

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Запорізька політехніка»

Факультет Бізнес-технологій та економіки
(повне найменування інституту, факультету)
Кафедра Бізнесу та управління
(повне найменування кафедри)

Пояснювальна записка

до дипломного проекту (роботи)

Магістр

(ступінь вищої освіти)

на тему Оцінка основних техніко-економічних показників роботи суб'єкта господарювання

Виконав: студент(ка) 2 курсу, групи БТЕ-1014м

Спеціальності 073 «Менеджмент»
(код і найменування спеціальності)

Освітня програма (спеціалізація)

Управління проектами

Гухтії Владислав Леонідович
(прізвище та ініціали)

Керівник Гернова І. В.
(прізвище та ініціали)

Рецензент Миценко О. Г.
(прізвище та ініціали)

2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 Національний університет «Запорізька політехніка»
 (повне найменування закладу вищої освіти)

Інститут, факультет Бізнес-технологій та економіки
 Кафедра Бізнес та управління
 Ступінь вищої освіти Магістр
 Спеціальність 073 менеджмент
 (код і найменування)
 Освітня програма (спеціалізація) управління проектами
 (назва освітньої програми (спеціалізації))

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри Григоренко А.М.«   » грудня 2025 року

З А В Д А Н Н Я
 НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЄКТ (РОБОТУ) СТУДЕНТА(КИ)

Лухтій Владислав Леонідович
 (прізвище, ім'я, по батькові)

Тема проекту (роботи) Оцінка основних техніко-економічних показників роботи суб'єкта господарювання

Мерівник проекту (роботи) Черкова Ірина Вікторівна, к. філол. н., доц.
 (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджені наказом закладу вищої освіти від «01» жовтня 2025 року №452

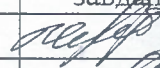
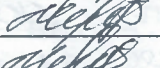

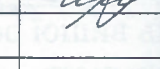
Строк подання студентом проекту (роботи) _____

Вихідні дані до проекту (роботи) Законодавчі та нормативні акти, наукові джерела, статистичність звітність підприємства

Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно озробити) Теоретичні аспекти організації виробничо-господарської діяльності підприємства. Дослідження техніко-економічних показників діяльності ПАТ «Запоріжсталь». Розробка заходів поліпшення економічних показників діяльності ПАТ «Запоріжсталь»

Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

Консультанти розділів проекту (роботи)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	прийняв виконане завдання
Розділ 1	Тернова І. В доцент		
Розділ 2	Тернова І. В доцент		
Розділ 3	Тернова І. В доцент		

7. Дата видачі завдання « 04 » вересня 2025 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

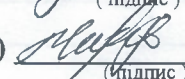
№ з/п	Назва етапів дипломного проєкту (роботи)	Строк виконання етапів проєкту (роботи)	Приміт
1	Узгодження завдання	08.09.2025	
2	Опрацювання наукових джерел	25.09.2025	
3	Виконання розділу 1	10.10.2025	
4	Виконання розділу 2	28.10.2025	
5	Виконання розділу 3	18.11.2025	
6	Перевірка на плагіат	02.12.2025	
7	Нормоконтроль, подання роботи на кафедру	10.12.2025	

Студент(ка)

(підпис)

Гукмії В. А.
(прізвище та ініціали)

Керівник проєкту (роботи)

(підпис)

Тернова І. В.
(прізвище та ініціали)

КОНКУ
СТАТИ

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 126 с., 37 таб., 6 рис., 41 джерело.

Об'єкт дослідження – сукупність виробничо-збутових процесів, що формуються у діяльності ПАТ «Запоріжсталь».

Предмет дослідження – організаційно-економічні аспекти функціонування ПАТ «Запоріжсталь», пов'язані з виробництвом продукції.

Мета роботи полягає в обґрунтуванні напрямів удосконалення процесів виробництва та збуту продукції ПАТ «Запоріжсталь» з метою підвищення ефективності його господарської діяльності.

Завдання дослідження передбачають: аналіз виробничо-господарської діяльності ПАТ «Запоріжсталь»; дослідження особливостей формування та реалізації продукції підприємства.

У першому розділі роботи узагальнено теоретичні підходи до аналізу виробничо-господарської діяльності підприємств, систематизовано основні методи й інструменти економічного аналізу, а також визначено етапи його проведення та організаційне забезпечення. У другому розділі здійснено аналіз техніко-економічних показників діяльності ПАТ «Запоріжсталь», досліджено особливості процесів виробництва та реалізації продукції, а також проведено економічну оцінку стану й ефективності використання основних виробничих фондів підприємства. Третій розділ присвячено економічному обґрунтуванню заходів зі зниження собівартості продукції та розрахунку показників економічної ефективності модернізації виробничих процесів.

Методи дослідження: аналітичний метод, розрахунково-аналітичні прийоми, економіко-математичні методи дослідження.

Ключові слова: основні виробничі фонди, собівартість продукції, конкурентоспроможність,

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	
1.1 Роль, сутність завдання і види аналізу виробничо-господарської діяльності підприємств.....	8
1.2 Методи і прийоми аналізу виробничо-господарської діяльності підприємства.....	19
1.3 Організація та етапи проведення аналізу підприємства.....	23
Висновки до першого розділу.....	31
2 ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕХНІКО-ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТ «ЗАПОРІЖСТАЛЬ»	
2.1 Загальна організаційно-економічна характеристика ПАТ «Запоріжсталь».....	32
2.2 Аналіз виробництва і реалізації продукції.....	37
2.3 Економічна оцінка використання основних виробничих фондів підприємства.....	48
2.4 Аналіз забезпеченості та ефективності використання персоналу підприємства та оплати праці.....	55
2.5 Аналіз собівартості продукції.....	66
2.6 Аналіз прибутку і рентабельності ПАТ «Запоріжсталь».....	69
Висновки до другого розділу.....	76
3 РОЗРОБКА ЗАХОДІВ ПОЛІПШЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТ «ЗАПОРІЖСТАЛЬ»	
3.1 Економічне обґрунтування заходів щодо зниження собівартості продукції.....	77
3.2 Розрахунок показників економічної ефективності модернізації виробництва.....	88
Висновки до третього розділу.....	109
ВИСНОВКИ.....	110
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	114

ВСТУП

У сучасних умовах ринкової економіки ключовим пріоритетом діяльності будь-якого підприємства є утримання та посилення власних позицій на ринку, забезпечення зростання або, щонайменше, стабільності фінансових результатів. Реалізація цієї мети можлива за умови орієнтації на ефективне формування прибутку, вирішальним чинником чого виступає досягнення та підтримка високого рівня конкурентоспроможності.

Система правового регулювання економічної конкуренції в Україні формувалася переважно на засадах антимонопольного законодавства. Базовими нормативно-правовими актами у цій сфері стали Закон України «Про обмеження монополізму і недопущення недобросовісної конкуренції у підприємницькій діяльності», ухвалений у лютому 1992 року, а також Закон України «Про Антимонопольний комітет України» від 26 листопада 1993 року. Принципи захисту конкуренції закріплені й у Конституції України, зокрема в статті 42, де визначено обов'язок держави забезпечувати захист конкурентних відносин, недопущення зловживань монопольним становищем і проявів недобросовісної конкуренції.

Результативність функціонування суб'єкта господарювання безпосередньо залежить від рівня конкурентоспроможності продукції, яку він пропонує на ринку. Саме здатність товару відповідати вимогам споживачів за ціною, якістю та іншими параметрами формує конкурентні переваги підприємства.

Особливої актуальності проблема конкурентоспроможності набуває для вітчизняних підприємств, насамперед у галузях економіки, де відбувається активне становлення та розвиток конкурентного середовища. У таких умовах зростає потреба в підвищенні ефективності виробничої діяльності та якості управлінських рішень.

Підвищення результативності виробництва та якості функціонування підприємств є одним із пріоритетних завдань розвитку економіки України. Аналіз альтернативних варіантів розвитку дає змогу науково обґрунтувати виробничі показники поточного та перспективного періодів з урахуванням раціонального використання ресурсів і прискорення науково-технічного прогресу.

Конкурентоспроможність об'єкта господарювання визначається відносно конкретного ринку або певного сегмента споживачів, сформованого за критеріями стратегічної сегментації. За відсутності чітко визначеного ринку оцінювання конкурентоспроможності свідчить про відповідність об'єкта найкращим світовим зразкам. У ширшому економічному контексті рівень конкурентоспроможності відображає ступінь соціально-економічного розвитку країни: чим він вищий, тим більш високим є рівень добробуту населення.

Публічне акціонерне товариство «Запоріжсталь» здійснює свою діяльність з метою виробництва та реалізації гарячекатаних і холоднокатаних рулонів із вуглецевих та низьколегованих сталей, орієнтуючись на задоволення потреб споживачів і максимізацію фінансових результатів.

Об'єктом дослідження є процеси виробництва та реалізації продукції ПАТ «Запоріжсталь».

Предмет дослідження – сукупність економічних і організаційних аспектів діяльності підприємства, пов'язаних із виготовленням продукції та її постачанням споживачам.

1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АНАЛІЗУ ВИРОБНИЧО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

1.1 Основні види аналізу виробничо-господарської роботи підприємства.

У широкому розумінні аналіз розглядається як метод пізнання навколишньої дійсності, що ґрунтується на розчленуванні цілісних об'єктів і явищ на окремі елементи з подальшим вивченням їхніх взаємозв'язків і закономірностей. У теоретичних дослідженнях і практичній діяльності застосовуються різноманітні види аналізу, зокрема фізичний, хімічний, математичний, статистичний, економічний та інші, які відрізняються об'єктами дослідження, поставленими цілями та методичним інструментарієм.

Економічний аналіз, на відміну від природничих форм дослідження, належить до абстрактно-логічних методів пізнання економічних явищ і процесів. Його специфіка полягає в неможливості використання експериментальних інструментів, властивих фізиці чи хімії, що зумовлює провідну роль узагальнення, моделювання та логічних побудов у процесі дослідження.

У сучасній економічній науці доцільно розмежовувати загальнотеоретичний економічний аналіз і конкретно-економічний аналіз. Перший зосереджується на дослідженні економічних процесів на макрорівні — у межах національної економіки, її галузевої структури та суспільно-економічних систем загалом. Другий здійснюється на мікрорівні та спрямований на аналіз господарської діяльності окремих підприємств. Якщо загальнотеоретичний економічний аналіз має тривалу історію розвитку і сформувався як науковий підхід ще у працях економістів минулих століть, то аналіз господарської діяльності як самостійна галузь економічних знань набув системного оформлення відносно нещодавно.

Предметом економічного аналізу є господарські процеси, що відбуваються на підприємстві, рівень їх соціально-економічної ефективності та фінансові результати, сформовані під впливом сукупності об'єктивних і суб'єктивних чинників та відображені у системі економічної інформації.

Для промислових підприємств до основних об'єктів економічного аналізу належать:

- процеси виробництва та реалізації продукції;
- формування і структура собівартості продукції;
- ефективність використання трудових, матеріальних і фінансових ресурсів;
- фінансові результати господарської діяльності; фінансовий стан підприємства та показники його платоспроможності.

Суб'єктами економічного аналізу є користувачі економічної інформації підприємства, які можуть бути як безпосередньо, так і опосередковано зацікавлені в результатах його функціонування.

Метою виробничо-господарського аналізу є обґрунтування реалістичності планових показників, сформованих на основі договірних зобов'язань, оцінювання рівня та якості їх виконання на окремих етапах виробничого процесу, співставлення отриманих результатів із понесеними витратами, виявлення причин відхилень фактичних показників від запланованих, а також розроблення управлінських рішень, спрямованих на усунення недоліків і мобілізацію внутрішніх резервів зростання обсягів виробництва та підвищення якості продукції.

На сучасному етапі аналіз виробничо-господарської діяльності посідає важливе місце в системі економічних наук і розглядається як одна з ключових функцій управління підприємством. Ефективне управління виробничими процесами потребує наявності достовірної, повної та своєчасної інформації щодо стану виконання планів і перебігу господарської діяльності, що зумовлює значення обліку як інформаційної основи управління.

Водночас для прийняття обґрунтованих управлінських рішень недостатньо володіти лише даними про поточні результати діяльності підприємства. Важливим є розуміння тенденцій розвитку, характеру змін і причинно-наслідкових зв'язків економічних процесів. Саме економічний аналіз забезпечує інтерпретацію та поглиблене осмислення інформації шляхом аналітичної обробки первинних даних, порівняння результатів діяльності з показниками попередніх періодів, середньогалузевими значеннями та даними інших підприємств, оцінювання впливу факторів на результативні показники, а також виявлення резервів підвищення ефективності господарської діяльності та перспектив подальшого розвитку.

На підставі результатів економічного аналізу формуються та обґрунтовуються управлінські рішення, що визначають подальші напрями розвитку підприємства. Економічний аналіз передує практичним управлінським діям, слугує інструментом їх наукового обґрунтування та виступає фундаментом раціонального управління виробничими процесами, забезпечуючи його об'єктивність і результативність. У цьому контексті економічний аналіз доцільно розглядати як одну з ключових функцій управління, що забезпечує обґрунтованість прийняття управлінських рішень.

Як складова управлінського процесу аналіз виробничо-господарської діяльності тісно інтегрований із плануванням і прогнозуванням, оскільки реалізація цих функцій є неможливою без попереднього всебічного дослідження результатів діяльності підприємства. Важливе значення аналізу полягає у формуванні інформаційної бази для планування, оцінюванні реалістичності та якості планових показників, а також у перевірці ступеня їх виконання. Затвердження планів розвитку підприємства, по суті, є прийняттям стратегічних і тактичних управлінських рішень, спрямованих на забезпечення сталого розвитку у запланованому періоді.

Аналіз виробничо-господарської діяльності виконує не лише обґрунтовувальну, а й контрольну функцію, оскільки дозволяє здійснювати системний нагляд за виконанням планових завдань. Планування господарської

діяльності логічно починається з аналізу досягнутих результатів і завершується оцінкою ефективності реалізації запланованих заходів. Саме завдяки цьому аналіз сприяє підвищенню якості планування та забезпечує його наукову обґрунтованість.

Особлива роль аналізу полягає у виявленні та використанні внутрішніх резервів підвищення ефективності виробництва. Він сприяє раціональному використанню ресурсів, поширенню передового виробничого досвіду, впровадженню науково обґрунтованих методів організації праці, сучасної техніки й технологій, а також запобіганню необґрунтованим витратам та втратам [31].

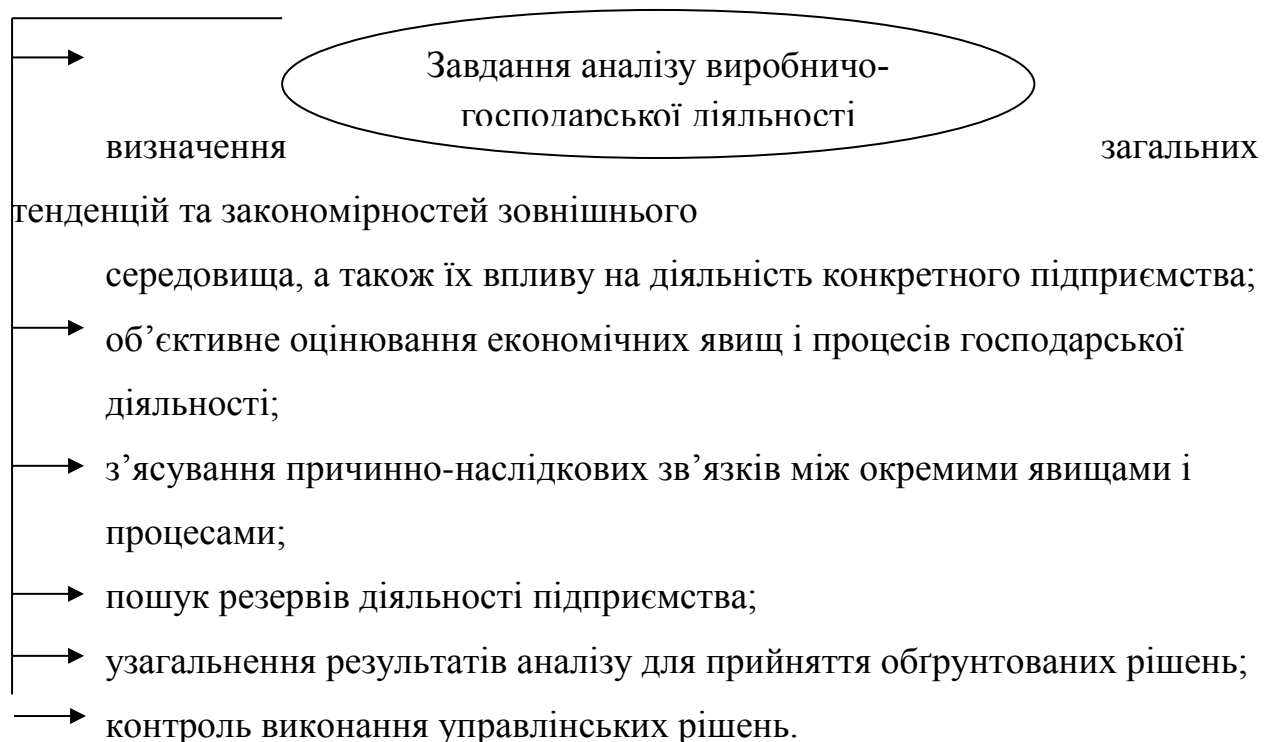
Отже, аналіз виробничо-господарської діяльності є важливою складовою системи управління підприємством, ефективним інструментом виявлення внутрішньогосподарських резервів та основою розроблення обґрунтованих планів і управлінських рішень. Його значення як засобу управління виробництвом постійно зростає, що зумовлено низкою об'єктивних факторів.

По-перше, це необхідність постійного підвищення ефективності виробництва в умовах зростання дефіциту та вартості сировинних ресурсів, а також підвищення науко- і капіталоємності виробничих процесів. По-друге, трансформація системи управління, що проявляється у відході від командно-адміністративних методів і поступовому переході до ринкових механізмів господарювання. По-третє, розвиток нових форм підприємництва, пов'язаний із процесами роздержавлення економіки, приватизації та реалізацією заходів економічних реформ.

За таких умов керівництво підприємства не може покладатися виключно на інтуїтивні рішення. Сучасні управлінські дії повинні ґрунтуватися на точних розрахунках, комплексному й глибокому економічному аналізі, бути науково обґрунтованими, економічно доцільними та оптимальними. Жоден організаційний, технічний чи технологічний захід не повинен реалізовуватися без попередньої оцінки його економічної ефективності. Ігнорування ролі

аналізу виробничо-господарської діяльності, помилки у плануванні та управлінні в сучасних умовах призводять до відчутних економічних втрат. Натомість підприємства, які системно застосовують економічний аналіз у процесі управління, як правило, досягають стабільних результатів і високого рівня ефективності господарської діяльності [31].

Основні завдання виробничо-господарського аналізу наведено на рисунку 1.1.

Ефективна реалізація завдань економічного аналізу можлива лише за участі висококваліфікованого фахівця, який у своїй професійній діяльності дотримується визначених методологічних засад і аналітичних правил. Принципи економічного аналізу становлять методологічну основу аналітичних досліджень і визначають порядок та логіку їх здійснення. З метою досягнення поставлених цілей аналіз виробничо-господарської діяльності підприємства повинен відповідати таким основним вимогам.

По-перше, він має бути системним, оскільки об'єкт дослідження розглядається як складна динамічна система, що включає сукупність взаємопов'язаних елементів і знаходиться у постійній взаємодії із зовнішнім

середовищем. Дослідження такої системи доцільно розпочинати з узагальнених показників із подальшим їх деталізуванням за окремими складовими.

По-друге, аналіз повинен бути своєчасним, що передбачає раціональний вибір періодичності його проведення та оперативне використання отриманих висновків і рекомендацій у процесі управління.

По-третє, важливою умовою є систематичність, яка проявляється у безперервному аналізі результатів діяльності підприємства, узагальненні досягнень і своєчасному виявленні проблемних аспектів функціонування.

По-четверте, економічний аналіз має бути конкретним, тобто ґрунтуватися на всебічному дослідженні наявної інформації, що характеризує виробничо-господарську діяльність підприємства. Аналітичні висновки й рекомендації повинні базуватися виключно на достовірних фактичних даних і бути спрямованими на вирішення конкретних економічних завдань.

По-п'яте, обов'язковою є об'єктивність аналізу, яка полягає у неупередженому відображенні результатів діяльності підприємства та ефективності використання його ресурсного потенціалу. Вона забезпечується застосуванням перевірених вихідних даних, адекватних методів дослідження та виваженістю аналітичних оцінок.

По-шосте, аналіз має бути економічно ефективним, тобто забезпечувати відповідність між витратами на його проведення та практичною цінністю отриманих результатів.

По-сьоме, важливою характеристикою є дієвість економічного аналізу, що виявляється в його активному впливі на перебіг виробничих процесів, своєчасному виявленні недоліків і резервів розвитку, а також у належному інформуванні управлінського персоналу про результати аналітичних досліджень [21].

Класифікація аналізу виробничо-господарської діяльності має істотне значення для глибшого розуміння його змісту, завдань і методичного

інструментарію. В економічній науковій літературі аналіз господарської діяльності систематизується за різними критеріями.

Залежно від галузевої належності, що ґрунтується на суспільному поділі праці, розрізняють галузевий і міжгалузевий аналіз. Галузевий аналіз враховує специфічні умови функціонування окремих секторів економіки, таких як промисловість, сільське господарство, будівництво, транспорт, торгівля тощо. Натомість міжгалузевий аналіз формує загальнотеоретичну та методологічну основу аналізу виробничо-господарської діяльності в усіх галузях національної економіки та фактично виступає теорією економічного аналізу.

Необхідність галузевого аналізу зумовлена особливостями виробничих процесів у різних галузях, відмінностями у характері праці, технологіях і системах економічних відносин. Це зумовлює потребу у формуванні спеціалізованих методик аналізу з урахуванням конкретних умов і чинників розвитку кожної галузі.

Водночас галузі суспільного виробництва тісно взаємопов'язані між собою та мають значну кількість спільних рис. Наявність міжгалузевих зв'язків і взаємозалежностей зумовлює необхідність розвитку міжгалузевого аналізу, який узагальнює передовий досвід аналітичної роботи в різних секторах економіки, розширює методологічні межі економічного аналізу та сприяє його подальшому розвитку.

Опанування загальнотеоретичних положень економічного аналізу є необхідною передумовою якісної розробки та практичного застосування спеціалізованих методик галузевого аналізу.

За часовою ознакою аналіз виробничо-господарської діяльності поділяється на попередній (перспективний) та подальший (ретроспективний).

Попередній, або прогнозний, аналіз здійснюється до проведення господарських операцій і слугує інструментом обґрунтування управлінських рішень і планових показників. Він дає змогу прогнозувати майбутні результати діяльності, оцінювати ймовірність виконання планових завдань та завчасно запобігати виникненню небажаних економічних наслідків.

Подальший (ретроспективний) аналіз здійснюється після завершення господарських операцій і використовується з метою контролю виконання планових завдань, виявлення невикористаних внутрішніх резервів та об'єктивного оцінювання результатів діяльності підприємства. Перспективний і ретроспективний аналізи перебувають у тісному взаємозв'язку: без ґрунтового аналізу минулих результатів неможливо сформулювати якісні прогностичні оцінки. Саме дослідження показників діяльності за попередні періоди дає змогу простежити тенденції та закономірності розвитку, виявити резерви зростання й узагальнити передовий досвід, що є необхідним для обґрунтування планових показників на майбутнє. Таким чином, ретроспективний аналіз виступає методологічною основою перспективного аналізу.

Водночас результати подальшого аналізу значною мірою залежать від повноти та якості попереднього, прогностичного аналізу. У разі недостатньої обґрунтованості або нереалістичності планових показників аналіз виконання плану втрачає практичну цінність і потребує додаткової перевірки адекватності самих планових орієнтирів. У межах ретроспективного аналізу зазвичай виокремлюють оперативний і підсумковий (результативний) аналіз.

Оперативний (ситуаційний) аналіз проводиться безпосередньо після здійснення господарських операцій або у відповідь на зміни виробничої чи ринкової ситуації за короткі проміжки часу (зміна, доба, декада тощо). Його основним завданням є своєчасне виявлення відхилень і оперативний вплив на перебіг господарських процесів. В умовах ринкової економіки, що характеризується високою динамічністю внутрішнього й зовнішнього середовища підприємства, значення оперативного аналізу суттєво зростає.

Підсумковий аналіз здійснюється за певний звітний період (місяць, квартал, рік) і передбачає комплексне та всебічне дослідження результатів діяльності підприємства на основі звітних даних. Його перевага полягає у можливості повної оцінки ефективності використання наявного потенціалу та узагальнення досягнутих результатів.

Оперативний і підсумковий аналізи взаємодоповнюють один одного, забезпечуючи як своєчасне усунення недоліків у процесі виробництва, так і стратегічне узагальнення результатів діяльності за окремі періоди з метою розроблення заходів щодо підвищення ефективності господарювання.

За просторовою ознакою розрізняють внутрішньогосподарський і міжгосподарський аналіз. Внутрішньогосподарський аналіз спрямований на дослідження діяльності окремого підприємства та його структурних підрозділів. Міжгосподарський аналіз передбачає порівняння результатів діяльності кількох підприємств, що дає змогу виявити передовий досвід, резерви підвищення ефективності та об'єктивніше оцінити рівень господарювання.

Вагоме значення має класифікація аналізу виробничо-господарської діяльності за об'єктами управління, оскільки господарська система підприємства охоплює економічні, технічні, технологічні, організаційні, соціальні та екологічні підсистеми. Залежно від управлінських потреб виокремлюють такі види аналізу:

техніко-економічний аналіз, що здійснюється технічними службами підприємства та спрямований на дослідження взаємозв'язку технічних і економічних процесів;

фінансово-економічний аналіз, орієнтований на оцінювання фінансових результатів, ефективності використання капіталу, рівня прибутковості та платоспроможності;

управлінський аналіз, який забезпечує керівництво інформацією для планування, контролю та прийняття управлінських рішень і має переважно оперативний характер;

соціально-економічний аналіз, що досліджує взаємозв'язок соціальних і економічних процесів та їх вплив на результати діяльності;

економіко-статистичний аналіз, застосовуваний для дослідження масових економічних явищ на різних рівнях управління;

економіко-екологічний аналіз, спрямований на оцінювання взаємодії економічних результатів і екологічних витрат;

маркетинговий аналіз, який використовується для дослідження ринкового середовища, конкурентоспроможності продукції, попиту й пропозиції, а також формування маркетингової стратегії.

За методикою дослідження об'єктів аналіз господарської діяльності може бути порівняльним, факторним, діагностичним, маржинальним, економіко-математичним, стохастичним, функціонально-вартісним тощо. Зокрема, порівняльний аналіз передбачає зіставлення фактичних показників із плановими, даними попередніх періодів або показниками передових підприємств; факторний аналіз спрямований на визначення впливу окремих чинників на зміну результативних показників; діагностичний аналіз дає змогу ідентифікувати порушення у функціонуванні економічних процесів за типовими ознаками; маржинальний аналіз використовується для обґрунтування управлінських рішень на основі взаємозв'язку витрат, обсягів реалізації та прибутку; економіко-математичні методи забезпечують вибір оптимальних управлінських рішень; функціонально-вартісний аналіз спрямований на виявлення й запобігання надмірним витратам протягом життєвого циклу продукції [31].

За суб'єктами використання результатів розрізняють внутрішній і зовнішній аналіз. Внутрішній аналіз проводиться для потреб управління підприємством, тоді як зовнішній базується на звітних даних і здійснюється зовнішніми користувачами — інвесторами, банками, контролюючими органами.

За повнотою охоплення об'єктів аналіз може бути суцільним або вибіркоvim, а за змістом програми — комплексним або тематичним, залежно від глибини та спрямованості дослідження [31].

Отже, виробничо-господарський аналіз зосереджується не на самій діяльності підприємства, а на її економічних результатах як наслідку дії певних економічних процесів. Виявлення причинно-наслідкових зв'язків у

господарській діяльності дає змогу глибше зрозуміти сутність економічних явищ, об'єктивно оцінити досягнуті результати, виявити резерви підвищення ефективності та науково обґрунтувати управлінські рішення [21].

1.2 Методи і прийоми аналізу виробничо-господарської роботи підприємства

Поняття «метод» походить від грецького слова *methodos*, що означає «шлях пізнання», тобто сукупність уявлень про способи та послідовність розв'язання певних наукових і практичних завдань. У цьому контексті метод відображає логіку досягнення поставленої мети та інструменти, за допомогою яких здійснюється дослідження.

Метод економічного аналізу діяльності підприємства визначається змістом і специфікою його предмета, які, у свою чергу, формуються під впливом актуальних цілей, вимог і завдань, що постають на певному етапі розвитку економіки або прогнозуються в перспективі. Якщо предмет економічного аналізу відповідає на запитання що саме підлягає вивченню, то метод розкриває як здійснюється це дослідження, за допомогою яких прийомів і засобів.

Під методом економічного аналізу розуміють науково обґрунтовану систему теоретико-пізнавальних категорій, принципів, способів і спеціальних прийомів дослідження економічних процесів, що базується на діалектичному методі пізнання та забезпечує прийняття виважених управлінських рішень.

Принципи економічного аналізу визначають процедурні аспекти його методології та методики. До основних із них належать системність і комплексність, регулярність проведення, зрозумілість і коректність інтерпретації результатів, достовірність і об'єктивність інформації, а також її доречність і своєчасність.

Ключовим елементом методу економічного аналізу є його науковий інструментарій, тобто сукупність загальнонаукових і спеціалізованих способів та прийомів дослідження виробничо-господарської діяльності суб'єктів господарювання [19].

Метод економічного аналізу має низку характерних особливостей, серед яких:

використання системи показників, що комплексно відображають результати виробничо-господарської діяльності підприємства;

виявлення причин і чинників змін економічних показників;

визначення та кількісна оцінка взаємозв'язків і взаємозалежностей між ними із застосуванням спеціальних аналітичних прийомів.

Метод економічного аналізу нерозривно пов'язаний із його методикою. Під методикою розуміють сукупність правил, способів і прийомів найбільш раціонального виконання аналітичної роботи. На відміну від методу як загального підходу до дослідження соціально-економічних процесів, методика являє собою систему конкретних прийомів аналізу економічної інформації.

Методика також охоплює вимоги та правила, що забезпечують ефективне застосування методу, і виступає його практичним інструментом у процесі виявлення резервів підвищення ефективності господарювання та обґрунтування управлінських рішень [24].

Важливою складовою методики економічного аналізу є технічні прийоми та способи дослідження, які застосовуються на різних етапах аналітичного процесу з метою:

первинної обробки зібраної інформації;

дослідження стану й закономірностей розвитку об'єктів аналізу;

оцінювання впливу окремих факторів на результати діяльності підприємства;

визначення внутрішніх резервів підвищення ефективності виробництва;

узагальнення результатів аналізу та формування комплексної оцінки діяльності;

обґрунтування планів економічного й соціального розвитку, а також управлінських рішень і заходів.

Вибір конкретних прийомів аналізу залежить від поставленої мети, масштабів дослідження, особливостей об'єкта аналізу та наявності технічних засобів для виконання розрахунків.

Усі прийоми економічного аналізу умовно поділяють на якісні та кількісні. Якісні прийоми не забезпечують числової характеристики досліджуваних явищ, але визначають підходи до їх пізнання та логіку аналізу економічних процесів. Вони є притаманними як загальнонауковому пізнанню, так і окремим галузям досліджень.

До якісних (абстрактно-логічних) прийомів належать аналіз і синтез, індукція та дедукція, порівняння, а також евристичні методи.

Одним із найпоширеніших прийомів економічного аналізу є порівняння, яке використовується для узагальненої оцінки економічних показників. У процесі аналізу зіставляють: планові та фактичні показники; дані звітного періоду з результатами попередніх років; фактичні показники з установленими нормами і лімітами; результати діяльності підприємства із середньогалузевими значеннями з метою визначення його позицій на ринку та виявлення резервів розвитку [24].

Кількісні прийоми аналізу забезпечують числову оцінку економічних явищ і поділяються на описові та аналітичні. Описові методи дозволяють визначити масштаби, структуру, динаміку та тенденції розвитку економічних процесів, а також надати кількісну характеристику окремих напрямів діяльності підприємства. До них належать середні та відносні величини, ряди динаміки, графічні методи, структурні й типологічні групування.

Термін „метод” походить від грецького „methodos”, що в перекладі означає „шлях до чогось”, тобто знання про те, яким способом в якій послідовності потрібно розв'язувати ті чи інші завдання.

Метод економічного аналізу діяльності підприємства визначається змістом на особливостями предмета, які, у свою чергу, зумовлюються тими конкретними цілями, вимогами та завданнями, що поставили на даному етапі розвитку економіки або проглядаються в перспективі. Предмет відповідає на запитання, що ми вивчаємо, а метод – як вивчаємо, якими способами та за допомогою яких саме засобів.

Під методом економічного аналізу розуміють науково обґрунтовану систему теоретико-пізнавальних категорій, принципів, способів та спеціальних прийомів дослідження, що дають змогу приймати обґрунтовані управлінські рішення і базуються на діалектичному методі пізнання.

Принципи економічного аналізу регулюють процедурну сторону його методології та методики. До них відносять: системність та комплексність, періодичність, зрозумілість та адекватність тлумачення, достовірність та об'єктивність, доречність та своєчасність.

Основним елементом методу економічного аналізу є його науковий інструментарій (апарат), тобто сукупність загальнонаукових та специфічних способів і прийомів дослідження виробничо-господарської діяльності суб'єктів господарювання [19].

Метод аналізу має певні специфічні особливості. До них належать:

- використання системи показників, що характеризують виробничо-господарську діяльність підприємства;
- вивчення причин зміни показників;
- визначення та вимірювання взаємозв'язків та взаємозалежностей між ними з допомогою спеціальних прийомів.

Метод економічного аналізу безпосередньо пов'язаний з його методикою. Під методикою розуміють сукупність способів та правил найбільш доцільного виконання певної роботи.

На відміну від методу економічного аналізу як загального підходу до вивчення соціально-економічних процесів, його методика – це сукупність спеціальних прийомів дослідження соціально-економічної інформації.

Методика включає також систему правил і вимог, що гарантують ефективно застосування методу. Тобто, методика є практичним додатком методу аналізу, його принципів, виявлення та реалізації резервів підвищення ефективності господарювання, прийняття оптимальних рішень з управління економікою [24].

Найважливішим елементом методики економічного аналізу є технічні прийоми та способи аналізу, які можна назвати інструментарієм аналізу. Вони використовуються на різних етапах дослідження для:

- первинної обробки зібраної інформації;
- вивчення стану та закономірностей розвитку об'єктів, що досліджуються;
- визначення впливу факторів на результати діяльності підприємств;
- підрахунку невикористаних резервів збільшення ефективності виробництва;
- узагальнення результатів аналізу та комплексної оцінки діяльності підприємств;
- обґрунтування планів економічного та соціального розвитку, управлінських рішень, різних заходів.

Вибір способів проведення аналізу залежить від його мети та масштабів, об'єкта дослідження, наявності технічних засобів для розрахунків і т. ін.

Усі прийоми економічного аналізу можна поділити на дві групи: якісні та кількісні. Якісні прийоми дослідження не дають числової характеристики явищ, що вивчаються, а тільки відповідають на питання, як досліджувати економічні процеси, визначають способи підходу до вивчення закономірностей. Якісні прийоми притаманні як процесу наукового пізнання в цілому, так і окремим науковим сферам дослідження.

До якісних (абстрактно-логічних) прийомів дослідження відносять: аналіз, синтез, індукцію, дедукцію, порівняння, евристичні прийоми.

Одним з основним прийомів дослідження є порівняння. Порівняння застосовується для загальної оцінки показника. У ході аналізу зіставляються

планові дані з очікуваними або фактичними показниками за передплановий період (для вивчення якості планування, обґрунтованості плану та його напруженості); фактичні дані звітного періоду з плановими (для контролю та оцінки виконання плану); фактичні дані з нормами та лімітами (для оцінки їх дотримання та виявлення резервів економії ресурсів); фактичні дані звітного періоду з фактичними даними за попередні періоди (для визначення динаміки, темпів та закономірностей розвитку господарства); фактичні дані підприємства з середніми показниками по галузі (для визначення місця підприємства) [24].

Кількісні прийоми дослідження дають числову характеристику економічних явищ і поділяються на описові та аналітичні.

Описові прийоми дослідження дають можливість визначити розміри, масштаби, тенденції, динаміку розвитку економічних процесів, визначають стан та структуру економічних явищ, певну числову характеристику окремих напрямків діяльності підприємства. До них належать середні та відносні величини, ряди динаміки, графічний прийом, структурні та типологічні групування.

Середні та відносні показники є одними з найбільш уживаних інструментів економічного аналізу. Середні величини обчислюються на основі масових, якісно однорідних статистичних даних і виконують узагальнювальну функцію, відображаючи типові характеристики економічних процесів і явищ. У практиці економічного аналізу використовуються різні види середніх показників, зокрема середня арифметична, гармонічна, геометрична, хронологічна та квадратична.

Відносні величини подаються у вигляді відсотків і коефіцієнтів та слугують для оцінювання співвідношень між економічними показниками. Відсоткові показники застосовуються для аналізу рівня виконання планових завдань, структури показників, витрат, рентабельності та інших характеристик діяльності підприємства. Коефіцієнти, у свою чергу, відображають співвідношення між двома взаємопов'язаними показниками, один із яких

приймається за базову одиницю. У процесі економічного аналізу використовуються, зокрема, коефіцієнти змінності обладнання, фондівіддачі, фондоозброєності, механоозброєності, енергоозброєності та інші.

У теорії та практиці економічного аналізу застосовується значна кількість відносних показників, серед яких найбільш поширеними є відносні величини планового завдання, виконання плану, динаміки, структури, координації, інтенсивності та ефективності.

Важливе місце серед описових прийомів аналізу займає метод групувань, який використовується для виявлення взаємозв'язків і взаємозалежностей між показниками за значних обсягів інформації. Групування дає змогу встановити наявність, характер і напрям впливу між аналізованими ознаками. Водночас формування груп не може здійснюватися за випадковими критеріями: перед побудовою групувальних таблиць необхідно на основі теоретико-економічного аналізу визначити причинно-наслідкові зв'язки між показниками. Застосування групувань є доцільним також на етапі підготовки первинної інформації та її подальшої аналітичної обробки, оскільки вони дозволяють виокремити ключові тенденції, чинники та характерні особливості досліджуваних процесів.

Графічний метод забезпечує наочне подання результатів аналізу та сприяє кращому сприйняттю й інтерпретації інформації. У ході економічного аналізу використовуються різні види графіків, зокрема стовпчикові, кругові, лінійні, координатні та інші. За допомогою графічних зображень можна наочно відобразити динаміку показників і проаналізувати залежності між ними.

Аналітичні прийоми дозволяють не лише визначити числові значення показників, що характеризують економічні процеси, а й дослідити причинно-наслідкові зв'язки між явищами, а також оцінити силу впливу окремих факторів на результати діяльності підприємства. Залежно від характеру зв'язків аналітичні прийоми поділяються на методи дослідження функціональних і стохастичних залежностей.

До методів аналізу функціональних залежностей належать прийоми ланцюгових підстановок, абсолютних і відносних різниць, індексний, інтегральний, пропорційного ділення, часткової участі та балансовий метод. Для вивчення стохастичних взаємозв'язків найбільшого поширення набули аналітичні групування, кореляційно-регресійний метод, дисперсійний і компонентний аналіз [18].

1.3 Організація та етапи проведення аналізу виробничо-господарської роботи підприємства

Під час організації аналітичної роботи першочерговим завданням є створення таких умов, за яких стає можливим ґрунтовне дослідження взаємозв'язків між окремими показниками діяльності суб'єкта господарювання. Практика свідчить, що у багатьох випадках внутрішні резерви розвитку підприємства використовуються недостатньо не через відсутність можливостей, а внаслідок їх несвоєчасного виявлення та належного обґрунтування.

Організація аналітичної діяльності на підприємстві передбачає формування загального плану та програм окремих аналітичних досліджень, що включають визначення порядку проведення аналізу, методичного, матеріального й наукового забезпечення, системи управління аналітичною роботою, способів її виконання, а також контролю за впровадженням у практику виявлених резервів і розроблених рекомендацій.

Реалізація завдань економічного аналізу на всіх етапах виробничо-господарської діяльності вимагає залучення до аналітичної роботи всіх функціональних служб і структурних підрозділів підприємства. У зв'язку з цим виникає необхідність чіткого розподілу обов'язків і відповідальності між підрозділами та окремими фахівцями з урахуванням масштабів підприємства,

територіальної структури, організації виробництва, рівня технічного оснащення управлінського апарату, а також особливостей системи планування й обліку.

Ключову роль в організації та здійсненні аналізу виробничо-господарської діяльності підприємства та його підрозділів відіграють планово-економічний, фінансовий і бухгалтерський підрозділи. Під загальним керівництвом головного економіста або заступника керівника з економічних питань ці служби розробляють методичні підходи до аналізу окремих об'єктів і показників, здійснюють попередній, оперативний і підсумковий аналіз діяльності підприємства в цілому та його структурних одиниць, координують аналітичну роботу інших підрозділів, готують аналітичні висновки та пропозиції для ухвалення управлінських рішень.

Планово-економічний підрозділ виступає основним відповідальним виконавцем аналітичної роботи і за участю інших економічних та технічних служб забезпечує:

формування плану аналітичних робіт і контроль за його виконанням;

методичне супроводження процесу аналізу;

комплексну оцінку узагальнювальних показників діяльності підприємства з метою визначення рівня виконання виробничої програми, ефективності використання ресурсів, стану організаційно-технічного, економічного та соціального розвитку;

аналіз виконання виробничої програми з оцінюванням впливу основних факторів на обсяги виробництва, структуру та якість продукції;

аналіз рівня використання виробничих потужностей;

дослідження собівартості продукції за техніко-економічними чинниками її зниження;

оцінку ефективності системи економічного стимулювання;

узагальнення результатів аналізу по підприємству та його підрозділах;

розроблення практичних заходів за результатами проведеного аналізу.

Фінансовий підрозділ зосереджується на аналізі виконання планів реалізації

продукції, формування прибутку та рівня рентабельності. Бухгалтерська служба здійснює аналіз виконання кошторису витрат, рівня собівартості продукції, виконання планових показників прибутку та напрямів його використання.

Підрозділ матеріально-технічного забезпечення аналізує виконання планів постачання за обсягами, номенклатурою, строками та якістю, стан складських запасів, дотримання норм використання матеріалів і рівень транспортно-заготівельних витрат.

Відділ праці та заробітної плати досліджує рівень організації праці, забезпеченість підприємства трудовими ресурсами за професійно-кваліфікаційним складом, продуктивність праці, використання фонду робочого часу та фонду оплати праці.

Служба збуту аналізує виконання договірних зобов'язань щодо поставок продукції споживачам за обсягом, якістю, строками та асортиментом, а також стан зберігання готової продукції.

Виробничий підрозділ оцінює виконання планів випуску продукції за обсягом і асортиментом, ритмічність виробництва, рівень якості продукції, впровадження нової техніки й технологій, ефективність використання обладнання, матеріальних ресурсів, тривалість виробничого циклу та загальний організаційно-технічний рівень виробництва.

Служба головного механіка аналізує стан експлуатації машин і устаткування, виконання графіків ремонту та модернізації, якість і собівартість ремонтних робіт, ступінь використання виробничих потужностей і раціональність споживання енергетичних ресурсів.

Відділ технічного контролю здійснює аналіз якості сировини та готової продукції, рівня браку й втрат, рекламаций споживачів, а також розробляє заходи щодо підвищення якості продукції та дотримання технологічної дисципліни.

Аналіз виробничо-господарської діяльності підприємства доцільно проводити щоквартально з обов'язковим формуванням заходів щодо реалізації

виявлених резервів. Водночас за окремими напрямками діяльності аналіз може здійснюватися щомісячно, декадно або навіть у межах окремої зміни, що дає змогу оперативно реагувати на відхилення без очікування підсумків кварталу.

Отже, організація економічного аналізу передбачає раціональний добір і використання значної кількості показників виробничо-господарської діяльності, що можливе лише за умови глибокого знання технології виробництва, економіки та організації праці, стану обліку і звітності, а також характеру взаємозв'язків між об'єктами аналізу.

Важливе місце в організації аналітичної роботи посідає визначення змісту та логічної послідовності її етапів. Наявність різноманітних технічних і економічних засобів досягнення виробничих цілей зумовлює особливості планування аналітичної діяльності, кількість і послідовність етапів аналізу.

До основних елементів, що характеризують етапи аналітичної роботи, належать:

оцінювання фактично досягнутого рівня показників у порівнянні з плановими; дослідження взаємозв'язків між показниками та факторами і визначення причин відхилень;

підсумкова оцінка результатів діяльності та розрахунок резервів підвищення ефективності господарювання.

Зазначені елементи відповідають найбільш поширеній організації економічного аналізу, яка передбачає його здійснення у три взаємопов'язані етапи: підготовчий, основний і завершальний.

Підготовчий етап економічного аналізу охоплює комплекс організаційно-методичних дій, спрямованих на створення належних умов для проведення аналітичної роботи. На цьому етапі здійснюється формування плану та програми аналізу, визначається загальний стан об'єкта дослідження, уточнюються цілі й завдання аналізу, а також напрями практичного використання його результатів. Важливим елементом підготовчої стадії є розроблення системи синтетичних і аналітичних показників, за допомогою яких здійснюється характеристика об'єкта аналізу, а також розподіл функцій

між аналітиками. Крім того, готуються форми аналітичних таблиць, графіків і схем, перевіряється достовірність джерел інформації, вивчаються матеріали попередніх досліджень і вирішуються інші організаційні питання, зокрема визначення відповідальних виконавців і розмежування їхніх обов'язків.

Основний етап аналізу передбачає безпосереднє опрацювання інформаційної бази. На цій стадії здійснюється збирання та систематизація необхідних даних, перевірка повноти й достовірності звітної інформації шляхом арифметичного, логічного та балансового узгодження показників. Далі визначаються загальні відхилення фактичних значень показників від базових або планових, виявляються фактори, що вплинули на ці відхилення, та розраховується сила їхнього впливу. Особлива увага приділяється ідентифікації зайвих витрат і невикористаних можливостей, а також оцінці перспективних резервів підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності.

Завершальний етап полягає в узагальненні результатів аналізу та формуванні підсумкової оцінки діяльності підприємства. На цій стадії розробляються висновки й рекомендації щодо прийняття управлінських рішень відповідно до визначених цілей і завдань аналізу. Аналітичні матеріали оформлюються у вигляді пояснювальних або доповідних записок, що подаються керівництву підприємства або посадовим особам, за дорученням яких проводився аналіз. Також розробляються організаційно-технічні заходи, спрямовані на усунення виявлених недоліків і реалізацію виявлених резервів, визначаються відповідальні особи та встановлюється постійний контроль за виконанням ухвалених рішень.

У процесі проведення економічного аналізу окремі елементи зазначених етапів можуть повторюватися. Така ситуація виникає, зокрема, у разі необхідності розширення факторного поля дослідження, що потребує додаткової підготовчої або аналітичної роботи. Межі між етапами є умовними та рухливими, оскільки інтенсифікація робіт на одному з них може призводити до скорочення тривалості іншого. Основною метою поетапної регламентації

аналізу є забезпечення належної якості аналітичної роботи та дотримання встановлених термінів її виконання [18, с. 165–166].

Ефективність організації економічного аналізу значною мірою визначається рівнем інформаційного забезпечення, обсягом доступних даних, можливістю їх оперативного отримання та ступенем достовірності. Для прийняття обґрунтованих управлінських рішень насамперед використовується економічна інформація, яка являє собою сукупність відомостей про господарську діяльність підприємств і охоплює всі напрями їх функціонування. Значна частина такої інформації пов'язана з виробничими процесами та характеризує результати використання ресурсів [24].

Економічна інформація включає планові, нормативні, облікові та звітні дані. Водночас економічний аналіз не обмежується лише економічною інформацією, а активно використовує також технічні, технологічні, правові та інші відомості, які умовно об'єднують у групу позаоблікових джерел.

До планових джерел інформації належать усі види планів, що розробляються на підприємстві, зокрема перспективні, поточні та оперативні. Нормативні джерела включають встановлені норми витрат, розцінки, нормативи амортизації, дані технічних паспортів і проектно-кошторисну документацію. Облікову інформацію формують дані бухгалтерського, оперативного, статистичного та податкового обліку, при цьому провідна роль у забезпеченні аналізу належить бухгалтерському обліку, який найбільш повно відображає господарські процеси та їх результати.

Статистичний облік забезпечує кількісну характеристику масових явищ і використовується для поглибленого дослідження взаємозв'язків і виявлення економічних закономірностей. Оперативний облік сприяє швидкому отриманню інформації про стан запасів, обсяги виробництва та інші показники, що створює умови для підвищення оперативності й ефективності аналітичної роботи. До звітних джерел належать бухгалтерська, статистична та податкова звітність, які узагальнюють результати діяльності підприємства за певний період.

Позаоблікові джерела інформації охоплюють нормативно-правові акти, документи господарсько-правового характеру, технічну й технологічну документацію, а також матеріали спеціальних досліджень окремих операцій, зокрема хронометражу та фотографій робочого часу [22].

Невід'ємною складовою аналітичної роботи є перевірка достовірності джерел інформації, оскільки обґрунтованість аналітичних висновків безпосередньо залежить від якості вихідних даних. Помилки, неузгодженості або викривлення у звітності можуть суттєво спотворити результати аналізу, тому в аналітичній роботі мають використовуватися виключно об'єктивні та перевірені дані.

Узагальнення та оформлення результатів аналізу становить завершальну стадію аналітичної діяльності. На цьому етапі здійснюється синтез результатів господарювання з урахуванням впливу основних факторів, а також оцінюється економічна «ціна» досягнутих результатів. За значної кількості факторів доцільно здійснювати їх групування та виокремлювати ключові з них. Результати аналізу можуть бути оформлені як у безтекстовій формі (таблиці, схеми, діаграми, графіки), так і у вигляді текстових матеріалів — аналітичних довідок, актів перевірок, доповідних і пояснювальних записок.

План заходів, розроблений за результатами аналізу, має передбачати послідовність дій щодо реалізації виявлених резервів, визначати строки та відповідальних виконавців, обґрунтовувати потребу в ресурсах і містити пропозиції щодо підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності з урахуванням загального рівня розвитку підприємства та умов господарювання. В умовах ринкової економіки кінцева ефективність діяльності підприємства значною мірою визначається оптимізацією витрат на виробництво одиниці продукції [19].

Сучасний розвиток економіки ставить перед економічним аналізом як наукою нові завдання, зокрема необхідність формування єдиної інтегрованої системи аналізу діяльності на всіх рівнях управління, тісно пов'язаної з

системою коротко-, середньо- та довгострокового прогнозування, що ґрунтується на виявлених тенденціях, закономірностях і резервах розвитку.

Висновки до першого розділу

Мета виробничо-господарського аналізу полягає у науковому обґрунтуванні реалістичності планових показників, сформованих на основі господарських договорів, а також у всебічному дослідженні та оцінюванні процесу їх виконання на окремих етапах виробництва. Важливим завданням аналізу є зіставлення досягнутих результатів із понесеними витратами, виявлення причин і чинників відхилень фактичних показників від запланованих, а також розроблення заходів щодо усунення виявлених недоліків і мобілізації внутрішніх резервів з метою нарощування обсягів виробництва, підвищення якості продукції та загальної ефективності діяльності підприємства.

Ефективне управління виробничими процесами потребує наявності повної, достовірної та своєчасної інформації про перебіг виробництва і ступінь виконання планових завдань. У зв'язку з цим облік виступає однією з ключових функцій управління, оскільки забезпечує систематичний збір, упорядкування та узагальнення даних, необхідних для прийняття управлінських рішень і здійснення контролю за ходом виконання планів та виробничих процесів.

Виробничо-господарський аналіз зосереджується не на самій господарській діяльності як такій, а на її економічних результатах, що є наслідком дії відповідних економічних процесів. У процесі аналізу детально досліджуються причини досягнення певних результатів або їх зміни в динаміці. Виявлення причинно-наслідкових зв'язків у виробничо-господарській діяльності підприємства дає змогу глибше зрозуміти сутність економічних явищ, об'єктивно оцінити досягнуті результати, визначити резерви підвищення ефективності виробництва та на цій основі науково обґрунтувати управлінські рішення.

2 ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕХНІКО-ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТ «ЗАПОРІЖСТАЛЬ»

2.1 Загальна організаційно-економічна характеристика ПАТ «Запоріжсталь»

Металургійний комбінат «Запоріжсталь» є одним із провідних виробників і постачальників плоского металопрокату, гнутих профілів та жерсті, продукція якого використовується як у вітчизняній промисловості, так і на зовнішніх ринках. За обсягами випуску металопродукції ПАТ «Запоріжсталь» входить до четвірки найбільших металургійних підприємств України, а у сегменті тонколистового, зокрема холоднокатаного прокату, посідає лідируючі позиції.

ПАТ «Запоріжсталь» функціонує як підприємство з повним металургійним циклом виробництва. Виробнича структура комбінату включає вісім основних та п'ятдесят шість допоміжних цехів. До основних виробничих підрозділів належать агломераційний цех і група прокатних цехів, зокрема слябінг, цех гарячого прокату тонкого листа, цехи холодного прокату № 1 і № 3, цех жерсті та цех холодногнутих профілів. Функціонування основного виробництва забезпечується розгалуженою мережею допоміжних і обслуговуючих підрозділів, серед яких цех ремонту металургійного обладнання, цех виливниць, цех підготовки складів, залізничний цех, цех підготовки виробництва та інші.

Протягом останніх років комбінат освоїв виробництво понад п'ятдесяти нових видів гарячекатаного та холоднокатаного прокату, суттєво покращив якісні та експлуатаційні характеристики металопродукції, а також впровадив сучасні технології виготовлення гарячекатаного прокату з низьколегованих сталей і шість нових видів холоднокатаних гнутих профілів.

ПАТ «Запоріжсталь» має вигідне стратегічне розташування, оскільки знаходиться на порівняно однаковій відстані від основних ринків збуту та джерел сировини, а також у зоні перетину важливих транспортних коридорів. Це створює можливості для використання різних видів транспорту та

оптимізації логістичних потоків при постачанні продукції споживачам. До основних видів продукції, що виробляється ПАТ «Запоріжсталь», належать: переробний і ливарний чавун у чушках масою 15–18 кг; сляби з вуглецевих, низьколегованих і легованих сталей; гарячекатаний та холоднокатаний листовий прокат товщиною 0,5–8,0 мм у листах і рулонах; біла жерсть гарячого лудіння; чорна жерсть; холодногнуті профілі; сталева стрічка; гранульований шлак і щебінь; виливниці та піддони; широкий асортимент металевих виробів товарів народного споживання.

Зазначені види продукції стабільно користуються попитом як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, що свідчить про доцільність їх виробництва у середньостроковій перспективі.

Металопродукція ПАТ «Запоріжсталь» характеризується оптимальним співвідношенням ціни та якості. Хоча попит на плоский прокат зазнає певних сезонних коливань, зокрема зростає у весняний період у зв'язку з активізацією будівельних робіт, такі зміни не мають суттєвого впливу на загальні обсяги реалізації.

Серед ключових конкурентних переваг продукції ПАТ «Запоріжсталь» слід виокремити розвинену систему збуту на внутрішньому та зовнішньому ринках, економічно обґрунтоване співвідношення вартості й якості металопрокату, а також постійне розширення переліку сертифікацій відповідності міжнародним стандартам.

Характеристика основних груп споживачів продукції ПАТ «Запоріжсталь» і розподіл металопродукції за напрямками збуту наведені у таблиці 2.1.

У 2022 році реалізація металопродукції здійснювалася до 53 країн світу. Найбільшими зовнішніми ринками збуту були Болгарія, Ефіопія, Гана, Індія, Йорданія, Ізраїль, Ліван, Нігерія, Польща, Португалія, Боснія і Герцеговина, Словаччина, Іспанія, Сирія, Об'єднані Арабські Емірати, Туреччина, Північна Македонія та Єгипет.

Таблиця 2.1 – Основні характеристики споживачів продукції ПАТ «Запоріжсталь» та розподіл металопродукції за ринками збуту (% від загального обсягу реалізації) у 2022 році [41]

Назва продукції	Україна	Інші Країни	Дальнє зарубіжжя
Чавун	95,3	4,7	-
Сляби	100,0	-	-
Г/к листовий прокат	38,6	14,4	47,0
Х/к листовий прокат	30,4	19,3	50,3
Вироби подальшої переробки	61,3	28,3	10,4
Усього:	38,8	16,2	45,0

На рисунку 2.1 відображено регіональну структуру реалізації металопродукції ПАТ «Запоріжсталь».

У порівнянні з 2021 роком у 2022 році спостерігалось суттєве зростання частки постачань продукції ПАТ «Запоріжсталь» до країн Європейського Союзу — на 63 %, до країн СНД — на 17 %, а також до регіону Персидської затоки — на 34 %. Водночас відбулося скорочення обсягів реалізації на ринках Південно-Східної Азії (на 80 %), Африки (на 14 %) та Латинської Америки (на 68 %).

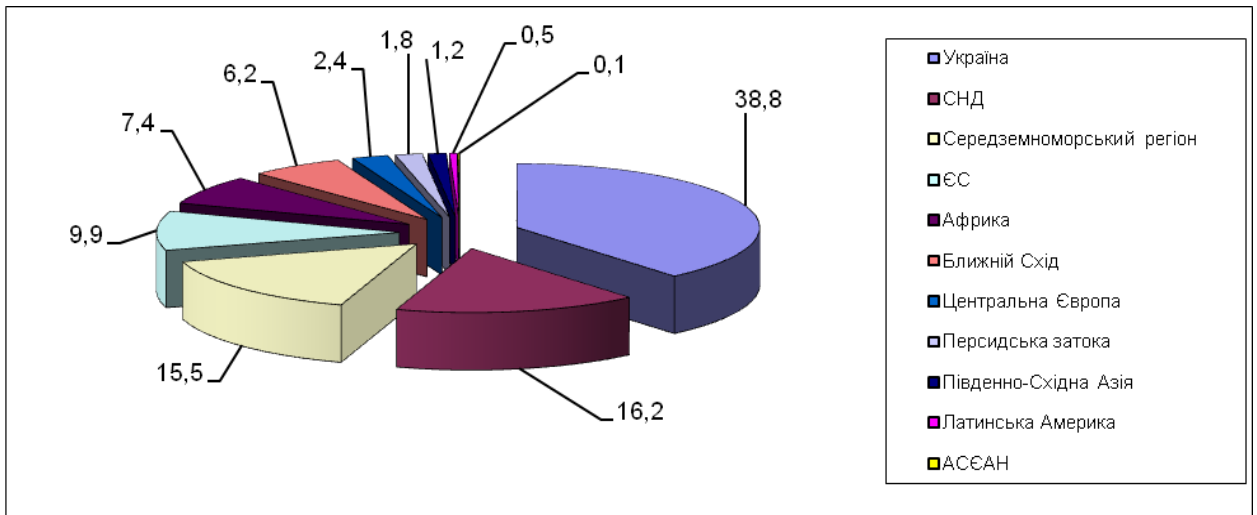

Рисунок 2.1 – Розподіл за регіонами продажу металопродукції ПАТ «Запоріжсталь» у 2022 році, %

У 2022 році реалізація металопродукції ПАТ «Запоріжсталь» на ринки дальнього зарубіжжя здійснювалася переважно через компанії Moltinor Metals LTD (Ірландія) та Airol Metals AG (Швейцарія). Починаючи з липня 2022 року комбінат перейшов до практики укладання прямих зовнішньоекономічних контрактів на постачання металопродукції з низкою іноземних торговельних компаній, зокрема: Eastern Union Metals AG (Швейцарія), Stemcor UK Limited (Великобританія), Carbofer General Trading S.A. (Швейцарія), Stonford Group LLC (США), Horus Intertrade & Consulting KFT (Угорщина), Airol Metals AG (Швейцарія), Sumalton Ltd (Кіпр), Tradexpo Management Limited (Кіпр), Imperial Holdings Limited (Великобританія), Simpra Grupp OÜ (Естонія), Semi Spółka z Ograniczoną Odpowiedzialnością i Wspólnicy, Spółka Jawna (Польща), MG Murbet Sp. z o.o. (Польща), Maiak-M (Болгарія), Fenton Steel FZC (ОАЕ), Rolling Group Ltd (Великобританія), Nord Transit LLP (Великобританія), Steelforce N.V. (Бельгія), Mega Stahl Ltd (Великобританія) та Elopteagle Inc (США).

На внутрішньому ринку України металопродукція ПАТ «Запоріжсталь» реалізовувалася безпосередньо кінцевим споживачам і виробникам. При цьому 53 % поставок здійснювалися на умовах попередньої оплати, тоді як 47 % — з оплатою після фактичного відвантаження металопродукції. З метою підвищення гнучкості умов постачання, оплати та ціноутворення для

споживачів України й інших країн комбінатом укладено договори комісії з ТОВ «МД Холдінг» (м. Київ), а також створено мережу металосервісних центрів, орієнтованих на забезпечення споживачів металопродукцією в обсягах, менших за вагонні норми.

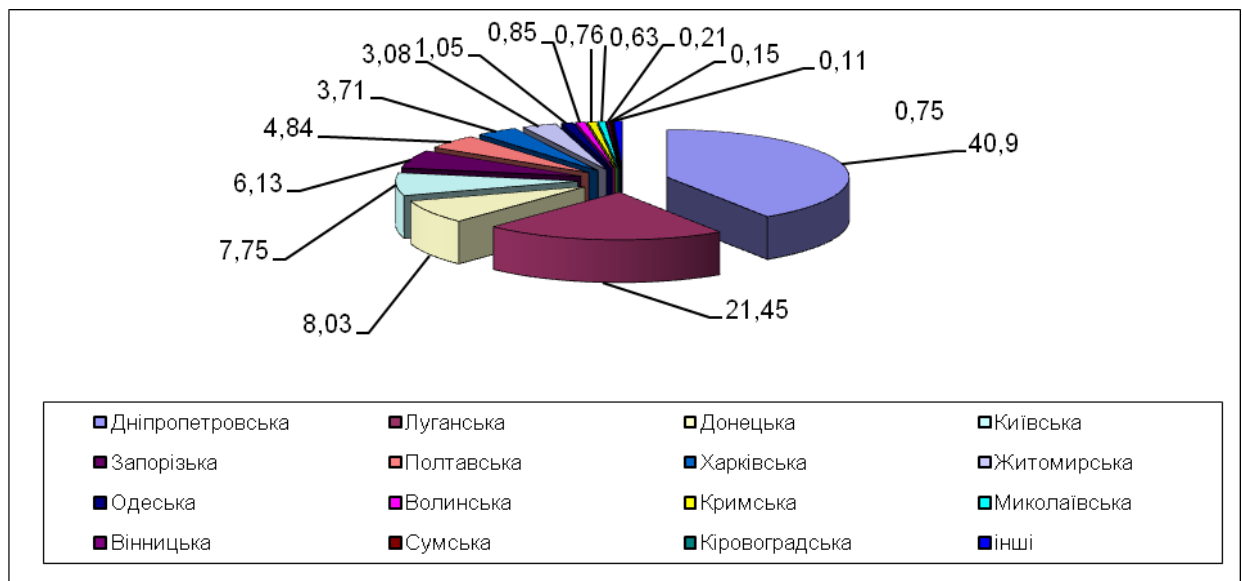

Рисунок 2.2 – Структура постачання металопродукції за регіонами споживання на внутрішньому ринку по областях України (% від обсягу реалізації на внутрішньому ринку) у 2022 році

На рисунку 2.2 наведено регіональну структуру постачання металопродукції ПАТ «Запоріжсталь» на внутрішньому ринку України в розрізі областей. Типова структура споживачів металопродукції на внутрішньому ринку за галузями виробництва (без урахування трейдерських компаній) у 2022 році свідчить, що найбільшу частку в загальному обсязі реалізації займали трубні підприємства — 53,83 %. металосервісні центри - 17,0%; техніка залізничного транспорту, ремонт та запчастини до них - 4,37%; виробництво меблів - 3,0%; машинобудування - 2,86%; виробництво металевих виробів - 2,46%; металургійні підприємства - 0,89% сільськогосподарська техніка та

запчастини до неї - 0,81%; побутова техніка та інші товари народного споживання - 0,77%; автомобілебудування, обладнання та запчастини до них - 0,59%; будівництво - 0,36%; енергетика - 0,39%; приладобудування - 0,28%; зв'язок - 0,17%; гірничорудні підприємства - 0,08%; підприємства хімічної промисловості - 0,07%; інші галузі - 0,8%.

Всього - 88,73%.

Водночас упродовж останніх років діяльність ПАТ «Запоріжсталь» супроводжується низкою об'єктивних викликів. Зокрема, підприємство має обмежений доступ до фінансових ресурсів міжнародних і внутрішніх ринків капіталу, що ускладнює реалізацію масштабних інвестиційних програм. Значна частка продукції комбінату орієнтована на експорт, однак на окремих зовнішніх ринках підприємство стикається з торговельними обмеженнями та бар'єрами нетарифного характеру.

Разом з тим негативний вплив експортних ризиків частково нівелюється завдяки диверсифікованій географічній структурі збуту, що дає змогу ПАТ «Запоріжсталь» оперативного перерозподіляти обсяги поставок між різними ринками залежно від кон'юнктури та умов зовнішнього середовища [41].

2.2 Аналіз виробництва і реалізації продукції

В умовах ринкової економіки підприємства отримали широкі повноваження щодо самостійного визначення асортименту та обсягів виробництва, вибору партнерів, напрямів збуту продукції, а також організації й планування виробничих процесів. Така свобода управлінських рішень орієнтована насамперед на врахування кон'юнктури ринку, попиту споживачів і вимог конкурентного середовища. Раціонально сформована виробнича стратегія та оптимально визначені обсяги випуску продукції

створюють передумови для досягнення необхідного рівня реалізації й отримання стабільних фінансових результатів.

Виробнича діяльність підприємства тісно залежить від загального стану економіки, галузевих пропорцій розвитку та рівня платоспроможного попиту. Саме ці чинники значною мірою визначають можливості нарощування обсягів виробництва та реалізації продукції.

У процесі аналізу виробничої діяльності доцільно зосередити увагу на таких ключових питаннях:

а) оцінювання якості планування виробництва, рівня обґрунтованості й напруженості планових показників як у цілому по підприємству, так і за окремими структурними підрозділами;

б) ідентифікація основних факторів, що впливали на динаміку загальних обсягів виробництва впродовж останніх років, зокрема у звітному періоді;

в) виявлення внутрішньогосподарських резервів зростання випуску та реалізації продукції, а також розроблення практичних заходів щодо їх максимально ефективного використання [18].

Аналіз виробництва основних видів продукції на металургійному комбінаті ПАТ «Запоріжсталь» за 2021–2022 роки наведено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Аналіз виробництва основних видів продукції ПАТ «Запоріжсталь»

Назва продукції	Од. вим.	2021 рік	2022 рік	Абсолютне відхилення	Темп росту, %
1	2	3	4	5	6
Агломерат	тис. т	4588,7	5381,3	+792,6	117,3
Чавун в натурі	- -	2600,5	3143,9	+543,4	120,9
– у перерахунку на передільний	- -	2603,1	3148,6	+545,5	121,0
Сталь	- -	3282,6	3909,4	626,8	119,1
Всад	- -	3302,3	3929,9	+627,6	119,0
Гарячий прокат	- -	2816,7	3233,9	+417,2	114,8
Готовий прокат	- -	2716,3	3226,3	+510,0	118,8
Заготівка для перекочування на експорт	- -	19,9	135,6	+115,7	681,4

Листовий прокат	- -	2696,4	3090,7	+394,3	114,6
Виконання плану по прокату в сортаменті					
Рядовий прокат:					
– товстолистовий	- -	279,8	360,4	+80,6	128,8
– тонколистовий	- -	540,1	774,8	+234,7	143,5
Конструкційний прокат	- -	1765,6	1804,0	+38,4	102,2
Лист неіржавіючий	- -	3,8	2,9	-0,9	76,3
Жерсть чорна	- -	12,3	16,2	+3,9	131,7
Інструментальна сталь холоднокатана	- -	–	0,1	+0,1	–
Штрипси	- -	94,8	132,3	+37,5	139,6
Вироби подальшого переділу					
Жерсть біла гарячого лудіння	- -	6,5	9,4	+2,9	144,6
Стрічка сталева х/к	- -	17,6	53,6	+36,0	304,5
Гнуті профілі	- -	32,8	31,8	-1,0	97,0

Допоміжне виробництво					
Литво чавунне	- -	57,6	85,2	+27,6	147,9
Литво сталеве	- -	9,9	11,6	+1,7	117,2
Шлак гранульований	- -	513,2	588,7	+75,5	114,7
Аргон	тис. м ³	1565	2161,0	+596,0	138,1
Переробка лому	тис. т	736,7	732,3	-4,4	99,4
Товари широкого споживання в роздрібних цінах					
Всього	тис. грн.	25860,0	32199,8	+6339,8	124,5
Зокрема:	- -	13000,3	15499,3	+2499,0	119,2
– продовольчі					
– непродовольчі	- -	12859,7	16700,5	+3840,8	129,9

Аналіз даних таблиці 2.2 свідчить, що металургійний комбінат «Запоріжсталь» у 2022 році продемонстрував позитивну динаміку за основними техніко-економічними показниками виробництва. Зокрема, у порівнянні з попереднім роком обсяги випуску основних видів продукції зросли:

виробництво чавуну — на 543,4 тис. т, що відповідає приросту на 20,9 %;

виливка сталі — на 628,3 тис. т, або на 19,1 %;

виробництво прокату — на 509,9 тис. т, що становить 18,8 % приросту.

Разом із тим упродовж звітного періоду через недопоставки сировини, неритмічність її надходження та зниження якісних характеристик матеріалів підприємство зазнало втрат обсягів виробництва окремих видів продукції. Зокрема, недовиробіток становив 61,5 тис. т чавуну, 154,9 тис. т сталі та 129,0 тис. т прокату.

У структурі експорту комбінату в 2022 році переважали такі види продукції: передільний чавун (7 % загального обсягу експорту), гарячекатані рулони (36,6 %), гарячекатаний лист (16,4 %), холоднокатані рулони (8,4 %) та холоднокатаний лист (20,0 %) [20].

Обсяг виробничої діяльності підприємства характеризується показниками товарної та реалізованої продукції. Товарна продукція відображає вартісний обсяг виготовленої продукції в оптових цінах підприємства, що діяли у звітному році.

Реалізація продукції виступає ключовою ланкою, яка поєднує виробничий процес із кінцевим споживачем. Рівень попиту на продукцію та ефективність її збуту безпосередньо впливають на формування обсягів виробництва [19].

За підсумками 2022 року з загального обсягу виробленої продукції комбінат реалізував на внутрішньому ринку України 31,6 тис. т чавуну, що становить 16,8 %, та 668,4 тис. т прокату (22,6 %). На зовнішні ринки було

поставлено 156,5 тис. т чавуну (83,2 %) і 2 427,9 тис. т прокату, що відповідає 77,4 % загального обсягу реалізації.

Показники обсягів виробництва та реалізації продукції ПАТ «Запоріжсталь» за 2021–2022 роки наведені в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Обсяг виробництва і реалізації продукції ПАТ «Запоріжсталь»

Назва показника	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
			абсолютне	відносне
Залишки нереалізованої продукції на початок року, тис. грн.	23415	21730	- 1685	- 7,2
Обсяг реалізованої продукції, тис. грн.	8963109	13197911	+ 4234802	+ 47,2
Залишки нереалізованої продукції на кінець року, тис. грн.	21730	35717	+ 13987	+ 64,4
Обсяг товарної продукції, тис. грн.	8961424	13211898	+ 4250474	+ 47,4

Аналіз показників, наведених у таблиці 2.3, свідчить, що у 2022 році обсяг реалізованої продукції ПАТ «Запоріжсталь» у порівнянні з попереднім роком зріс на 4 234 802 тис. грн, або на 47,2 %. Основним чинником такого зростання стало збільшення обсягів виробництва, що забезпечило приріст виручки на 4 250 474 тис. грн. Водночас негативний вплив на показник реалізації мало зростання залишків нереалізованої продукції на кінець звітної періоду, що призвело до зменшення обсягу реалізації на 13 987 тис. грн.

Для поглибленої оцінки виробничої діяльності доцільно розглянути результати випуску продукції за основними виробничими підрозділами ПАТ «Запоріжсталь».

Виробництво агломерату. У 2022 році агломераційний цех функціонував із використанням шести агломераційних машин із загальною площею спікання 375 м². Планове завдання з випуску агломерату було перевиконано та досягло рівня 105,7 %. Додатково до запланованого обсягу виготовлено 290,3 тис. т агломерату, а приріст виробництва порівняно з 2021 роком склав 792,6 тис. т.

Основні техніко-економічні показники діяльності агломераційного цеху ПАТ «Запоріжсталь» за 2021–2022 роки наведено в таблиці 2.4.

Таблиця 2.4 – Техніко-економічні показники роботи агломераційного цеху ВАТ «Запоріжсталь»

Назва показника	Од. вим.	2021 рік	2022 рік	Приріст (втрати) виробництва, тис.т
Виробництво агломерату	тис. т	4588,7	5381,3	+792,6
За календарну добу	тон	12572,0	14703,0	–
За номінальну добу	- -	112769,0	14948,0	–
Виробництво агломерату, тон за фактичну годину	- -	96,4	107,4	+588,4
Поточні простой, всього	% до ном. часу	8,05	3,3	+217,0
Планово-попереджувальні ремонти	лентодоба	33,8	35,9	-12,8

Аналіз даних таблиці 2.4 свідчить, що зростання обсягів виробництва агломерату у 2022 році було досягнуто насамперед за рахунок підвищення годинної продуктивності на 588,4 т, що стало можливим унаслідок збільшення частки руди та вапна у шихті, а також поліпшення якісних характеристик вапна після модернізації обпалювальної машини КМ-14. Загальний приріст виробництва порівняно з попереднім роком у розмірі 792,6 тис. т забезпечувався не лише підвищенням продуктивності обладнання, але й скороченням тривалості поточних простоїв.

Упродовж 2022 року в агломераційному виробництві було реалізовано низку технічних заходів, зокрема:

- а) виконано капітальний ремонт обпалювальної машини КМ-14;

- б) проведено капітальні ремонти бункерів № 6, 11, 14, 28 і 32;
- в) здійснено ремонт приймального відділення палива із заміною покрівлі та їзових балок.

Виробництво чавуну. До травня 2022 року доменний цех ПАТ «Запоріжсталь» функціонував у складі чотирьох доменних печей із сумарним корисним об'ємом 5 499 м³. Після завершення капітального ремонту першого розряду з елементами модернізації 16 травня 2022 року була введена в експлуатацію доменна піч № 3 із корисним об'ємом 1 513 м³. У результаті цього загальний корисний об'єм доменних печей комбінату зріс до 7 012 м³.

Показники виробництва чавуну на металургійному комбінаті ПАТ «Запоріжсталь» за 2021–2022 роки наведені в таблиці 2.5.

Таблиця 2.5– Аналіз показників з виробництва чавуну, тис. т

Назва показника	2021 рік	2022 рік	Абсолютне відхилення
Виробництво чавуну в натурі, всього	2600,5	3143,9	543,4
Зокрема:			
– передільного	2590,5	3125,1	534,6
– ливарного	10,0	18,8	8,8
Виробництво чавуну в перерахунку на передільний	2603,1	3148,6	545,5

Аналіз показників, наведених у таблиці 2.5, дає підстави стверджувати, що у 2022 році порівняно з 2021 роком обсяги виробництва чавуну на ПАТ «Запоріжсталь» зросли на 543,4 тис. т.

Позитивна динаміка була забезпечена насамперед за рахунок підвищення виробничих показників доменних печей № 1, 2, 3 та 5, які перевищили рівень попереднього року. Водночас на доменній печі № 4 зафіксовано зниження обсягів випуску чавуну на 15 тис. т, що було зумовлено незадовільним технічним станом засипного апарата та неохолоджуваної частини шахти печі.

Упродовж 2022 року в доменному виробництві було реалізовано комплекс технічних і ремонтних заходів, зокрема:

а) введено в експлуатацію доменну піч № 3 після проведення капітального ремонту першого розряду з елементами модернізації;

б) виконано капітальні ремонти третього розряду на доменних печах № 1 та № 5;

в) здійснено ремонт перевантажувачів і рудних грейферів № 5, 6, 7(1) з частковим відновленням підкранових шляхів;

г) завершено ремонт повітронагрівачів № 2 та № 19.

Виробництво сталі. У звітному періоді, як і в попередньому році, мартенівський цех ПАТ «Запоріжсталь» функціонував у складі дев'яти печей.

До їх складу входили:

– одна двованна піч № 1 потужністю 250 × 2 т;

– одна піч № 11 місткістю 250 т;

– сім мартенівських печей місткістю 500 т (№ 2, 5, 6, 7, 8, 10, 12).

Слід зазначити, що піч № 5 до 20 липня 2022 року перебувала на капітальному ремонті та знаходилася у резерві, після чого була введена в роботу. Загальна площа поду дев'яти мартенівських печей становила 857,5 м².

Показники виробництва сталі на металургійному комбінаті ПАТ «Запоріжсталь» за 2021–2022 роки наведені в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6 – Аналіз виробництва сталі по печах ПАТ «Запоріжсталь», тис. т

№ печей	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
			абсолютне	відносне
1	2	3	4	5
1	813,9	891,5	77,6	9,5
2	366,6	396,8	30,2	8,2
5	–	197,8	197,8	–
6	401,3	411,8	10,5	2,6
7	385,7	424,5	38,8	10,1
8	396,7	408,4	11,7	3,0
10	396,0	403,0	7,0	1,8
11	153,8	384,1	230,3	149,7
12	368,6	391,5	22,9	6,2
Разом	3282,6	3909,4	626,8	19,1

Показники таблиці 2.6 афішують, що в зіставленні з 2021 роком, виробництво сталі побільшало на 626,8 тис. т себто на 19,1%.

Виплавка сталі на комбінаті ПАТ «Запоріжсталь» за 2021-2022 рр. по сортаменту аналізується в таблиці 2.7.

Таблиця 2.7 – Аналіз сортаменту виплавленої сталі ПАТ «Запоріжсталь»

Назва груп марок сталі	2021 рік		2022 рік		Абсолютне відхилення, тис. т
	тис. т	% до підсумку	тис. т	% до підсумку	
1	2	3	4	5	6
1. Кипляча	1290,6	39,3	1439,4	36,8	+148,8
Зокрема:					
- рядова	21,6	0,7	16,4	0,4	-5,2
- конструкційна	1269,0	38,6	1423,0	36,9	+154,0
2. Напівспокійна	1910,5	58,2	2367,9	60,6	+457,4
Зокрема:					
- рядова	937,7	28,6	1353,6	34,6	+415,9
- конструкційна	972,8	29,6	1014,3	26,0	+41,5
3. Спокійна	81,5	2,5	102,1	2,6	+20,6
Зокрема:					
- вуглецева	26,4	0,8	50,6	1,3	+24,2
- марганцевиста	15,0	0,5	14,5	0,4	-0,5
- 65Г	4,4	0,1	5,3	0,1	+0,9
- 08Ю	29,9	0,9	29,9	0,7	–
- 08ГЮТ	5,8	0,2	1,8	0,1	-4,0
Разом	3282,6	100,0	3909,4	100,0	+626,8

Аналіз даних таблиці 2.7 свідчить про структурні зрушення у виплавці сталі порівняно з попереднім роком. Зокрема, частка киплячої сталі скоротилася з 39,3 % до 36,8 %, тоді як питома вага напівспокійних марок зросла з 58,2 % до 60,6 %, а спокійної вуглецевої сталі — з 0,8 % до 1,3 %. Із загального приросту обсягів виробництва сталі у розмірі 626,8 тис. т основна його частина припала на напівспокійну сталь — 457,4 тис. т, на киплячу — 148,8

тис. т та на спокійну — 20,6 тис. т, у тому числі приріст спокійної вуглецевої сталі становив 24,2 тис. т.

Фактична структура сортаменту продукції формується відповідно до портфеля замовлень споживачів, що зумовлює зміну співвідношення окремих марок сталі в загальному обсязі виплавки.

Упродовж 2022 року в сталеплавильному виробництві було реалізовано низку організаційно-технічних заходів, серед яких:

- а) проведення капітального ремонту з елементами модернізації печі № 5;
- б) виконання капітального ремонту міксера № 2;
- в) заміна димаря на печі № 2;
- г) оснащення печей № 1, № 5 та № 11 сучасними вагами-дозаторами для подачі феросплавів.

Виробництво прокату в обтискному цеху. Аналіз показників випуску прокату в обтискному цеху ПАТ «Запоріжсталь» за 2021–2022 роки наведено в таблиці 2.8. Отримані результати свідчать, що обсяги виробництва прокату на стані слябінг «1150» у 2022 році безпосередньо залежали від рівня виплавки сталі мартенівським цехом. При цьому частка простоїв прокатного стану у звітному періоді склала 20,3 % від загального фонду часу, що характеризує погіршення показників у порівнянні з попереднім роком.

Таблиця 2.8 – Аналіз виробництва прокату в обтискному цеху ПАТ «Запоріжсталь»

Назва продукції	Од. вим.	2021 рік	2022 рік	Абсолютне відхилення	Темп зростання, %
Прокат по всаду	тис. т	3302,3	3929,9	+627,6	119,0
Гарячий прокат	- -	2908,0	3460,3	+552,3	119,0
Придатний прокат	- -	2907,7	3460,0	+552,3	119,0
Відвантаження товарних слябів	- -	20,0	135,7	+115,7	678,5
Середньодобове виробництво: – по всаду	т/доба	9642,0	11353,0	+1711,0	117,7
– по придатному	- -	8490,0	9996,0	+1506,0	117,7

Середньогодинне виробництво: – по всаду	т/годин	552,1	593,5	+41,4	107,5
– по придатному	- -	486,1	522,5	+36,4	107,5
Простої в номінальний час	%	27,2	20,3	-6,9	–
ППР і резервний час	доба	16,3	19,85	+3,6	–
Капітальний ремонт	- -	6,3	–	-6,3	–

Виробництво гарячого прокату. Аналіз виробництва гарячого прокату на комбінаті ПАТ «Запоріжсталь» представлений в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9 – Аналіз виробництва гарячого прокату, тис. т

Назва показника	2021 рік	2022 рік	Темп зростання, %
Гарячий прокат у фізичних тоннах	2816,7	3233,9	114,8
Зокрема:			
– неіржавіючої сталі	2,9	4,0	137,9
– легованої сталі	4,4	5,7	129,5
Відвантаження товарної продукції	1549,9	1792,4	115,6
Відвантаження рулонів ЦХП–1 і заготовки ЦХП–3	1269,8	1433,7	112,9

Аналіз показників, наведених у таблиці 2.9, свідчить, що у 2022 році виробництво гарячекатаного прокату та обсяги відвантаження товарної продукції характеризувалися позитивною динамікою. Протягом звітнього періоду цех був повністю забезпечений необхідною сировиною, матеріальними ресурсами та портфелем замовлень, що створило передумови для стабільної роботи і зростання виробничих показників.

У таблиці 2.10 наведено техніко-економічні показники функціонування прокатного стану з виробництва гарячекатаного прокату на металургійному комбінаті ПАТ «Запоріжсталь» за відповідний аналізований період.

Таблиця 2.10 – Основні техніко-економічні показники роботи стану по виробництву гарячого прокату ПАТ «Запоріжсталь»

Назва показника	2021 рік	2022 рік	Темп зростання, %
Календарні доби	365,0	365,0	–
Капітальний ремонт, доби	6,56	–	–
ППР, доби	17,36	21,63	124,6
Поточні простой, %	21,29	16,09	75,6
Зокрема:			
– при прокаті неіржавіючого і легованого металу	7,73	8,8	113,8
– при прокаті вуглецевого металу	21,41	16,18	66,3
Годинна продуктивність, т/годин	437,2	466,3	106,7
Зокрема:			
– при прокаті неіржавіючої сталі	89,3	85,7	96,0
– при прокаті вуглецевої сталі	440,7	471,2	106,9
– при прокаті легової сталі	122,9	124,3	101,1
Добове виробництво, т	8258,0	9391,0	113,7

Аналіз інформації, наведеної в таблиці 2.10, свідчить, що зростання обсягів виробництва прокату було забезпечене насамперед підвищенням годинної продуктивності прокатного стану на 3,2 %. Досягнення такого результату стало можливим завдяки скороченню планових поточних простоїв обладнання на 14,5 %, що позитивно вплинуло на ефективність використання виробничого часу.

Виробництво холодного прокату. Показники випуску холоднокатаного прокату на ПАТ «Запоріжсталь» за 2021–2022 роки наведено в таблиці 2.11.

Таблиця 2.11 – Аналіз виробництва холодного прокату на комбінаті ПАТ «Запоріжсталь», тис. т

Назва показника	2021 рік	2022 рік	Темп зростання, %
Холоднокатаний метал	820,8	987,13	120,3
Зокрема: – неіржавіючий	2,96	2,42	81,8
Гарячекатаний метал	179,38	169,33	94,4
Підкат для відділення жерсті	15,02	18,83	125,4
Заготівка для рулонів з кромкою, обріза	35,0	14,11	40,3
Заготівка для стрічки Зпс	2,26	2,0	88,5
Заготівка для ЦХП-3	2,4	1,16	48,3
Зокрема: – неіржавіючий	0,03	0,11	–
– горячекатаний вуглецевий	2,33	1,05	–
– холоднокатаний вуглецевий	0,04	–	–
ЦХП-3	0,03	0,07	–
Всього по цеху	1054,86	1192,56	113,0

Аналіз показників, наведених у таблиці 2.11, свідчить, що у звітному році обсяги відвантаження холоднокатаного прокату зросли на 13,0 % порівняно з попереднім періодом. Водночас унаслідок обмеженого портфеля замовлень цех не досяг запланованих показників виробництва, що призвело до скорочення випуску продукції з нержавіючих марок сталі та горячекатаного металу порівняно з минулим роком.

Товари широкого споживання. Аналіз обсягів виробництва товарів народного споживання на ПАТ «Запоріжсталь» наведено в таблиці 2.12.

Таблиця 2.12 – Аналіз виробництва товарів широкого споживання

Назва показника	2021 рік	2022 рік	Темп приросту, %
Товарна продукція в оптових цінах, тис. грн.	13355,0	14864,0	+11,3
Зокрема: – непродовольчі товари широкого споживання, тис. грн.	12858,0	13417,0	+4,4
– комплектуючі до ТНС, тис. грн.	56,0	337,0	+501,8
– інша продукція	441,0	1110,0	+151,7

Як свідчать дані таблиці 2.12, зростання обсягів виробництва комплектуючих для товарів народного споживання було зумовлене підвищенням попиту на відповідну продукцію з боку меблевих підприємств. Збільшення випуску інших видів продукції пояснюється розширенням замовлень на постачання труб діаметром 17 мм для потреб металургійних підприємств.

Окрім товарної продукції, цех упродовж звітнього періоду здійснював виготовлення допоміжних виробів, зокрема:

- льотових труб для мартенівського та доменного цехів;
- пакувальних замків і бирок, що використовуються для маркування та пакування металопрокату;
- металоконструкцій, призначених для ремонтно-відновлювальних робіт у виробничих підрозділах комбінату;
- шайб і шарошок різного призначення.

Узагальнюючи результати проведеного аналізу, можна зробити висновок, що у 2022 році порівняно з попереднім періодом ПАТ «Запоріжсталь» забезпечило зростання обсягів виробництва основних видів продукції. Зокрема, випуск чавуну збільшився на 543,4 тис. т (20,9 %), сталі — на 628,3 тис. т (19,1 %), прокату — на 509,9 тис. т (18,1 %). За показником товарної продукції у порівнянних цінах приріст становив 4 250 474 тис. грн, а збільшення обсягів реалізації продукції досягло 4 234 802 тис. грн [22].

2.3 Економічна оцінка використання основних виробничих фондів ПАТ «Запоріжсталь»

Наявність у підприємства основних фондів у достатньому обсязі та відповідному асортименті, а також рівень ефективності їх використання є одним із ключових чинників підвищення результативності виробничої діяльності. Саме стан і залученість основних засобів у виробничий процес значною мірою визначають можливості розвитку підприємства.

Основні виробничі фонди формують матеріально-технічну основу виробництва і, як правило, займають домінуючу частку в загальній вартості основного капіталу підприємства. Ефективність їх використання безпосередньо впливає не лише на обсяги випуску продукції, а й на рівень продуктивності праці та загальну економічну ефективність господарської діяльності. Кількісні та вартісні параметри основних фондів, їх технічний стан і ступінь завантаження істотно позначаються на таких кінцевих результатах діяльності підприємства, як собівартість продукції, прибуток, рівень рентабельності та фінансова стійкість [24].

Дослідження ефективності використання основних виробничих фондів, як правило, розпочинається з аналізу їх складу, обсягу, структури та динаміки змін у часі.

У таблиці 2.13 представлено наявність, рух і структура основних засобів ПАТ «Запоріжсталь» за 2021-2022 рр.

Таблиця 2.13 – Наявність, рух і динаміка основних засобів ПАТ «Запоріжсталь» за 2021-2022 рр.

Основні засоби	Наявність на початок року, тис.грн.	Надходження за рік, тис. грн.	Вибуття за рік, тис. грн.	Наявність на кінець року, тис.грн.	Відхилення (+, -)	
					абсолютне, тис.грн.	відносне, %
1	2	3	4	5	6	7
Виробничі основні засоби						

2009 рік	4862295	246053	52754	5055594	+ 193299	+ 4,0
2010 рік	5055594	114586	147599	5022581	- 33013	- 0,7
зокрема:						
- активна частина						
2009 рік	2779095	139673	43910	2874858	+ 95763	+ 3,5
2010 рік	2874858	68752	77879	2865731	- 9127	- 0,3
- пасивна частина						
2009 рік	2083200	106380	8844	2180736	+ 97536	+ 4,7
2010 рік	2180736	45834	69720	2156850	- 23886	- 1,1
Невиробничі основні засоби						
2009 рік	136235	11055	8596	138694	+ 2459	+ 1,8
2010 рік	138694	692	4201	135185	- 3509	- 2,5
Разом						
2009 рік	4998530	257108	61350	5194288	+ 195758	+ 3,9
2010 рік	5194288	115278	151800	5157766	- 36522	- 0,7

Аналіз даних таблиці 2.13 свідчить про наявність суттєвих змін у динаміці основних фондів ПАТ «Запоріжсталь» упродовж 2021–2022 років. Зокрема, у 2021 році загальна вартість основних фондів зросла на 195 758 тис. грн, що відповідає приросту на 3,9 %, тоді як у 2022 році зафіксовано їх скорочення на 36 522 тис. грн, або на 0,7 %. Аналогічна негативна тенденція простежується і щодо виробничих основних засобів: у 2021 році їх обсяг збільшився на 193 299 тис. грн (4,0 %), однак у 2022 році відбулося зменшення на 33 013 тис. грн (0,7 %).

Динаміка активної частини основних виробничих фондів також зазнала змін. У 2021 році її вартість зросла на 95 763 тис. грн, або на 3,5 %, тоді як у 2022 році спостерігалось незначне скорочення на 9 127 тис. грн, що становить 0,3 %.

Упродовж 2022 року на підприємстві було введено в експлуатацію низку об'єктів основних фондів. Зокрема, на прокатному стані «1680» введено основні засоби на суму 9 598 тис. грн, у Будинку громадських організацій — на 2 158 тис. грн. Крім того, введено в дію обладнання, що не потребує монтажу, на 5 812 тис. грн, охоронно-пожежну сигналізацію — на 2 994 тис. грн, установку вдування пиловугільного палива на доменній печі — на 2 761

тис. грн, установку пальників СНГ-55ВС — на 2 512 тис. грн, а також основні засоби на стані «1150» — на 1 373 тис. грн.

Водночас у структурі надходжень основних засобів ПАТ «Запоріжсталь» у 2021–2022 роках відбулися помітні структурні зрушення. Так, у 2022 році порівняно з попереднім роком істотно скоротилася питома вага активної частини основних виробничих фондів, зокрема вартості машин і обладнання, спрямованих на реконструкцію та модернізацію, — на 47,83 % (з 59,2 % до 11,37 %), що відображено на рисунках 2.3 та 2.4.

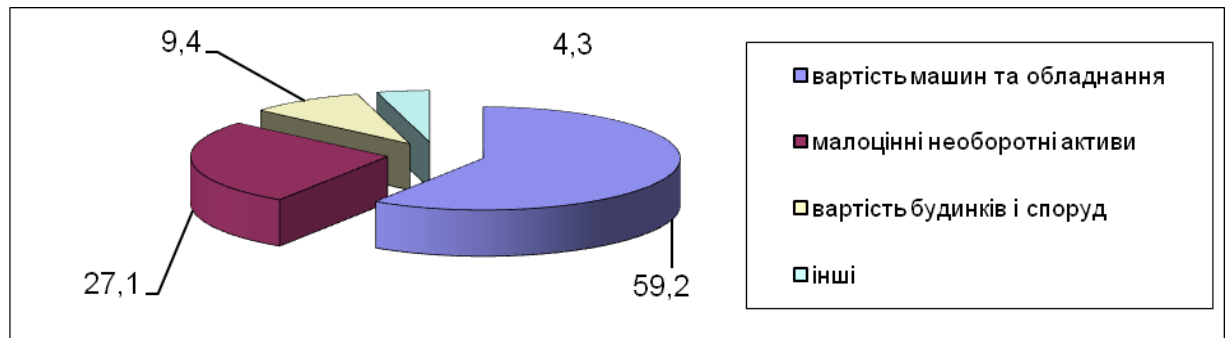

Рисунок 2.3 – Структура надходжень основних засобів ПАТ «Запоріжсталь» у 2021 році, %

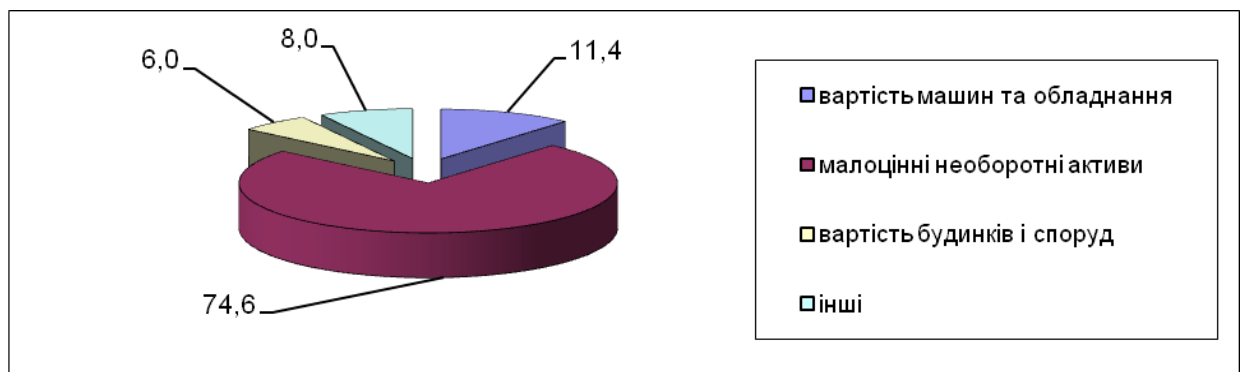

Рисунок 2.4 – Структура надходжень основних засобів ПАТ «Запоріжсталь» у 2022 році, %

Наступним етапом оцінювання ефективності використання основних виробничих фондів підприємства є дослідження змін у структурі основних засобів та виявлення основних тенденцій їх структурних трансформацій [21].

Такий аналіз дає змогу оцінити співвідношення окремих груп основних засобів і визначити напрями їх подальшого розвитку.

У таблиці 2.14 наведено результати аналізу складу та структури основних засобів ПАТ «Запоріжсталь» за 2021–2022 роки.

Таблиця 2.14 – Склад і структура основних засобів ПАТ «Запоріжсталь» за 2021-2022 рр.

Основні засоби	На початок року		На кінець року		Зміна (+, –)	
	первісна вартість, тис.грн.	структура, %	первісна вартість, тис.грн.	структура, %	первісної вартості, тис.грн.	структури, %
Виробничі основні засоби						
2009 рік	4862295	97,27	5055594	97,33	+ 193299	+ 0,06
2010 рік	5055594	97,33	5022581	97,38	- 33013	+ 0,05
зокрема:						
- активна частина						
2009 рік	2779095	54,99	2874858	55,35	+ 95763	+ 0,36
2010 рік	2874858	55,35	2865731	55,56	- 9127	+ 0,21
- пасивна частина						
2009 рік	2083200	42,28	2180736	41,98	+ 97536	- 0,3
2010 рік	2180736	41,98	2156850	41,82	- 23886	- 0,16
Невиробничі основні засоби						
2009 рік	136235	2,73	138694	2,67	+ 2459	- 0,06
2010 рік	138694	2,67	135185	2,62	- 3509	- 0,05
Разом						
2009 рік	4998530	100,0	5194288	100,0	+ 195758	-
2010 рік	5194288	100,0	5157766	100,0	- 36522	-

Дані, наведені в таблиці 2.14, свідчать, що провідне місце у структурі основних засобів ПАТ «Запоріжсталь» займають фонди виробничого призначення, тобто ті елементи, які безпосередньо задіяні у процесі виготовлення продукції. Їх питома вага на кінець 2021 року зросла на 0,06 %, а за підсумками 2022 року — ще на 0,05 %. Частка активної складової в загальній вартості основних засобів у 2021 році збільшилася на 0,36 % і досягла рівня 55,35 %, тоді як у 2022 році приріст становив 0,21 %.

Випереджальні темпи зростання активної частини основних засобів виробничого призначення порівняно з пасивною складовою (зменшення її питомої ваги у 2021 році на 0,30 %, у 2022 році — на 0,16 %) слід розглядати як позитивну тенденцію, оскільки вона сприяє підвищенню ефективності використання основних фондів та інтенсифікації виробничого процесу.

Важливим елементом оцінювання стану основних виробничих фондів є аналіз їх руху та технічного рівня. З цією метою визначаються показники зносу, придатності, оновлення, вибуття та приросту основних засобів.

Коефіцієнт зносу відображає рівень фізичного та морального спрацювання основних фондів і характеризує ступінь відшкодування витрат на їх формування. Він визначається як відношення суми накопиченого зносу до первісної вартості основних фондів на початок відповідного року [31].

Для основних виробничих фондів ПАТ «Запоріжсталь» у 2021–2022 роках значення коефіцієнта зносу становили:

$$K_{\text{ц зн}}^{20 21} = 2\,683\,835 / 4\,998\,530 = 0,537;$$

$$K_{\text{ц зн}}^{20 22} = 2\,929\,601 / 5\,194\,288 = 0,564.$$

Коефіцієнт придатності характеризує можливість подальшої експлуатації основних засобів і визначається як відношення їх залишкової вартості до первісної вартості на початок року [18].

Таким чином, у 2022 році коефіцієнт зносу зріс на 2,7 процентного пункту (з 53,7 % до 56,4 %) порівняно з 2021 роком. Відповідне зниження коефіцієнта придатності основних засобів ПАТ «Запоріжсталь» свідчить про поступове погіршення їх технічного стану та актуалізує потребу в оновленні матеріально-технічної бази.

Коефіцієнт оновлення основних фондів ($K_{\text{он}}$), який відображає частку нововведених основних засобів у їх загальній вартості на кінець року, визначається за формулою:

$$K_{\text{он}} = \frac{\Phi_{\text{вв}}}{\Phi_{\text{к.р}}}, \quad (2.1)$$

де $\Phi_{\text{вв}}$ – вартість основних фондів, що поступили, тис. грн.;

$\Phi_{\text{к.р}}$ – вартість основних фондів на кінець року, тис. грн. [36].

Коефіцієнт вибуття ($K_{\text{виб}}$) – це відношення вартості основних виробничих фондів, що вибули, до вартості основних виробничих фондів на початок року:

$$K_{\text{виб}} = \frac{\Phi_{\text{виб}}}{\Phi_{\text{п.р}}}, \quad (2.2)$$

де $\Phi_{\text{виб}}$ – вартість основних виробничих фондів, що вибули, тис. грн.;

$\Phi_{\text{п.р}}$ – вартість основних фондів на початок року, тис. грн. [18].

Коефіцієнт приросту ($K_{\text{прир}}$) – це відношення суми приросту основних виробничих фондів до вартості основних фондів на кінець року [23]:

$$K_{\text{прир}} = \frac{\Phi_{\text{вв}} - \Phi_{\text{виб}}}{\Phi_{\text{к.р}}}. \quad (2.3)$$

Порівняльний аналіз коефіцієнтів оновлення та вибуття основних виробничих фондів свідчить про погіршення відтворювальних процесів у 2022 році. Зокрема, коефіцієнт оновлення зменшився порівняно з 2021 роком на 2,7 процентного пункту (з 4,9 % до 2,2 %). Водночас у 2022 році темпи вибуття основних засобів перевищили рівень їх оновлення (2,9 % проти 2,2 %), що зумовило формування від’ємного коефіцієнта приросту основних виробничих фондів, який склав $-0,007$. Така ситуація свідчить про скорочення виробничого потенціалу підприємства та посилює ризики подальшого зниження технічного рівня основних засобів.

Для узагальненої оцінки ефективності використання основних виробничих фондів застосовується система відносних показників, до яких належать фондвіддача, фондоємність, фондоозброєність праці та рентабельність основних фондів.

Показник фондвіддачі відображає рівень ефективності використання основних виробничих фондів і характеризує обсяг виробленої або реалізованої продукції, що припадає на одиницю їх вартості. Він визначається за відповідною формулою:

$$\Phi_{\text{від.}} = \frac{B}{\text{Ср.оз}}, \quad (2.4)$$

де B – обсяг товарної продукції, тис. грн.;

Ср.оз – середньорічна вартість основних виробничих фондів, тис. грн.

[18].

,

Вбачаємо зростання показника фондвіддачі на 79., що похвально означає ефективність застосування основних виробничих фондів.

Фондоємність ($\Phi_{\text{ем}}$) – афішує, скільки основних фондів мається на 1 грн. товарної продукції [23]:

$$\Phi_{\text{ем}} = \frac{\Phi_{\text{сер.річ.}}}{B} = \frac{1}{\Phi_{\text{від}}}. \quad (2.5)$$

Фондоємність основних виробничих фондів комбінату в 2021-2022 рр. дорівнює:

Фондоозброєність позначається за формулою [29]:

$$\Phi_{\text{оз}} = \text{Ср.оз} / \text{Ч}_{\text{сер.обл.}}, \quad (2.6)$$

де $Ч_{\text{ср.обл.}}$ – середньооблікова чисельність працівників, чол.

Рентабельність основних фондів означає, яка частина прибутку фірми припадає на 1 грн. середньорічної вартості основних фондів, і позначається за формулою [18]:

$$\Phi_p = \text{ВП} / \text{Ср.оз}, \quad (2.7)$$

де ВП – валовий прибуток підприємства, тис. грн.

Розгляд даних використання основних виробничих фондів ПАТ «Запоріжсталь» за 2021-2022 рр. зображений в таблиці 2.15.

Таблиця 2.15 – Аналіз показників використання ОВФ ПАТ «Запоріжсталь»

Назва показника	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
			абсолютне	відносне
Обсяг товарної продукції, тис. грн.	8961424	13211898	+ 4250474	+ 47,4
Середньорічна вартість основних фондів, тис. грн.	5096409	5176027	+ 79618	+ 1,6
Фондовіддача, грн./грн.	1,76	2,55	+ 0,79	+ 44,9
Фондоємність, грн./грн.	0,57	0,39	- 0,18	- 31,5
Фондоозброєність, тис.грн./чол.	246,1	259,1	+ 13,0	+ 5,3
Рентабельність основних фондів, %	9,0	19,5	+ 10,5	-

Результати, наведені в таблиці 2.15, свідчать, що у 2022 році порівняно з попереднім періодом на ПАТ «Запоріжсталь» відбулося суттєве покращення окремих показників ефективності використання основних виробничих фондів. Зокрема, показник фондовіддачі зріс на 0,79 грн, що відповідає підвищенню на 44,9 %, тоді як фондоємність, навпаки, зменшилася на 0,18 грн, або на 31,5 %.

Одночасно спостерігається позитивна динаміка фондоозброєності праці, рівень якої підвищився на 5,3 %. Рентабельність основних виробничих фондів у звітному році також зросла, продемонструвавши приріст на 10,5 %, що свідчить про зростання віддачі вкладеного капіталу.

Узагальнюючи результати проведеного аналізу, слід зазначити, що у 2022 році на комбінаті ПАТ «Запоріжсталь» процес вибуття основних виробничих фондів перевищував темпи їх оновлення, унаслідок чого коефіцієнт приросту основних засобів набув від'ємного значення. Водночас підвищення фондівіддачі та відповідне скорочення фондоємності підтверджують покращення рівня ефективності використання наявних основних виробничих фондів підприємства.

2.4 Аналіз забезпеченості та ефективності використання персоналу підприємства та оплати праці

Наявність достатньої кількості трудових ресурсів, рівень їх раціонального залучення та динаміка продуктивності праці є ключовими чинниками зростання обсягів виробництва й підвищення результативності господарської діяльності підприємства. Саме тому аналіз кадрового потенціалу посідає важливе місце в системі оцінювання ефективності функціонування підприємства.

До основних завдань аналізу чисельності персоналу належать:

дослідження та оцінювання рівня укомплектованості підприємства працівниками в цілому, а також за окремими структурними підрозділами;

аналіз показників руху персоналу та рівня плинності кадрів;

виявлення внутрішніх резервів трудових ресурсів і визначення напрямів підвищення ефективності їх використання.

Стабільність і узгодженість виробничої діяльності металургійного комбінату «Запоріжсталь», як і результативність роботи його підрозділів, значною мірою залежать від якісного формування кадрового складу, професійного добору працівників і раціональної організації праці.

Рівень забезпеченості підприємства трудовими ресурсами визначається шляхом зіставлення фактичної чисельності працівників за категоріями та професійними групами з плановою потребою в персоналі [24].

Оцінку забезпеченості ПАТ «Запоріжсталь» трудовими ресурсами за 2021–2022 роки наведено в таблиці 2.16.

Таблиця 2.16 – Оцінка забезпеченості ПАТ «Запоріжсталь» трудовими ресурсами

Назва показника	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
			абсолютне	відносне
Середньооблікова чисельність працівників, всього, чол.:	20713	19981	- 732	- 3,53
в т.ч.:				
– промислово-виробничий персонал	18288	17639	- 649	- 3,55
з нього:				
робітників	15331	14790	- 541	- 3,52
керівників	1503	1445	- 58	- 3,85
фахівців	1324	1278	- 46	- 3,47
службовців	130	126	- 4	- 3,08
– непромисловий персонал	2425	2342	- 83	- 3,42

Дані, наведені в таблиці 2.16, свідчать, що у 2022 році середньооблікова чисельність штатних працівників ПАТ «Запоріжсталь» скоротилася на 732 особи, що становить 3,5% порівняно з попереднім роком. Зокрема, чисельність промислово-виробничого персоналу зменшилася на 649 осіб (3,55%), тоді як середньооблікова кількість працівників непромислової групи знизилася на 83 особи, або на 3,42%.

Скорочення середньооблікової чисельності персоналу в структурних підрозділах комбінату відбулося переважно внаслідок підвищеної плинності кадрів, а також запровадження обмежень щодо прийому нових працівників.

Водночас істотних змін у структурному складі промислово-виробничого персоналу у 2022 році порівняно з попереднім періодом не зафіксовано, що свідчить про відносну стабільність кадрової структури підприємства.

Слід зазначити, що кадровий склад підприємства не є статичною величиною: кількісні та якісні характеристики персоналу постійно змінюються під впливом процесів прийому, звільнення та внутрішніх переміщень працівників. Підвищена плинність кадрів супроводжується суттєвими економічними витратами, зокрема зниженням ефективності інвестицій у підготовку та підвищення кваліфікації персоналу. У разі звільнення працівників позитивний ефект від витрат на навчання або реалізується поза межами підприємства, або взагалі втрачається, особливо коли зміна роботи пов'язана зі зміною професійної діяльності [21].

Показники руху кадрів на ПАТ «Запоріжсталь» за 2021–2022 роки наведено в таблиці 2.17.

Таблиця 2.17 – Показники руху кадрів на ПАТ «Запоріжсталь»

Назва показника	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
			абсолютне	відносне
1	2	3	4	5
1. Середньооблікова чисельність працівників, чол.	20713	19981	- 732	- 3,5
2. Прийнято на роботу нових працівників протягом року	1487	1442	- 45	- 3,0

3. Вибуло працівників	2219	2135	- 84	- 3,8
у т.ч. з причин:	1699	1631	- 68	- 4,0
а) призов до армії, вибуття на навчання, вихід на пенсію та з інших причин, передбачених законом				
б) з власного бажання	478	469	- 9	- 1,9
в) звільнення за порушення трудової дисципліни	42	35	- 7	- 16,7
4. Коефіцієнт обороту:	7,1	7,2	+ 0,1	-
- по прийому, %	10,7	10,6	- 0,1	-
- по звільненню, %				
5. Коефіцієнт плинності кадрів, %	2,5	2,6	+ 0,1	-

Аналіз інформації, наведеної в таблиці 2.17, свідчить, що у 2021 році на ПАТ «Запоріжсталь» було прийнято на роботу 1487 нових працівників, тоді як у 2022 році чисельність прийнятого персоналу становила 1442 особи. Водночас загальна кількість звільнених працівників по комбінату у 2021 році дорівнювала 2219 осіб, а у 2022 році — 2135 осіб.

Для оцінювання інтенсивності руху робочої сили на підприємстві доцільно використовувати систему спеціальних показників, зокрема коефіцієнт обороту кадрів за прийомом, коефіцієнт обороту кадрів за звільненням, а також коефіцієнт плинності персоналу.

Коефіцієнт обороту кадрів за прийомом ($K_{пр}$) характеризує інтенсивність поповнення персоналу та визначається як відношення чисельності працівників, прийнятих на роботу протягом звітного періоду, до середньооблікової чисельності персоналу підприємства.

$$K_{пр} = \frac{Ч_{пр}}{Ч_{\text{серед.обл}}}, \quad (2.8)$$

де $Ч_{пр}$ – чисельність прийнятого персоналу, осіб.;

$Ч_{\text{серед.обл}}$ – середньооблікова чисельність персоналу, осіб. [18].

Розрахуємо коефіцієнт обороту по прийому всього персоналу комбінату за 2021-2022 рр.

Коефіцієнт обороту по звільненню ($K_{зв}$) – позначається відношенням робітників, котрі звільнилися, до середньооблікової чисельності колективу:

$$K_{зв} = \frac{Ч_{\text{виб}}}{Ч_{\text{серед.обл}}}, \quad (2.9)$$

де $Ч_{\text{виб}}$ – чисельність тих, що звільнилися, чол. [21].

Розрахуємо коефіцієнт обороту по звільненню всього персоналу комбінату за 2021-2022 рр.

Коефіцієнт плинності кадрів ($K_{пл}$) – визначається відношенням тих, хто звільнилися за власним бажанням і за порушення трудової дисципліни до середньооблікової чисельності:

$$K_{пл} = \frac{Ч_{зв}}{Ч_{\text{серед.обл}}}, \quad (2.10)$$

де $Ч_{зв}$ – чисельність тих, хто звільнилися за особистим бажанням і за недодержання трудової дисципліни [10].

Розрахуємо показники плинності персоналу ПАТ «Запоріжсталь» за 2021–2022 роки. У 2022 році коефіцієнт обороту кадрів за прийомом порівняно з попереднім роком зріс на 0,1%. Водночас коефіцієнт обороту за звільненням зменшився на 0,1%. Рівень плинності персоналу у 2022 році становив 2,6%, що на 0,1 відсоткового пункту перевищує показник 2021 року.

Загалом динаміка показників руху робочої сили на ПАТ «Запоріжсталь» у 2022 році характеризується певним покращенням. Разом із тим підприємству доцільно активізувати заходи, спрямовані на зниження плинності кадрів, закріплення кваліфікованих працівників та підвищення ефективності використання наявного трудового потенціалу.

Слід зазначити, що розглянуті показники не дають повної характеристики рівня використання трудових ресурсів і не можуть розглядатися як безпосередні фактори формування обсягів виробництва. Величина випуску продукції визначається не лише чисельністю персоналу, а й обсягом фактично відпрацьованого робочого часу, який відображає сумарні витрати праці у виробничому процесі. Робочий час виступає узагальненою мірою кількості праці та є важливим чинником зростання продуктивності.

Раціональне використання фонду робочого часу залежить, з одного боку, від рівня організації виробництва та техніко-технологічного розвитку підприємства, а з іншого — від фізичних і психофізіологічних можливостей працівників, оскільки робочий час характеризує період, протягом якого персонал здійснює суспільно корисну трудову діяльність [19].

У таблиці 2.18 наведено результати аналізу використання робочого часу працівників ПАТ «Запоріжсталь».

Таблиця 2.18 – Аналіз використання робочого часу працівників ПАТ «Запоріжсталь»

Назва показника	Од. вим.	2021 рік		2022 рік		Абсолютне відхилення	
		всього працівників	на одного працівника	всього працівників	на одного працівника	всього працівників	на одного працівника
1	2	3	4	5	6	7	8
Середньооблікова чисельність працівників	чол.	20713	–	19981	–	-732	–
Кількість відпрацьованих чол.-дн.	чол.-дн.	3911898,0	204,0	4003010,0	206,8	+91112,0	+2,8
Кількість чол.-дн. невиходів на роботу	- -	931862,0	48,6	890559,0	46,0	-41303,0	-2,6

Продовження таблиці 2.18

1	2	3	4	5	6	7	8
в т.ч.:							
– щорічні відпустки	- -	622189,0	32,5	627674,0	32,4	+5485	-0,1
– інші невиходи з поважної причини	- -	308932,0	16,1	262165,0	13,6	-46767	-2,5
– прогули	- -	741,0	-	720,0	-	-21,0	-
Кількість чол.-дн. вихідних	- -	2156048,0	112,4	2190055,0	113,2	+34007,0	+0,8
Всього чол.-дн. явок і невиходів	- -	6999808,0	365,0	7083624,0	365,0	+83816,0	-

Аналіз матеріалів таблиці 2.18 свідчить про те, що у 2022 році загальна кількість невиходів на роботу по комбінату в цілому скоротилася на 41 303,0 людино-дні. У розрахунку на одного працівника цей показник зменшився на 2,6 людино-дні, що є позитивною тенденцією з позицій ефективності використання фонду робочого часу.

Зменшення кількості невиходів було досягнуто, передусім, за рахунок:

– скорочення невиходів з дозволу адміністрації внаслідок зменшення додаткових вихідних днів та відпусток, наданих за ініціативою керівництва;

– зниження рівня тимчасової непрацездатності, що пов'язано з проведенням профілактичних заходів, зокрема вакцинації працівників комбінату проти грипу.

Водночас у 2022 році спостерігалось зростання невиходів, пов'язаних із щорічними відпустками, що обумовлено збільшенням кількості працівників, які перебували у навчальних відпустках. Це пояснюється направленням персоналу з відривом від виробництва до закладів вищої освіти, на факультети підвищення кваліфікації, у навчальні комбінати, на курси та інші освітні програми з метою підвищення професійного рівня або опанування нової спеціальності, а також загальним зростанням чисельності працівників, охоплених навчанням. Протягом аналізованого періоду цілоденні простої на комбінаті не фіксувалися.

Наступним етапом оцінювання ефективності використання трудового потенціалу підприємства є аналіз рівня продуктивності праці.

Продуктивність праці характеризує співвідношення між обсягом і якістю виготовленої продукції та ресурсами, витраченими на її виробництво, і виступає узагальнюючим показником ефективності використання трудових ресурсів. Вона відображає результативність процесу праці та вимірюється кількістю продукції, виробленої за одиницю часу в розрахунку на одного працівника. Оцінка продуктивності праці може здійснюватися як у натуральному, так і у вартісному вимірі залежно від цілей аналізу та специфіки виробництва [18].

У таблиці 2.19 наведено результати оцінки продуктивності праці одного працівника промислово-виробничого персоналу ПАТ «Запоріжсталь» у вартісному виразі.

Таблиця 2.19 – Аналіз продуктивності праці одного працівника промислово-виробничого персоналу ПАТ «Запоріжсталь»

Назва показника	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
			абсолютне	відносне
1. Обсяг товарної продукції, тис. грн.	896 1424	1321 1898	+ 4250474	+ 47,4
2. Середньооблікова чисельність промислово-виробничого персоналу, чол.	182 88	1763 9	- 649	- 3,5
3. Середньорічний виробіток на одного працівника промислово-виробничого персоналу, тис. грн./чол.	490 ,02	749,0 2	+ 259,0	+ 52,8

Як випливає з даних таблиці 2.19, у 2022 році рівень продуктивності праці одного працівника промислово-виробничого персоналу зріс порівняно з попереднім роком на 52,8%, що в абсолютному вимірі становить 259,0 тис. грн на одного працівника. Така динаміка свідчить про підвищення результативності використання трудового потенціалу підприємства.

Водночас для більш ґрунтовної оцінки ефективності використання трудових ресурсів доцільно здійснити детальний аналіз продуктивності праці безпосередньо робітників підприємства. Саме ця категорія персоналу бере безпосередню участь у виробничому процесі та формує основний обсяг випуску продукції, що зумовлює її ключову роль у створенні доданої вартості.

Вихідні дані для розрахунку показників продуктивності праці робітників ПАТ «Запоріжсталь» наведені в таблиці 2.20.

Таблиця 2.20 – Дані для розрахунку продуктивності праці робітників ПАТ «Запоріжсталь»

Назва показника	2021 рік	2022 рік	Абсолютне відхилення
1. Обсяг товарної продукції, тис. грн.	8961424	13211898	+ 4250474
2. Середньооблікова чисельність робітників (Ч), чол.	15331	14790	- 541
3. Відпрацьовано днів одним робітником за рік (Д)	204	207	+ 3
4. Середня тривалість робочого дня (Т), годин	7,57	7,63	+ 0,06
5. Загальна кількість відпрацьованого часу:			
5.1. Всіма робітниками за рік, чол.-годин (п.2·п.3·п.4)	23675356	23359473	- 315883
5.2. Одним робітником за рік, чол.-годин (п.3·п.4)	1544,28	1579,41	+ 35,13
6. Середньорічна продуктивність праці одного робітника (ППр), тис.грн./чол. (п.1/п.2)	584,53	893,29	+ 308,76
7. Середньоденна продуктивність праці одного робітника (ППд), тис.грн./чол. (п.1/п.2/п.3)	2,865	4,315	+ 1,45
8. Середньогодинна продуктивність праці одного робітника (ППг), тис.грн./чол. (п.1/п.5.1)	0,379	0,566	+ 0,187

Макет аналізу середньорічної продуктивності праці працівника може мати вид:

$$ППр = Д \cdot Т \cdot П, \quad (2.11)$$

де Д – число робочих днів у році, день;

Т – середня тривалість робочого дня, година;

П – середньогодинна продуктивність праці одного працівника, грн./година [18].

Здійснено аналіз впливу чинників на середньорічну продуктивність роботи одного працівника за формулою (2.11) за методом скорочених ланцюгових підстановок:

$$\Delta\text{ППр}^{\text{Д}} = (207 - 204) \cdot 7,57 \cdot 0,379 = 8,61 \text{ тис. грн.}$$

Зростання у 2022 році числа робочих днів, спрацьованих одним працівником за рік, привело до збільшення середньорічної продуктивності роботи одного працівника на 8,61 тис. грн.

$$\Delta\text{ППр}^{\text{T}} = 207 \cdot (7,63 - 7,57) \cdot 0,379 = 4,71 \text{ тис. грн.}$$

Ріст у 2022 році осередкової тривалості буденного дня на 0,06 години вселив збільшення середньорічної продуктивності праці одного працівника на 4,71 тис. грн.

$$\Delta\text{ППр}^{\text{П}} = 207 \cdot 7,63 \cdot (0,566 - 0,379) = 295,44 \text{ тис. грн.}$$

Зростання у 2022 році середнього динної безпосередньої продуктивності діла одного працівника на 0,187 тис. грн. визвало збільшення середньорічної продуктивності праці одного працівника на 295,44 тис. грн.

Балансова перевірка:

$$\Delta\text{ППр} = 893,29 - 584,53 = 8,61 + 4,71 + 295,44 = 308,76 \text{ тис. грн.}$$

Отже, сукупний вплив проаналізованих чинників у 2022 році сприяв зростанню середньорічної продуктивності праці одного робітника ПАТ «Запоріжсталь», що свідчить про підвищення ефективності використання трудового потенціалу підприємства.

Наступним логічним етапом дослідження господарської діяльності є аналіз формування та використання фонду оплати праці.

Вагомою передумовою результативної та продуктивної праці персоналу виступає наявність дієвих матеріальних стимулів. Практичний досвід функціонування промислових підприємств підтверджує, що в умовах належного рівня оплати праці досягається вища продуктивність, зростає ефективність використання трудових ресурсів, формується стабільний кадровий склад із переважанням кваліфікованих працівників,

удосконалюється організація праці та підвищується загальна рентабельність виробничої діяльності.

Аналіз витрат на оплату праці має важливе економічне значення, оскільки дає змогу здійснювати постійний контроль за використанням фонду заробітної плати, виявляти внутрішні резерви його оптимізації за рахунок підвищення продуктивності праці та скорочення трудомісткості виготовлення продукції [24].

Динаміку середньомісячної заробітної плати одного працівника ПАТ «Запоріжсталь» за 2021–2022 роки наведено в таблиці 2.21.

Таблиця 2.21 – Аналіз середньомісячної заробітної плати одного працівника ПАТ «Запоріжсталь»

Назва показника	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
			абсолютне	відносне
Фонд оплати праці, тис.грн.	910420,8	1051258,7	+ 140837,9	+ 15,5
Середньооблікова чисельність працівників, чол.	20713	19981	- 732	- 3,5
Середньомісячна заробітна плата одного працівника, грн.	3662,84	4384,41	+ 721,57	+ 19,7

Результати аналізу, подані в таблиці 2.21, свідчать про зростання фонду оплати праці працівників ПАТ «Запоріжсталь». Так, у 2021 році його обсяг становив 910 420,8 тис. грн, тоді як у 2022 році він зріс до 1 051 258,7 тис. грн. У порівнянні з попереднім роком фонд оплати праці штатного персоналу у 2022 році збільшився на 15,5%, що зумовлено, з одного боку, підвищенням середньомісячної заробітної плати на 19,7%, а з іншого — скороченням чисельності працівників на 3,5%.

Зростання середньомісячної заробітної плати без урахування заохочувальних і компенсаційних виплат було обумовлене низкою факторів, зокрема: підвищенням рівня інфляції, врахованого при формуванні заробітної плати, на 10,86%;

запровадженням нових тарифних ставок, доплат і надбавок з 1 січня 2022 року (збільшення на 10,0%) та з 1 липня 2022 року (зростання на 26,7%), що в сукупності забезпечило приріст середньомісячної заробітної плати протягом року на 5,4%;

розширенням обсягів виробництва товарної продукції у 2022 році (без урахування цінового чинника) порівняно з попереднім періодом на 3,5%.

2.5 Аналіз собівартості продукції

Вагомою складовою аналізу господарської діяльності підприємства є дослідження витрат на виробництво та формування собівартості продукції, оскільки процес виготовлення й реалізації продукції супроводжується залученням трудових, матеріальних і фінансових ресурсів.

Собівартість продукції (робіт, послуг) являє собою вартісне відображення сукупних витрат підприємства, пов'язаних із її виробництвом і збутом. До її складу входять витрати на спожиті предмети праці, перенесена вартість засобів праці, оплата живої праці, а також витрати, пов'язані з реалізацією готової продукції та іншими виробничо-збутовими процесами.

Планування собівартості здійснюється на основі економічно обґрунтованих і прогресивних норм використання сировини, матеріалів, палива, енергії, трудових ресурсів та фонду оплати праці. Водночас з метою оцінювання фактичної ефективності виробничої діяльності та формування раціональної стратегії розвитку підприємства визначається реальна (фактична) собівартість виготовленої продукції.

Для цілей планування, бухгалтерського обліку й аналітичного оцінювання всі витрати на виробництво та реалізацію продукції систематизуються за економічними елементами та калькуляційними статтями.

Економічні елементи витрат відображають однорідні за своїм економічним змістом витрати. Аналіз витрат за цими елементами дає змогу дослідити їх структуру, визначити питому вагу кожного елемента, а також оцінити співвідношення витрат живої та уречевленої праці в загальній сумі витрат на виробництво [40].

Результати аналізу витрат за економічними елементами ПАТ «Запоріжсталь» наведено в таблиці 2.22.

Згідно з даними таблиці 2.22, у 2022 році виробництво продукції ПАТ «Запоріжсталь» характеризувалося високим рівнем матеріаломісткості, яка становила 83,3%. Порівняно з 2021 роком спостерігається зменшення питомої ваги витрат на оплату праці на 1,4%, відрахувань на соціальні заходи — на 0,6%, амортизаційних відрахувань — на 1,0%, а також інших витрат — на 1,7%.

Наступним важливим напрямом аналізу собівартості продукції є дослідження витрат на виробництво одиниці продукції, що дає змогу оцінити ефективність використання ресурсів та виявити резерви зниження витрат.

Таблиця 2.22 – Аналіз витрат за економічними елементами ПАТ «Запоріжсталь»

Елементи витрат	2021 рік		2022 рік		Відхилення в структурі витрат, %
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	
Матеріальні витрати	7456359	78,6	11253859	83,3	+ 4,7
Витрати на оплату праці	708365	7,5	829209	6,1	- 1,4
Відрахування на соціальні заходи	271142	2,9	316322	2,3	- 0,6
Амортизація	300992	3,2	296613	2,2	- 1,0
Інші витрати	744534	7,8	811660	6,1	- 1,7
Усього	9481392	100,0	13507663	100,0	-

Застосування зазначеного показника зумовлюється низкою об'єктивних причин. По-перше, він нівелює відмінності в підходах до оцінювання нової та

вже освоєної продукції, що дає можливість сформулювати єдине завдання зі зниження собівартості як для порівнянної, так і для непорівнянної продукції. По-друге, цей показник забезпечує тісний взаємозв'язок між собівартістю та плановим прибутком, формуючи з ним цілісну економічну систему. По-третє, його використання дозволяє відстежувати динаміку змін рівня собівартості у середньо- та довгостроковому періодах.

Витрати на одну гривню продукції розраховуються як співвідношення планових або фактичних витрат на виробництво до вартості виготовленої продукції в оптових цінах підприємства [19].

Результати аналізу витрат на 1 грн реалізованої продукції ПАТ «Запоріжсталь» за 2021–2022 роки наведено в таблиці 2.23.

Як свідчать дані таблиці 2.23, у 2022 році собівартість реалізованої продукції зросла порівняно з 2021 роком на 3 685 041 тис. грн, або на 43,3%. Водночас показник витрат на 1 грн реалізованої продукції знизився на 2 коп., тобто з 0,94 до 0,92 грн, що відповідає скороченню на 2,1%. При цьому темпи зростання обсягу реалізації продукції перевищили темпи зростання собівартості реалізованої продукції (47,2% проти 43,3%), що свідчить про позитивні зрушення в результатах господарської діяльності ПАТ «Запоріжсталь».

Таблиця 2.23 – Аналіз витрат на 1 грн. реалізованої продукції ПАТ «Запоріжсталь»

Назва показника	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
			абсолютне	відносне
1. Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції, тис. грн.	8963109	13197911	+ 4234802	+ 47,2
2. Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	8506112	12191153	+ 3685041	+ 43,3
3. Витрати на 1 грн. реалізованої продукції, грн./грн.	0,94	0,92	- 0,02	- 2,1

Зростання собівартості продукції підприємства у 2022 році було зумовлене насамперед підвищенням цін на основні види сировинних ресурсів. Зокрема, середній рівень цін на залізорудний концентрат зріс на 48,1%, на аглоруду — на 15,35%, на кокс — на 33,81%, а на металобрухт — на 40,79%. Винятком став феромарганець, ціни на який залишалися відносно стабільними.

З метою підвищення надійності сировинного забезпечення та зниження виробничих витрат ПАТ «Запоріжсталь» реалізувало стратегію вертикальної інтеграції, що передбачає розширення контролю над підприємствами — постачальниками сировинних ресурсів. Паралельно з цим, з метою зміцнення позицій на ринку збуту та зниження комерційних ризиків, здійснювалося придбання активів, пов'язаних із подальшими стадіями реалізації продукції.

Реалізація зазначеної стратегії підтверджується придбанням пакета акцій ТОВ «Гірничодобувна компанія “Мінерал”», основною діяльністю якої є видобуток, переробка та реалізація вогнетривкої сировини, а також пакета акцій ПАТ «Часівоярський вогнетривкий комбінат». Крім того, було збільшено частки участі Товариства у статутному капіталі ПАТ «Запорожкокс» — ключового постачальника коксу, ПАТ «Запорізький залізорудний комбінат» — основного виробника залізної руди, а також ПАТ «Луганський трубний завод» [41].

2.6 Аналіз прибутку і рентабельності ПАТ «Запоріжсталь»

Підсумковим позитивним результатом господарської діяльності підприємства виступає прибуток. Прибуток є грошовим доходом, сформованим у процесі здійснення виробничо-господарської діяльності. У системі ринкових відносин прибуток виконує низку важливих функцій, зокрема:

- відображає економічний ефект, досягнутий у результаті функціонування підприємства;
- слугує основним джерелом формування фінансових ресурсів суб'єкта господарювання;
- є базою наповнення бюджетів різних рівнів.

Згідно з положеннями П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати», прибуток визначається як перевищення доходів над витратами, безпосередньо пов'язаними з їх отриманням [4]. На відміну від собівартості, яка характеризує лише витратну складову виробничого процесу, прибуток у більш повній мірі відображає результати господарської діяльності підприємства в цілому. Виконання планових показників за прибутком залежить від досягнення запланованих обсягів реалізації продукції, рівня зниження собівартості та підвищення якості продукції. Саме тому показник прибутку інтегрує як кількісні, так і якісні характеристики виробничої діяльності, адже основна його частина формується за рахунок реалізації продукції [15].

Динаміку прибутку (збитку) ПАТ «Запоріжсталь» за 2021–2022 роки наведено в таблиці 2.24.

Таблиця 2.24 – Звіт про прибутки та збитки ПАТ «Запоріжсталь»

Назва показника	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
			абсо лютне	відно сне
1	2	3	4	5
1. Виручка від реалізації продукції, тис. грн.	9755 637	1436 8243	+	+
2. Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	8963 109	1319 7911	+	+
3. Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	8506 112	1219 1153	+	+
4. Валовий прибуток від основної діяльності, тис. грн.	4569 97	1006 758	+	+
5. Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	(290 520)	2411 66	-	-

Як свідчать результати, наведені в таблиці 2.24, у 2022 році валовий прибуток ПАТ «Запоріжсталь» становив 1 006 758 тис. грн, що на 549 761 тис. грн перевищує відповідний показник попереднього року.

У складі інших операційних доходів підприємства відображено надходження від реалізації іноземної валюти в сумі 7 883 010 тис. грн, доходи від операційних курсових різниць у розмірі 220 423 тис. грн, дохід від продажу виробничих запасів — 172 490 тис. грн, а також доходи від оприбуткування запасів на суму 118 211 тис. грн. Крім того, у структурі інших операційних доходів враховано надходження від реалізації скорочених викидів вуглецевих одиниць (31 271 тис. грн), отримані штрафи та пені (298 тис. грн), прибуток від погашення векселів (249 тис. грн), доходи від діяльності об'єктів соціальної сфери (22 609 тис. грн), списання кредиторської заборгованості (289 тис. грн), відшкодування раніше списаних активів (108 тис. грн), доходи від орендних операцій (4 756 тис. грн), оприбуткування надлишків товарно-матеріальних цінностей (4 727 тис. грн), вартість безоплатно отриманих ТМЦ (727 тис. грн), доходи від матеріалів комбінату (2 524 тис. грн), відсотки за користування грошовими коштами (33 020 тис. грн), а також дохід від передачі майна до статутного капіталу підприємства (746 тис. грн).

До складу інших операційних витрат у 2022 році включено собівартість реалізованої іноземної валюти в сумі 7 895 684 тис. грн, втрати від операційних курсових різниць (195 397 тис. грн), витрати, пов'язані з реалізацією виробничих запасів (89 815 тис. грн), соціальні витрати та витрати на утримання об'єктів соціальної сфери (123 335 тис. грн), витрати, пов'язані з продажем скорочених викидів вуглецевих одиниць (1 933 тис. грн), сплачені штрафи і пені (4 247 тис. грн), втрати від нестач і псування цінностей (263 тис. грн), витрати за орендними операціями (5 126 тис. грн), збитки від знецінення запасів (5 004 тис. грн), витрати на формування резерву сумнівних боргів (4 597 тис. грн), витрати від передачі майна до статутного фонду підприємства (746 тис. грн), а також списання безнадійної заборгованості та податку на додану вартість за звичайними цінами продукції (313 тис. грн).

У результаті фінансово-господарської діяльності чистий прибуток ПАТ «Запоріжсталь» у 2022 році склав 241 166 тис. грн.

Показники рентабельності належать до відносних характеристик фінансових результатів і відображають рівень ефективності діяльності підприємства. Вони характеризують прибутковість господарювання у відсотковому співвідношенні до витрат або вкладеного капіталу з різних аналітичних позицій. Дослідження рівня рентабельності дає змогу оцінити доцільність інвестування коштів у підприємство та ефективність їх використання.

Оцінювання рентабельності діяльності підприємства здійснюється шляхом розрахунку системи основних показників, зокрема:

Рентабельність активів — визначається як відношення прибутку до середньорічної вартості активів підприємства та показує величину прибутку, що припадає на одну гривню активів, характеризуючи ефективність управління ресурсним потенціалом. Розрахунок здійснюється за формулою:

$$R_{ак.} = \frac{ЧП}{Ас.р.} \cdot 100\%, \quad (2.12)$$

де ЧП – чистий прибуток (Ф № 2 ряд. 220);

Ас.р. – середньорічна вартість всіх активів [22].

2. Рентабельність власного капіталу афішує розмір одержаного прибутку в розрахунку на гривню капіталу володарів. Розраховується за формулою:

$$R_{вл.к.} = \frac{ЧП}{ВКс.р.} \cdot 100\%, \quad (2.13)$$

де ЧП – чистий прибуток (Ф № 2 ряд. 220);

ВКс.р. – середньорічна оцінка особистого капіталу [10].

3. Рентабельність продажу означає мірку прибутку, що доходить на фірму з гривні від продажу продукції. Розраховується за формулою:

$$R_{\text{пр.}} = \frac{Пв}{В} \cdot 100\%, \quad (2.14)$$

де Пв – валовий прибуток ;

В – чистий дохід (виручка) від реалізації продукції [21].

4. Рентабельність продукції рахується як взаємозв'язок прибутку від собівартості та продажу продукції , афішує, скільки прибутку одержало виробництво в розрахунку на гривню понесених затрат. Вираховується за формулою:

$$R_{\text{прод.}} = \frac{Пв}{С} \cdot 100\%, \quad (2.15)$$

де Пв – валовий прибуток (Ф № 2 ряд. 050);

С – собівартість реалізованої продукції (Ф № 2 ряд. 040) [18].

5. Рентабельність виробничих фондів вирізується як взаємозалежність валового прибутку до суми середньорічної оцінки основних фондів і середньорічних остатків матеріальних обігових коштів. Розраховується за формулою:

$$R_{\text{в.ф.}} = \frac{ВП}{Фс.р + ЗМОКс.р} \cdot 100\%, \quad (2.16)$$

де ВП – валовий прибуток (Ф № 2 ряд. 050);

Фс.р – середньорічна вартість основних фондів (Ф № 1 (ряд. 030 гр.3 + ряд. 030 гр.4)/2).

ЗМОКс.р – середньорічні остатки матеріальних обігових коштів (Ф № 1 ([ряд. 100 + 120 + 130] гр.3 + [ряд. 100 + 120 + 130] гр.4)/2) [22].,

Отримані в результаті розрахунків показники узагальнено та систематизовано в таблиці 2.25. Аналіз наведених у ній даних дає підстави стверджувати, що у 2022 році на ПАТ «Запоріжсталь» відбулося зростання всіх ключових коефіцієнтів рентабельності. Така динаміка свідчить про підвищення рівня ефективності господарської діяльності підприємства, що насамперед зумовлено покращенням його фінансових результатів.

Таблиця 2.25 – Аналіз показників рентабельності ПАТ «Запоріжсталь»

Назва показника	2021 рік	2022 рік	Зміна (+/-)
1. Рентабельність продажу, %	5,09	7,63	+ 2,54
2. Рентабельність продукції (робіт, послуг), %	5,37	8,26	+ 2,89
3. Рентабельність виробничих фондів, %	15,27	34,25	+ 18,98

Аналізування головних економічних ознак діяльності ПАТ «Запоріжсталь» за 2021-2022 рр. окреслено у таблиці 2.26.

Таблиця 2.26 – Аналіз економічних показників діяльності ПАТ «Запоріжсталь»

Назва показника	2021 рік	2022 рік	Відхилення	
			абсолютне	від
1	2	3	4	
Обсяг товарної продукції, тис. грн.	8961424	13211898	+ 4250474	+
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	8963109	13197911	+ 4234802	+
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	8506112	12191153	+ 3685041	+

Витрати на 1 грн. реалізованої продукції, грн./грн.	0,94	0,92	- 0,02	-
Валовий прибуток від основної діяльності, тис. грн.	456997	1006758	+ 549761	+ 1
Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	(290520)	241166	-	-
Середньорічна вартість основних фондів, тис. грн.	5096409	5176027	+ 79618	+
Фондовіддача, грн./грн.	1,76	2,55	+ 0,79	+
Фондоємність, грн./грн.	0,57	0,39	- 0,18	-
Середньооблікова чисельність працівників, всього, чол.:	20713	19981	732 ⁻	3,53 ⁻
в т.ч.: – промислово-виробничий персонал	18288	17639	649 ⁻	3,55 ⁻
Середньорічний виробіток на одного працівника промислово-виробничого персоналу, тис. грн./чол.	490,02	749,02	259,0 ⁺	52,8 ⁺
Середньомісячна заробітна плата одного працівника комбінату, грн.	3662,84	4384,41	721,57 ⁺	19,7 ⁺
Рентабельність продукції (робіт, послуг), %	5,37	8,26	2,89 ⁺	-

Згідно з даними, наведеними в таблиці 2.26, у 2022 році основні економічні показники діяльності ПАТ «Запоріжсталь» у порівнянні з 2021

роком демонструють загалом позитивну динаміку. Зокрема, обсяг товарної продукції зріс на 4 250 474 тис. грн, що відповідає приросту на 47,4%. Одночасно собівартість реалізованої продукції збільшилася на 3 685 041 тис. грн, або на 43,3%. Водночас витрати на 1 гривню реалізованої продукції скоротилися на 2 коп., або на 2,1%, що свідчить про підвищення ефективності виробничо-господарських процесів. За підсумками року чистий прибуток ПАТ «Запоріжсталь» становив 241 166 тис. грн.

Разом із тим, у 2022 році діяльність ПАТ «Запоріжсталь» зазнавала впливу низки суттєвих проблем, які стримували подальший розвиток підприємства. До основних негативних чинників належали наслідки фінансово-економічної кризи, обмеження вільної торгівлі у вигляді антидемпінгових мит, запроваджених у таких країнах, як Аргентина, США, Венесуела, Перу, Мексика та Канада, а також ввізне мито на металопрокат у Туреччині. Додатково на діяльність підприємства негативно впливали перебої з постачанням сировинних ресурсів, зростання цін на сировину та паливно-енергетичні ресурси, дефіцит власних обігових коштів, несвоєчасне відшкодування податку на додану вартість експортерам з боку Державної податкової служби, необхідність оновлення фізично та морально зношеного обладнання, а також недостатній рівень державної підтримки промислового сектору, що в сукупності мало середній, але відчутний вплив на результати діяльності ПАТ «Запоріжсталь» [41].

Висновки до другого розділу

ПАТ «Запоріжсталь» характеризується стратегічно вигідним розміщенням, оскільки знаходиться на приблизно однаковій відстані від ключових ринків збуту продукції та основних джерел сировинного забезпечення, а також у зоні перетину важливих транспортних магістралей. Така логістична позиція створює передумови для використання різних видів транспорту та оптимізації матеріальних і товарних потоків.

Слід відзначити, що у 2022 році порівняно з попереднім періодом ПАТ «Запоріжсталь» досягло суттєвого зростання обсягів виробництва за основними видами продукції. Так, випуск чавуну збільшився на 543,4 тис. т, що відповідає приросту на 20,9%, виробництво сталі зросло на 628,3 тис. т (19,1%), а обсяг прокату — на 509,9 тис. т (18,1%). Водночас приріст обсягу товарної продукції у порівняльних цінах становив 4 250 474 тис. грн, а зростання реалізації продукції — 4 234 802 тис. грн.

Реалізація обраної стратегії розвитку комбінату підтверджується розширенням участі ПАТ «Запоріжсталь» у капіталі підприємств, що забезпечують сировинну та виробничу стабільність. Зокрема, було придбано пакет акцій ТОВ «Гірничодобувна компанія “Мінерал”», основною діяльністю якої є видобуток, переробка та реалізація вогнетривкої сировини, а також пакет акцій ПАТ «Часівоярський вогнетривкий комбінат». Крім того, збільшено частки участі Товариства у ПАТ «Запорожжкокс» — ключовому постачальнику коксу, ПАТ «Запорізький залізорудний комбінат» — основному виробнику залізної руди, а також у ПАТ «Луганський трубний завод».

Як свідчать дані таблиці 2.26, у 2022 році основні економічні показники діяльності ПАТ «Запоріжсталь» у порівнянні з 2021 роком загалом мали позитивну динаміку. Зокрема, обсяг товарної продукції збільшився на 4 250 474 тис. грн, або на 47,4%, тоді як собівартість реалізованої продукції зросла на 3 685 041 тис. грн, що відповідає приросту на 43,3%. Витрати на одну гривню реалізованої продукції скоротилися на 2 коп., або на 2,1%, що свідчить про підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності. За результатами 2022 року чистий прибуток ПАТ «Запоріжсталь» становив 241 166 тис. грн.

3 РОЗРОБКА ЗАХОДІВ ПОЛІПШЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТ «ЗАПОРІЖСТАЛЬ»

3.1 Економічне обґрунтування заходів щодо зниження собівартості продукції

Узагальнюючим індикатором ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства виступає показник витрат на одиницю реалізованої продукції, який відображає рівень поточних витрат на виробництво та збут і, відповідно, характеризує собівартість продукції.

Рівень науково-технічного й економічного розвитку підприємства, потужність і якість його виробничого потенціалу, а також позиції на міжнародних ринках значною мірою визначаються конкурентоспроможністю продукції, що випускається. При оцінюванні конкурентоспроможності вирішальне значення має співвідношення між категоріями «вартість», як матеріалізований у товарі суспільний продукт, та «корисність», що відображає його споживчу цінність у суспільному вимірі.

Підвищення якості засобів і предметів праці відіграє ключову роль в інтенсифікації виробничих процесів. Зростання продуктивності, надійності та довговічності виробів за умови нарощування обсягів випуску без додаткового залучення матеріальних і трудових ресурсів суттєво зміцнює конкурентні позиції підприємства на ринку.

Резерви скорочення собівартості продукції доцільно визначати за двома основними напрямками — за джерелами та чинниками її формування [37]. Під джерелами зниження собівартості розуміють види витрат, за рахунок оптимізації яких досягається економія, зокрема витрати живої та уречевленої праці, а також адміністративно-управлінські витрати.

Чинники зниження собівартості охоплюють сукупність заходів, що зумовлюють зміну рівня витрат на виробництво продукції. Традиційно їх поділяють на народногосподарські, міжгалузеві та внутрішньовиробничі. До народногосподарських чинників належать коливання цін на сировину й

матеріали, зміни тарифів на енергоносії, перегляд тарифних ставок. Міжгалузеві чинники пов'язані з удосконаленням системи матеріально-технічного постачання, підвищенням рівня концентрації та спеціалізації виробництва, розвитком коопераційних зв'язків, оптимізацією організаційної структури управління.

Внутрішньовиробничі чинники передбачають впровадження прогресивних технологічних рішень, використання укрупнених конструктивних елементів, економію матеріальних ресурсів, підвищення коефіцієнта використання обладнання, машин і механізмів.

З позиції управління собівартістю найбільш доцільним є групування чинників на внутрішні та зовнішні. До внутрішніх належать технічні, організаційні та структурні чинники, що залежать від діяльності самого підприємства, зокрема зміни структури та обсягів виробництва. Зовнішні чинники не контролюються підприємством і включають нормативи амортизаційних відрахувань, динаміку цін на ресурси, зміни тарифної системи оплати праці, мінімального рівня заробітної плати, податкових ставок і нормативів відрахувань до бюджету та позабюджетних фондів.

Окрему групу становлять організаційні чинники, які охоплюють поглиблення спеціалізації виробництва, удосконалення організації праці та управління, підвищення ефективності матеріально-технічного забезпечення і виробничого обслуговування.

Систематизовану класифікацію джерел і чинників зниження собівартості продукції наведено в таблиці 3.1. Вирішальною передумовою скорочення витрат на виробництво є безперервний науково-технічний прогрес. Запровадження сучасної техніки, комплексна механізація й автоматизація виробничих процесів, удосконалення технологій та використання прогресивних матеріалів створюють умови для істотного зниження собівартості продукції та підвищення ефективності діяльності підприємства [37].

Таблиця 3.1 – Джерела і чинники зниження собівартості продукції

Джерела	Чинники
Зниження витрат на оплату праці	Використання працезбережених технологій, поліпшення організації виробництва
Зниження матеріаломісткості продукції	Раціональне і економне використання матеріальних ресурсів, використання ресурсозберігаючих технологій
Зниження витрат на управління і обслуговування виробництва	Зміна обсягу і структури продукції

Одним із ключових резервів скорочення собівартості продукції є розвиток спеціалізації та виробничої кооперації. Практика свідчить, що на підприємствах із масовим і потоковим характером виробництва витрати на виготовлення одиниці продукції є істотно нижчими порівняно з підприємствами, які випускають аналогічну продукцію невеликими серіями. Розширення спеціалізації об'єктивно зумовлює необхідність формування більш раціональних і стабільних коопераційних зв'язків між суб'єктами господарювання.

Вирішальним чинником зниження собівартості продукції виступає зростання продуктивності праці. Підвищення результативності праці приводить до скорочення трудових витрат у розрахунку на одиницю продукції, що, у свою чергу, зменшує питому вагу витрат на оплату праці в загальній структурі собівартості.

Зі збільшенням обсягів виробництва підприємство отримує додатковий економічний ефект не лише внаслідок зниження витрат на одиницю продукції, а й завдяки розширенню масштабів випуску. За інших рівних умов зростання обсягу виробництва забезпечує збільшення абсолютної величини прибутку підприємства [37].

Отже, до основних напрямів зниження собівартості продукції належать: підвищення продуктивності праці; скорочення витрат сировини, матеріалів, палива та електроенергії на одиницю продукції; оптимізація адміністративно-управлінських та інших витрат, пов'язаних з обслуговуванням виробництва і системи управління.

Шляхи зниження собівартості продукції доцільно систематизувати за такими групами чинників:

а) підвищення технічного рівня виробництва, що передбачає впровадження сучасних технологій, механізацію та автоматизацію виробничих процесів, раціоналізацію використання нових видів сировини й матеріалів, удосконалення конструктивних і технічних параметрів продукції, а також реалізацію інших заходів, спрямованих на технічне оновлення виробництва;

б) удосконалення організації виробництва і праці, яке може забезпечити зниження собівартості за рахунок оптимізації організаційних форм і методів праці, розвитку спеціалізації, підвищення ефективності управління, скорочення управлінських витрат, поліпшення використання основних виробничих фондів, удосконалення системи матеріально-технічного забезпечення, зменшення транспортних витрат тощо;

в) зміна обсягів і структури випуску продукції, що призводить до відносного скорочення умовно-постійних витрат (за винятком амортизації), зменшення питомої величини амортизаційних відрахувань, оптимізації номенклатури та асортименту продукції, а також підвищення її якості. Оскільки умовно-постійні витрати не залежать безпосередньо від обсягу виробництва, їх питома величина зменшується зі зростанням випуску продукції, що позитивно впливає на рівень собівартості;

г) підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів, у тому числі за рахунок зміни складу та якості сировини, скорочення витрат і відходів;

д) галузеві та інші зовнішні чинники, що впливають на формування витрат виробництва.

У межах даної дипломної роботи основна увага приділяється таким напрямкам зниження собівартості продукції, як усунення непродуктивних витрат і невиправданих перевитрат за калькуляційними статтями, раціональне використання матеріальних ресурсів, а також впровадження прогресивних організаційно-технічних заходів, спрямованих на підвищення загальної ефективності виробництва [37].

На підставі проведеного аналізу виробничо-господарської діяльності ПАТ «Запоріжсталь» запропоновано комплекс заходів, реалізація яких дозволить знизити собівартість продукції та підвищити ефективність функціонування підприємства. Зокрема, передбачається зменшення витрат за рахунок удосконалення технології виплавки та розливання сталі. У результаті впровадження розробленої технології виробництва низьколегованих марок сталі сифоновим способом досягнуто зниження браку першого переділу, збільшення корисної обрізі, скорочення витрат кюмпельних прокладок, підвищення виходу придатного металу, а також забезпечено технологічну можливість прямої транзитної прокатки зазначеного сортаменту.

Базовим періодом для порівняльних розрахунків обрано січень–грудень 2025 року. Оцінка економічної ефективності запропонованого заходу здійснюється для прогнозного періоду січень–грудень 2026 року. Вихідні прогнозні дані, використані для відповідних розрахунків, наведені в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 – Вихідні дані для розрахунку заходів щодо зниження собівартості продукції за рахунок вдосконалення технології виплавки і розливання сталі

Назва показника	2025 рік (до впровадження)	2026 рік (після впровадження)
1	2	3
Виробництво сталі, т	3909400	3954700

у т.ч. розлито сифонним способом	50600	58419
09Г2	1800	1871
08ГЮТ	5300	10453
65Г		
Брак на 1-му переділі		
всього: т	14408	9892
%	0,33	0,22
у т.ч. 09Г2, т	1379	161
%	4,23	0,28
08ГЮТ, т	289	9
%	11,91	0,48
65Г, т	289	11
%	2,41	0,11
Ціна, грн./т		
Лом купувальний	7181,2	7181,2
Сталь (у злитках):		
09Г2	13565,9	13565,9
08ГЮТ	12539,7	12539,7
65Г	12715,3	12715,3
Сифонний припас	4501,7	4501,7
Кюмпельні прокладки	17047,2	17047,2
Пробовідбірники, грн./шт.	66,4	66,4
Витрати, кг/т		
Підвищено обріз	12,6	2,89
Кюмпельні прокладки	5,21	0,67
Сифонний припас	-	5,88
Доля заходу (%):		
- брак 1 переділу	-	30,0
- підвищена (головна) обріз	-	30,0
- витрати кюмпельних прокладок	-	20,0
- інші організаційно-технічні заходи	-	20,0

Розрахунок заощадливості затрат на виготовлення продукції за рахунок поліпшення технології розливання та виплавки низьколегованих клейм сталі сифонним засобом:

1) Економія від зниження браку першого переділу:

09Г2:

$$\frac{(0,28 - 4,23) \times 58419 \times 13565,9 \times 0,3}{100,0} = -9391,2 \text{ тис. грн.}$$

08ГЮТ:

$$\frac{(0,48 - 11,91) \times 1871 \times (12539,7 - 7181,2) \times 0,3}{100,0} = -343,8 \text{ тис. грн.}$$

65Г:

$$\frac{(0,11 - 2,41) \times 10453 \times (12715,3 - 7181,2) \times 0,3}{100,0} = -399,2 \text{ тис. грн.}$$

Унаслідок зниження рівня браку на першому переділі скорочується обсяг власного металобрухту, який у подальшому використовується в мартенівському виробництві. Це, своєю чергою, зумовлює необхідність часткового покриття дефіциту металобрухту за рахунок його закупівлі у сторонніх постачальників, що може призводити до певного зменшення економічного ефекту від реалізації заходу. Водночас впровадження зазначеного технологічного рішення забезпечує істотне зростання виходу придатного металу, що позитивно позначається на якості готової продукції та сприяє підвищенню її конкурентоспроможності на відповідних ринках збуту.

2) Економія від зниження підвищеної обрізі:

$$\frac{(2,89 - 12,6) \times 72010 \times 0,3}{1000} = -209,8 \text{ тис. грн.}$$

3) Економія від зниження витрат кюмпельних прокладок:

$$\frac{(0,67 - 5,21) \times 72010 \times 17047,2 \times 0,2}{1000} = -1114,6 \text{ тис. грн.}$$

4) Додаткові витрати на:

а) сифонний припас:

$$\frac{5,88 \times 72010 \times 4501,7}{1000} = 1906,1 \text{ тис. грн.}$$

б) пробовідбірники:

$$1500 \times 6,64 = 99,6 \text{ тис. грн.}$$

5) Сумарна економія складе:

$$E = - 9391,2 - 343,8 - 399,2 - 1114,6 - 209,8 + 1906,1 + \\ + 99,6 = - 9452,9 \text{ тис. грн.}$$

У таблиці 3.3 наведені показники про зниження браку і зростання придатної по марках низьколегованої сталі.

Таблиця 3.3 – Показники браку і збільшення годного по марках сталі за 2026 р

Назва марки сталі	Зниження браку, %	Додаткова годна сталь, т/рік	Додатковий годний прокат, т/рік
09Г2	- 3,95	2307,0	1590,0
08ГЮТ	- 11,43	213,9	147,0
65Г	- 2,3	240,4	165,6
РАЗОМ	-	2761,3	1902,6

Розрахунок додаткової придатної сталі:

- 09Г2:

$$(0,28 - 4,23) \times 58419 = 2307 \text{ т/рік};$$

- 08ГЮТ:

$$(0,48 - 11,91) \times 1871 = 213,9 \text{ т/рік};$$

- 65Г:

$$(0,11 - 2,41) \times 10453 = 240,4 \text{ т/рік.}$$

За допомогою крізного коефіцієнта (1,4513) переведемо злитки в холоднокатаний конструкційний листовий прокат:

- 09Г2:

$$2307 / 1,4513 = 1590 \text{ т/рік};$$

- 08ГСЮТ:

$$213,9 / 1,4513 = 147 \text{ т/рік};$$

- 65Г:

$$240,4 / 1,4513 = 165,6 \text{ т/рік.}$$

Всього в 2026 році буде виготовлено:

$$58419 + 1871 + 10453 = 70743 \text{ т низьколегованого металу.}$$

На рисунку 3.1 представлена динаміка додаткового випуску продукції по марках сталі у 2012 (прогнозованому) році.

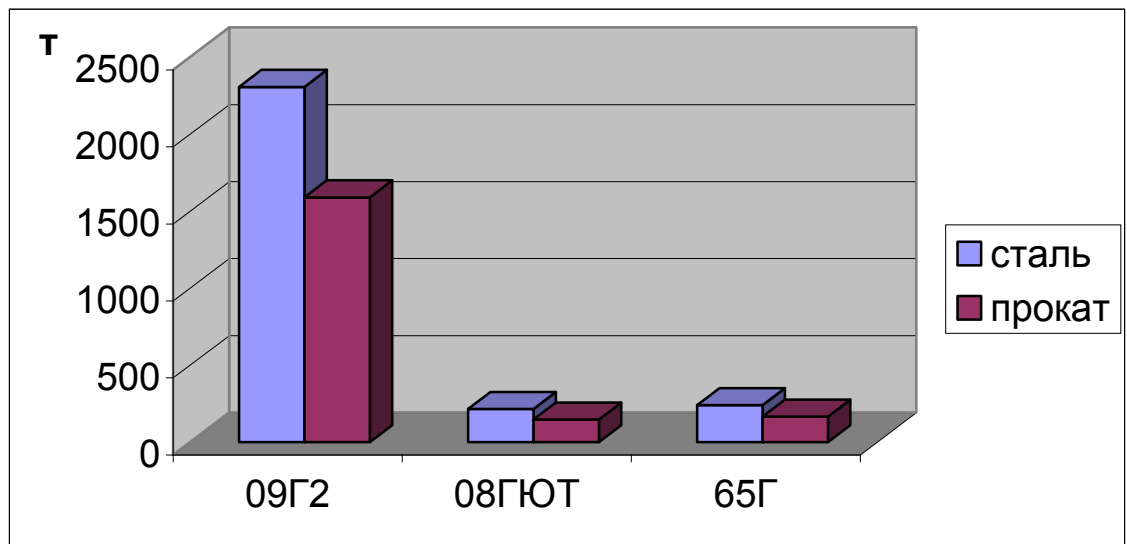

Рисунок 3.1 – Динаміка додаткового випуску продукції по марках сталі у 2026 (прогнозованому) році

Розрахуємо зменшення собівартості 1 т низьколегованої сталі за рахунок умовно-постійних затрат.

Умовно-постійні витрати по мартенівських печах в 2025 році склали 470 грн./т.

Зниження собівартості 1 т сталі за рахунок умовно-постійних витрат:

$$2761,3 \text{ т} \times 470 \text{ грн./т} = 1297,8 \text{ тис. грн.}$$

$$1297,8 \text{ тис. грн.} / 70743 \text{ т} = 18,34 \text{ грн./т}$$

Отже, за результатами впровадження запропонованого заходу зниження собівартості однієї тонни сталі за рахунок умовно-постійних витрат становить 18,34 грн/т. Водночас отриманий ефект є відносно незначним для масштабів комбінату, що пояснюється обмеженим обсягом виробництва низьколегованих сталей у мартенівському цеху, який становить лише 70 743 т на рік. Така ситуація зумовлена відмовою підприємства від підходу «виробництво заради виробництва» та переорієнтацією на підвищення якісних характеристик продукції і зміцнення конкурентних позицій на міжнародних ринках. Слід зазначити, що якість низьколегованих сталей зазначеного сортаменту наразі не повною мірою відповідає вимогам зовнішніх споживачів, у зв'язку з чим їх випуск здійснюється переважно для внутрішнього використання, зокрема в автомобілебудуванні. Оскільки відповідні галузі національної економіки перебувають у кризовому стані, попит на зазначену продукцію є обмеженим, що зумовлює її виробництво в мінімальних обсягах.

2. Зниження собівартості продукції шляхом застосування подвійної заливки чавуну

Запровадження удосконаленого способу виплавки сталі в мартенівських печах із використанням подвійної заливки чавуну в умовах дефіциту металобрухту дає змогу забезпечити виконання запланованих обсягів виробництва, а також зменшити витрати металошихти, феромарганцю, умовного палива та заправних матеріалів. Зазначений технологічний підхід сприяє раціоналізації використання ресурсів і підвищенню ефективності виробничого процесу.

Базовим періодом для проведення порівняльних розрахунків прийнято 2025 рік, тоді як оцінка економічної ефективності впровадження заходу здійснюється на прогностичний період 2026 року. Вихідні дані, використані для визначення економічного ефекту від реалізації зазначеного заходу, наведені в таблиці 3.4.

Розрахунок економічного ефекту від застосування розробленого способу виплавки сталі в мартенівських печах із подвійною заливкою чавуну передбачає, зокрема, визначення:

економії витрат за рахунок скорочення споживання металобрухту.

$$\frac{(430,22 - 441,36) \times 3334709 \times 6213,2 \times 0,4}{1000} = -92324,8 \text{ тис. грн.}$$

3.2 Розрахунок показників економічної ефективності модернізації виробництва

Ефективність функціонування підприємства в сучасних умовах визначається не лише масштабами виробництва, а й здатністю раціонально формувати витрати на виготовлення продукції та забезпечувати належний рівень її якості. Собівартість продукції виступає одним із ключових узагальнюючих показників, що відображає рівень витрат, пов'язаних із виробничо-збутовою діяльністю. Зниження собівартості за умови збереження або підвищення якісних характеристик продукції створює передумови для посилення конкурентних позицій підприємства як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках. Вагомим резервом скорочення витрат є оновлення та вдосконалення технологічних процесів, що сприяє підвищенню продуктивності праці, зменшенню виробничих витрат і відходів, а також ефективнішому використанню матеріальних ресурсів і виробничих фондів.

У межах удосконалення технології виплавки сталі на ПАТ «Запоріжсталь» запропоновано впровадження сифонного способу розливання низьколегованих марок сталі. Основною метою реалізації цього заходу є скорочення рівня браку, збільшення виходу придатного металу, зменшення витрат на допоміжні та витратні матеріали, що в сукупності забезпечує зниження собівартості однієї тонни сталі.

Оцінка економічної ефективності ґрунтується на порівнянні витрат до модернізації технологічного процесу та після її впровадження. Розрахунки виконано на основі фактичних показників 2025 року, який прийнято за базовий період, та прогнозних даних 2026 року — періоду реалізації сифонної технології. У процесі аналізу враховано такі ключові параметри:

- зміну рівня браку металу на першому переділі;
- економію витрат на кюмпельні прокладки;
- зміну витрат, пов'язаних із підвищеною обрізкою;
- додаткові витрати, зумовлені впровадженням нової технології;
- умовно-постійні витрати, що не залежать безпосередньо від обсягів виробництва;
- економію умовно-постійних витрат у результаті зростання виходу годного металу.

Комплексне врахування зазначених складових дає змогу об'єктивно оцінити економічні наслідки технологічної модернізації виробництва.

За вихідними даними, у 2025 році підприємством було виплавлено 3 909 400 т сталі, у тому числі низьколеговані марки: 50 600 т сталі марки 09Г2, 1 800 т — марки 08ГЮТ та 5 300 т — марки 65Г. Після впровадження сифонного способу розливання у 2026 році прогнозується незначне зростання загального обсягу виплавки до 3 954 700 т, при одночасному збільшенні частки низьколегованих сталей: до 58 419 т, 1 871 т та 10 453 т відповідно за зазначеними марками.

Визначальним результатом технологічних змін є зниження рівня браку на першому переділі, що безпосередньо впливає на зростання обсягу придатного металу та скорочення внутрішніх втрат. Розрахункові дані щодо змін показників браку за окремими марками сталі підтверджують суттєве зменшення частки непридатної продукції, що позитивно позначається на загальній ефективності виробничого процесу.

При цьому ціни на закупівельний металобрухт та інші основні елементи собівартості у прогнозному періоді прийнято незмінними, що дозволяє

виокремити безпосередній вплив технологічних змін на фінансові результати діяльності підприємства.

Розрахунок економічного ефекту

Скорочення браку та оптимізація витратних позицій у результаті впровадження нової технології зумовлюють:

- зменшення втрат власного металу;
- скорочення потреби в закупівлі металобрухту;
- підвищення виходу придатного прокату.

Грошова економія сформована за такими основними напрямками:

- зниження втрат від браку першого переділу;
- зменшення обсягів підвищеної обрізі;
- економія витрат на кюмпельні прокладки;
- реалізація супутніх організаційно-технічних заходів.

Водночас впровадження сифонної технології потребує додаткових витрат, пов'язаних із придбанням спеціального сифонного оснащення, пробовідбірників та іншого допоміжного обладнання. З урахуванням усіх складових загальна сума економії витрат становить 11 248,8 тис. грн, тоді як сукупні додаткові витрати — 2 215,5 тис. грн.

Сумарний економічний ефект від модернізації виробництва

$$E = 11\,248,8 - 2\,215,5 = 9\,033,3 \text{ тис. грн}$$

Економічні показники ефективності

1. Економія на одну величину продукції

При прогнозованому обсязі виробництва низьколегованої сталі у 2026 році — 70 743 т:

$$\text{Економія на 1 т} = 9\,033,3 \text{ тис. грн} / 70\,743 \text{ т} \approx 127,6 \text{ грн/т.}$$

Ця ознака виставляє, що усяка тонна сталі вслід завпровадженням модернізації буде вироблятися з меншими витратами практично на 128 гривень.

2. Термін окупності модернізації

З метою визначення інвестиційної привабливості запропонованого технологічного заходу доцільно врахувати обсяг необхідних капітальних вкладень. Припустимо, що загальна сума інвестицій, спрямованих на придбання та впровадження нового обладнання, освоєння вдосконаленої технології, а також підготовку і навчання персоналу, становить 7 000 тис. грн.

$$\text{Термін окупності} = 7\,000 / 9\,033,3 \approx 0,78 \text{ року } (\approx 9,4 \text{ місяці})$$

Це значить, що вкладені кошти окупляться менше, ніж за один календарний рік.

3. Коефіцієнт ефективності інвестицій

$$\text{Коефіцієнт ефективності} = 9\,033,3 / 7\,000 \approx 1,29 \text{ (129\%)}$$

Ця ознака вказує на гнкий рівень економічної віддачі: на кожен вкладений гривню фірма отримує приблизно 1,29 грн прибутку економії.

Зниження собівартості за умовно - постійними витратами

Частковим запасом зниження собівартості стало скорочення впливу умовно - постійних витрат, що дозволило досягти побічної економії:

$$\text{Економія за умовно - постійними витратами} = 1\,297,8 \text{ тис. грн}$$

В перерахунку на тону продукції це:

$$1\,297,8 / 70\,743 \approx 18,34 \text{ грн/т}$$

Незважаючи на те, що отримане значення не є надто високим, воно підтверджує наявність позитивного додаткового ефекту, зумовленого впровадженням технологічних змін у виробничий процес.

Результати проведеного розрахунку економічної ефективності модернізації виробництва на прикладі впровадження сифонної технології виплавки сталі на ПАТ «Запоріжсталь» засвідчують її доцільність та

економічну обґрунтованість. Узагальнюючи отримані результати, можна сформулювати такі ключові висновки.

Сукупний економічний ефект від реалізації заходу становить 9 033,3 тис. грн. Рівень економії витрат у розрахунку на одиницю продукції досягає близько 127,6 грн на тонну сталі. Розрахований термін окупності інвестицій не перевищує одного року і складає орієнтовно 9,4 місяця, що свідчить про швидке повернення вкладених коштів. Коефіцієнт ефективності інвестицій дорівнює 1,29, що характеризує високий рівень результативності здійснених капіталовкладень.

Окрім прямого економічного ефекту, реалізація модернізаційного заходу забезпечує підвищення якісних характеристик продукції, що істотно посилює конкурентні позиції підприємства як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках.

Таким чином, з урахуванням отриманих кількісних і якісних результатів, технологічна модернізація може розглядатися як важливий стратегічний напрям підвищення ефективності господарської діяльності та забезпечення сталого розвитку ПАТ «Запоріжсталь».

Таблиця 3.4 – Вихідні дані для розрахунку заходів щодо зниження собівартості продукції за рахунок застосування подвійної заливки чавуну

Назва показника	2025 рік (до впровадження)	2026 рік (після впровадження)
Виробництво сталі, т		
- всього	3909400	3954700
- в т.ч. по мартенівських печах	3314600	3334709
Витрати матеріалів по мартенівських печах, кг/т		
- чавун	694,59	697,37
- металобрухт	441,36	430,22
- феромарганець	5,89	5,05
- умовне паливо	107,3	100,51

- магnezитовий порошок	17,96	17,31
Ціна грн/т - Чавун - Лом - Феромарганець - Умовне паливо - \магnezитовий порошок	10852,4 6213,2	10852,4 6213,2
Ціна, грн./т - чавун - лом - феромарганець - умовне паливо - магnezитовий порошок	10852,4 6213,2 56419,1 3080,9 8201,3	10852,4 6213,2 56419,1 3080,9 8201,3
Доля впливу даного заходу, % - чавун і лом - феромарганець - умовне паливо - магnezитовий порошок	- - - -	40,0 20,0 20,0 20,0

2) Економія від зниження витрат феромарганцю:

$$\frac{(5,05 - 5,89) \times 3334709 \times 56419,1 \times 0,2}{1000} = -3225,8 \text{ тис. грн.}$$

3) Економія від зниження витрат умовного палива:

$$\frac{(100,51 - 107,3) \times 3334709 \times 3080,9 \times 0,2}{1000} = -1395,2 \text{ тис. грн.}$$

4) Економія від зниження витрат магнезитового порошку:

$$\frac{(17,31 - 17,96) \times 3334709 \times 8201,3 \times 0,2}{1000} = -3555,4 \text{ тис. грн.}$$

5) Додаткові витрати на збільшення витрат чавуну:

$$\frac{(697,37 - 694,59) \times 333470 \times 10852,4 \times 0,4}{1000} = +40242,8 \text{ тис. грн.}$$

б) Сумарна економія:

$$- 92324,8 - 3225,8 - 1395,2 - 3555,4 + 40242,8 = - 60258,4 \text{ тис. грн.}$$

Запровадження розробленого способу виплавки сталі в мартенівських печах із використанням технології подвійної заливки чавуну в умовах дефіциту металобрухту дає змогу забезпечити виконання запланованих обсягів виробництва та суттєво скоротити матеріальні витрати. Зокрема, очікується зменшення витрат металошихти на 61 373,0 тис. грн, а також економія таких вартісних компонентів, як феромарганець — на 3 225,8 тис. грн, умовне паливо — на 1 395,2 тис. грн і заправні матеріали — на 4 670,0 тис. грн.

З метою комплексної оцінки результативності запропонованих техніко-технологічних рішень здійснено розрахунок зниження собівартості сталі за двома розробленими заходами. Реалізація цих напрямів удосконалення процесів виплавки сталі та заливки чавуну в мартенівському цеху забезпечує відчутний економічний ефект у вигляді скорочення собівартості металопродукції.

Результати економічної оцінки заходів, спрямованих на зменшення матеріальних витрат, узагальнено та наведено в таблиці 3.5.

Зниження собівартості 1 т сталі складе:

$$- 61373,0 \text{ тис. грн.} / 3954,7 \text{ тис. т} = - 15,52 \text{ грн./т}$$

За допомогою наскрізного коефіцієнта (1,4513) «переведемо» злитки сталі в холоднокатаний конструкційний листовий прокат:

$$- 15,52 / 1,4513 = - 13,55 \text{ грн./т}$$

Таблиця 3.5 – Економічна оцінка заходів щодо економії матеріальних витрат

Назва матеріалу	Величина економії (перевитрат), тис.грн.
Залізорудна частина:	
- додатковий чавун	+ 40242,8
- економія лому	- 92324,8
- економія феромарганцю	- 3225,8
Умовне паливо:	
- привезений природний газ	- 1395,2
Додаткові матеріали:	
- магнезитовий порошок	- 3555,4
- кюмпельні прокладки	- 1114,4
Разом по металошихті	- 61373,0

Отже, реалізація запропонованих організаційно-технологічних заходів забезпечить зменшення собівартості однієї тонни прокату на 13,55 грн. З урахуванням загального обсягу випуску прокатної продукції очікуване скорочення витрат становитиме:

$$3\ 954,7 \text{ тис. т} \times 13,55 \text{ грн} = 53\ 586,2 \text{ тис. грн.}$$

На основі отриманих розрахунків доцільно визначити додатковий прибуток, який може бути сформований ПАТ «Запоріжсталь» у результаті впровадження зазначених заходів. Узагальнені результати відповідних розрахунків наведено в таблиці 3.6.

Середня собівартість 1 т прокату після впровадження:

$$11000 \text{ грн.} - 13,33 \text{ грн.} = 10986,45 \text{ грн.}$$

Прибуток:

- до впровадження:

$$11909 \text{ грн.} - 11000 \text{ грн.} = 909 \text{ грн.}$$

- після впровадження:

$$11909 \text{ грн.} - 10986,45 \text{ грн.} = 922,55 \text{ грн.}$$

Таблиця 3.6 – Економічна оцінка впливу запропонованих заходів на рентабельність 1 т прокату

Назва показника	До впровадження	Після впровадження	Абсолютне відхилення
Собівартість 1 т прокату, грн.	11000	10986,45	- 13,55
Ціна 1 т прокату, грн.	11909	11909	-
Прибуток на 1 т прокату, грн.	909	922,55	+ 13,55
Рентабельність продукції, %	8,3	8,5	+ 0,2

Отримані розрахунки свідчать, що впровадження запропонованих заходів забезпечує зростання прибутку від реалізації продукції. Зокрема, додатковий прибуток від реалізації 1 тонни холоднокатаного конструкційного листового прокату становитиме:

$$922,55 \text{ грн} - 909,00 \text{ грн} = 13,55 \text{ грн.}$$

З урахуванням загального обсягу випуску прокатної продукції сумарне збільшення прибутку складе:

$$3\,954,7 \text{ тис. т} \times 13,55 \text{ грн} = 53\,586,2 \text{ тис. грн.}$$

Рівень рентабельності продукції при цьому змінюється наступним чином:

до впровадження заходів:

$$(909 \text{ грн} / 11\,000 \text{ грн}) \times 100\% = 8,3\%;$$

після впровадження заходів:

$$(922,55 \text{ грн} / 10\,986,45 \text{ грн}) \times 100\% = 8,5\%.$$

Отже, у результаті реалізації запропонованих рішень спостерігається зростання рентабельності продукції на 0,2 відсоткового пункту.

Для визначення додаткової величини валового прибутку розглянемо прогнозні показники. У 2012 році (прогнозний період) обсяг виплавки сталі становитиме:

$$58\,419 + 1\,871 + 10\,453 = 70\,743 \text{ т низьколегованої сталі,}$$

що в перерахунку на конструкційний прокат дорівнює:

$$70\,743 \text{ т} / 1,4513 = 48\,744,5 \text{ т прокату.}$$

Додатковий валовий прибуток за рахунок зниження собівартості складе:

$$13,55 \text{ грн} \times 48\,744,5 \text{ т} = 660,5 \text{ тис. грн.}$$

Таким чином, упровадження двох запропонованих технологічних заходів у мартенівському виробництві забезпечує суттєву економію

матеріальних ресурсів і сприяє зниженню собівартості 1 тонни холоднокатаного конструкційного листового прокату на 13,55 грн. Окрім цього, за рахунок випуску 70 743 т низьколегованої сталі підприємство отримає додатковий валовий прибуток у розмірі 660,5 тис. грн.

Запропоновані заходи доцільно віднести до внутрішніх резервів підвищення ефективності, оскільки вони спрямовані на вдосконалення використання засобів виробництва. Заходи мають довгостроковий характер, не потребують значних капіталовкладень та пов'язані переважно з модернізацією технологічних процесів. Їх можна класифікувати як постійні резерви, оскільки вони одночасно забезпечують підвищення якості продукції, скорочення витрат і зростання ефективності виробництва.

Для оцінювання величини виявлених резервів у процесі аналізу виробничо-господарської діяльності застосовувалися методи техніко-економічного аналізу, що дало змогу ідентифікувати та запобігти непродуктивним витратам шляхом удосконалення технології, оптимізації конструктивних рішень і раціоналізації використання сировини та матеріалів. У результаті було обґрунтовано можливість зниження собівартості продукції та збільшення прибутковості ПАТ «Запоріжсталь».

В умовах недостатнього розвитку металургійного комплексу країни важливу роль у підвищенні ефективності відтворення основних фондів відіграє модернізація діючого виробничого устаткування, яка передбачає його технічне вдосконалення з метою запобігання фізичному та моральному зносу і приведення експлуатаційних характеристик до сучасних вимог.

Практика свідчить, що за відносно невеликих фінансових витрат і в стислі строки модернізація дозволяє досягти оновлення виробничих потужностей, підвищити продуктивність праці, наростити обсяги випуску продукції та зменшити потребу в інвестиційних ресурсах. Досвід українських підприємств показує, що комплексна модернізація обладнання забезпечує зростання його продуктивності на 30–50%, при цьому витрати, як правило, не перевищують 50% вартості нового обладнання аналогічного призначення.

У дипломній роботі здійснено економічне обґрунтування проєкту модернізації аглодоменного виробництва, що передбачає встановлення нових агломераційних машин та будівництво установки вдування пиловугільного палива в доменні печі. Реалізація зазначеного проєкту дозволить збільшити обсяги виробництва агломерату і чавуну, а також забезпечити суттєву економію паливно-енергетичних ресурсів.

Аглодоменний цех ПАТ «Запоріжсталь» належить до ключових виробничих підрозділів комбінату та відіграє визначальну роль у формуванні сировинної бази металургійного циклу. Реалізація проєкту реконструкції аглодоменного виробництва створює передумови для нарощування обсягів випуску агломерату та передільного чавуну, що в довгостроковій перспективі забезпечить зростання виплавки мартенівської сталі й розширення виробництва готової металопродукції.

Комплексна модернізація аглодоменного виробництва передбачає досягнення таких результатів:

- збільшення річного обсягу випуску агломерату приблизно на 158 тис. тонн;

- скорочення споживання енергетичних ресурсів, зокрема електроенергії, природного газу та твердого палива, що використовується в шихті (металургійного коксу та коксового дріб'язку);

- підвищення якості агломерату за рахунок зменшення вмісту дрібної фракції розміром 0–5 мм на 4,2%;

- формування агломерату з однорідним гранулометричним складом, у якому до 85% припадає на міцну та добре відновлювану фракцію 8–35 мм;

- покращення умов праці персоналу;

- зниження техногенного навантаження на довкілля шляхом забезпечення залишкової концентрації забруднювальних газів у викидах на рівні не більше 50 мг/м³, що дозволяє скоротити викиди пилу приблизно на 240 т/рік, а сірчистого ангідриду — на 206 т/рік порівняно з базовим станом.

Основні статті матеріальних витрат агломераційного та доменного виробництв до і після реалізації заходів з модернізації наведено в таблицях 3.7 та 3.8.

Проект модернізації аглодоменного виробництва ПАТ «Запоріжсталь» спрямований не лише на нарощування обсягів випуску агломерату і чавуну, а й на підвищення ресурсоефективності виробничого процесу за рахунок економії паливно-енергетичних та сировинних ресурсів. Використання в доменному цеху агломерату поліпшеної якості створює можливості для додаткового збільшення виплавки чавуну на 27,0 тис. тонн на рік, зменшення споживання сирого вапняку на 20,6 тис. тонн на рік та скорочення витрат

Таблиця 3.7 – Основні матеріальні витрати агломераційного цеху

Назва показника	Одиниця виміру	До проекту	Після проекту
Витратні матеріали:			
Концентрат	кг / т агломерату	680	630
Залізна руда	кг / т агломерату	205	192
Колошниковий пил	кг / т агломерату	20	22
Коксовий дріб'язок	кг / т агломерату	30	23,7
Штиб вугільний	кг / т агломерату	23	30,5
Вапняк	кг / т агломерату	173	159
Окалина	кг / т агломерату	12	7
Відсів агломерату	кг / т агломерату	27	13,5
Електроенергія	кВт-год / т агломерату	0,029	0,0224
Природний газ	тис. м ³ / т агломерату	0,0048	0,0074

Таблиця 3.8 – Основні матеріальні витрати доменного цеху

Назва показника	Одиниця виміру	До проекту	Після проекту
1	2	3	4
Витратні матеріали:			
Агломерат	кг / т чавуну	1556,0	1275,0
Залізна руда	кг / т чавуну	55,0	25,0
Окатиші	кг / т чавуну	193,0	456,0
Вапняк	кг / т чавуну	38,0	83,0
Кокс із вологою, скиповий, т	кг / т чавуну	525,0	409,0
Природний газ	тис. м ³ / т чавуну	0,095	-
Пиловугільне пальне (ПВП)	кг / т чавуну	-	150

Зменшення обсягів викидів парникових газів у результаті реалізації проекту передбачається в агломераційному та доменному цехах ПАТ «Запоріжсталь» і досягається насамперед шляхом скорочення споживання паливно-енергетичних ресурсів та матеріалів з високим вмістом вуглецю. Таким чином, екологічний ефект формується за рахунок запобігання викидам, що виникають у процесі спалювання палива та окислення вуглецю у вуглецевмісних компонентах шихти.

Зниження обсягів використання електроенергії в агломераційному цеху ПАТ «Запоріжсталь» сприятиме скороченню постачання електроенергії з об'єднаної енергетичної системи України. Це, у свою чергу, зумовлює зменшення витрат паливно-енергетичних ресурсів на її виробництво та відповідне скорочення викидів парникових газів на підприємствах енергетичного сектору країни.

Загальний обсяг скорочення викидів парникових газів унаслідок реалізації проекту модернізації аглодоменного виробництва ПАТ «Запоріжсталь» оцінюється на рівні 400 тис. т CO₂ на рік.

Проект модернізації аглодоменного виробництва є додатковим відносно базового сценарію розвитку підприємства, що зумовлено наявністю низки

технологічних і ринкових обмежень, які ускладнюють його впровадження без відповідної інвестиційної підтримки.

Запровадження нового обладнання потребує його адаптації до існуючої виробничої структури комбінату. Зростання продуктивності аглодоменного виробництва, закладене у проєкті, буде економічно доцільним лише за умови, що сталеплавильний цех зможе забезпечити переробку збільшених обсягів чавуну.

Недосягнення запроєктованих техніко-економічних параметрів після модернізації (зокрема, у випадку, якщо використання пиловугільного палива не забезпечить очікуваного скорочення споживання коксу та природного газу при виплавці чавуну) може суттєво знизити рівень рентабельності проєкту.

Економічна ефективність реалізації проєкту значною мірою залежить від зовнішніх ринкових умов, зокрема цінової кон'юнктури та попиту на металургійну продукцію.

Далі розглянемо ефективність інвестиційного проєкту з модернізації аглодоменного виробництва, який передбачає встановлення нової агломераційної машини з площею спікання 75 м² замість наявних агрегатів з площею спікання 62,5 м², що працюють з відсівом агломерату на віброгрохотах. Запропонована реконструкція спрямована на заміну фізично та морально застарілого обладнання технологічного комплексу й упровадження сучасних технологій виробництва залізородного агломерату.

Загальна кошторисна вартість реалізації інвестиційного проєкту становить 113,7 млн грн.

У зв'язку з недостатністю власних фінансових ресурсів комбінату, фінансування заходів планується здійснювати із залученням зовнішніх інвесторів. Структура фінансування проєкту передбачає:

30% за рахунок власних коштів підприємства (33,7 млн грн);

70% — за рахунок банківського кредиту (80,0 млн грн).

ПАТ «Запоріжсталь» залучає кредит строком на 3,5 роки, з рівномірним погашенням основної суми боргу. Кредит надано 23.07.2010 р., кінцевий термін його погашення разом із відсотками — 23.01.2014 р. Процентна ставка за кредитом становить 18% річних.

Розрахункові періоди визначені таким чином:

I період: 23.07.2010 – 23.07.2011 р.;

II період: 23.07.2011 – 23.07.2012 р.; III період: 23.07.2012 – 23.07.2013 р.;

IV період: 23.07.2013 – 23.01.2014 р.

У межах першого розрахункового періоду підприємство сплатить банку 34,4 млн грн, з яких 14,4 млн грн — відсотки та 20,0 млн грн — частина основної суми кредиту.

У другому періоді сума платежів становитиме 30,8 млн грн (відсотки — 10,8 млн грн, погашення кредиту — 20,0 млн грн).

У третьому періоді — 27,2 млн грн (відсотки — 7,2 млн грн, основний борг — 20,0 млн грн).

У четвертому періоді — 21,8 млн грн, у тому числі 1,8 млн грн відсотків та 20,0 млн грн погашення кредиту.

Освоєння інвестиційних коштів передбачається протягом п'яти років.

Для визначення доцільності впровадження даного інвестиційного проекту необхідно здійснити оцінку його економічної ефективності з використанням базових показників інвестиційного аналізу. Ключовим із них є чистий приведений дохід (ЧПД), який відображає абсолютну величину економічного ефекту від реалізації проекту та слугує основним критерієм прийняття інвестиційних рішень. ЧПД розраховується за відповідною формулою.

$$\text{ЧПД} = \sum \text{ДГП} - I, \quad (3.1)$$

де $\sum \text{ДГП}$ – сума дисконтованих грошових потоків;

I – сума інвестиційних коштів за проектом, що реалізується [39, 91].

Економічний зміст показника чистого приведеного доходу (ЧПД) полягає в тому, що він дає змогу відповісти на запитання: яку суму коштів інвестор мав би отримати на поточний момент часу, щоб вона була еквівалентною здійсненню інвестиційного проекту. У випадку, якщо значення ЧПД є додатним, реалізація інвестицій доцільна, оскільки це відповідає формуванню позитивного приведеного грошового потоку, величина якого дорівнює ЧПД. Якщо ж показник має від'ємне значення, інвестування фактично означає поточні втрати у розмірі ЧПД, що свідчить про недоцільність реалізації проекту. Отже, позитивне значення ЧПД вказує на зростання потенційних можливостей споживання інвестора в майбутньому, тоді як його від'ємне значення призводить до їх скорочення.

Другим важливим показником оцінки ефективності інвестицій є індекс доходності (ІД), який відображає співвідношення між сумою дисконтованих грошових потоків (ДГП) та обсягом інвестиційних витрат (І) і визначається за формулою:

$$ІД = \frac{\sum ДГП}{І} \quad (3.2)$$

Індекс доходності тісно пов'язаний із показником чистого приведеного доходу, проте на відміну від нього є відносним показником. Якщо значення ІД перевищує одиницю, це означає, що приведена вартість очікуваних грошових надходжень перевищує суму вкладених коштів, а отже, інвестиційний проект є економічно прийнятним.

Наступним показником є період окупності (ПО), який характеризує строк повернення авансованих інвестиційних ресурсів з урахуванням приведення грошових потоків до теперішньої вартості. Він розраховується за формулою:

$$ПО = I \sum ДГП_{ср}, ПО = \sum ДГП_{ср} \quad I \quad (3.3)$$

де $\sum ДГП_{ср} \sum ДГП_{ср}$

— середньорічна величина дисконтованого грошового потоку, що визначається як:

$$\frac{\sum \text{ДГП}_{\text{ср}}}{\sum \text{ДГП}} = \frac{\sum \text{ДГП}_n}{\sum \text{ДГП}_{\text{ср}}} \quad (3.4)$$

де n — кількість років реалізації проекту [39, с. 92].

Період окупності (Payback Period, PP) інвестиційного проекту відображає проміжок часу, протягом якого сукупні доходи від інвестицій повністю компенсують початкові вкладення. Розрахунок здійснюється шляхом поетапного підсумовування грошових потоків до моменту, коли їх накопичене значення дорівнює обсягу первісних інвестицій. Показник ПО є особливо актуальним у випадках, коли реалізація проекту супроводжується швидкими технологічними змінами, коротким життєвим циклом технологій або низькими бар'єрами входу на конкурентні ринки.

Як правило, короткий період окупності відповідає високому рівню щорічного чистого грошового потоку. Тому величина, обернена до періоду окупності, може використовуватися як орієнтовна оцінка прибутковості інвестицій.

Ще одним ключовим показником є внутрішня норма рентабельності (ВНР), яка визначається як така ставка дисконту, за якої чистий приведений дохід дорівнює нулю, тобто приведена вартість грошових надходжень дорівнює обсягу початкових інвестицій.

При обґрунтуванні інвестиційних рішень важливим етапом є визначення ставки дисконту, яка відображає очікувану норму прибутковості інвестора та мінімально допустимий рівень річного доходу. Застосування дисконтування дає змогу привести інвестиційні витрати та грошові потоки різних періодів до порівнянного у часі вигляду. Для цього використовується спеціальний коефіцієнт дисконту, розрахунок якого базується на формулі складних

відсотків і застосовується для коректної оцінки ефективності інвестиційного проєкту.

$$\alpha = \frac{1}{(1+i)^{n-1}}, \quad (3.5)$$

де i – ставка дисконту;

n – період приведення (n -й рік).

Період окупності інвестиційного проєкту (Payback Period, PP) характеризує часовий інтервал, протягом якого сукупні доходи, отримані в результаті реалізації інвестицій, компенсують початкові вкладення. Його визначення здійснюється шляхом поетапного накопичення грошових потоків проєкту до моменту, коли їх загальна приведена величина зрівнюється з обсягом первісних інвестицій. Показник періоду окупності є доцільним для використання у випадках, коли реалізація нового проєкту супроводжується швидкими технологічними змінами, коли життєвий цикл технології є істотно коротшим за технічний цикл основних виробничих елементів, а також за умов низьких бар'єрів входу на ринки з високим рівнем конкуренції.

Як правило, скорочення строку окупності інвестицій відповідає формуванню значного позитивного чистого грошового потоку в річному вимірі. У зв'язку з цим величина, обернена до періоду окупності, може розглядатися як орієнтовний показник рівня прибутковості інвестиційних вкладень [39].

Для оцінювання ефективності досліджуваного інвестиційного проєкту ставка дисконтування приймається на рівні 15%.

На основі зазначених передумов здійснено розрахунок основних показників економічної ефективності інвестиційного проєкту модернізації аглодоменного виробництва ПАТ «Запоріжсталь», результати якого наведено в таблиці 3.9.

Таблиця 3.9 – Економічна оцінка доцільності інвестицій у модернізацію аглодоменного виробництва ПАТ «Запоріжсталь»

Назва показника	Рік						
	-й	1-й	2-й	3-й	4-й	5-й	Всього
1		3	4	5	6	7	8
1. Інвестиції, млн.грн.	13,7	-	-	-	-	-	113,7
2. Грошовий потік, млн.грн.		58,155	61,379	65,447	70,234	73,154	328,369
3. Дисконтний множник (15%)		0,869	0,756	0,658	0,571	0,502	-
4. Дисконтований грошовий потік, млн.грн.		50,536695	46,402524	43,06413	40,1036	36,7233	216,83027
5. Кумулятивний чистий приведений дохід, млн.грн.		-63,16331	-16,76078	26,30335	6,6407	10,313	-
6. Індекс доходності	1,9						
7. Період окупності інвестицій, років	2,6						

Чистий приведений дохід буде дорівнювати:

$$\text{ЧПД} = 216,83027 - 113,7 = 103,13 \text{ млн.грн.}$$

Це означає, що даний проект капіталовкладень є прийнятним, оскільки показник ЧПД має позитивне абсолютне значення і свідчить про прибутковість інвестицій взагалі.

Індекс доходності дорівнюватиме:

$$\text{ІД} = 216,83027 / 113,7 = 1,9$$

Період окупності складе:

$$\text{ПО} = 113,7 / (216,83027 / 5) = 2,6 \text{ року.}$$

Запропонований інвестиційний проект модернізації аглодоменного виробництва ПАТ «Запоріжсталь», що передбачає встановлення нової агломашини з площею спікання 75 м², забезпечує отримання позитивного

фінансового результату вже через 2,6 року з моменту реалізації. Для більш точного визначення строку окупності інвестицій доцільно використовувати метод кумулятивного чистого приведеного доходу, який ґрунтується на порівнянні накопичених інвестиційних витрат із дисконтованими грошовими потоками. Розрахунки показують, що протягом першого та другого років реалізації проєкту значення кумулятивного ЧПД залишалось від'ємним, однак на початку третього року відбулося його переходження у додатну зону, що свідчить про досягнення точки безбитковості та початок формування прибутку.

Разом із показником строку окупності важливе значення для інвестора має оцінка рівня прибутковості капіталовкладень. З цією метою визначається внутрішня норма рентабельності (ВНР) — така ставка дисконтування, за якої чистий приведений дохід дорівнює нулю. На підставі розрахунків, наведених у таблиці 3.9, встановлено, що зазначена умова виконується за підвищення ставки дисконту з 15% до 18%, що дозволяє ідентифікувати дане значення як внутрішню норму рентабельності інвестиційного проєкту. Отже, отриманий рівень ВНР підтверджує економічну доцільність вкладення коштів у модернізацію аглодоменного виробництва.

У результаті впровадження інвестиційного проєкту прогнозується збільшення обсягів виробництва агломерату на 158 тис. тонн на рік, що забезпечить підприємству додатковий дохід у розмірі

$$158 \times 5600 = 884\,800 \text{ тис. грн,}$$

де 5600 грн — ціна однієї тонни агломерату в базовому році.

Питома вага витрат у структурі реалізованої продукції становить 0,789 грн на 1 грн доходу, тому приріст виробництва агломерату на зазначену суму зумовить збільшення виробничих витрат на

$$884\,800 \times 0,789 = 698\,107 \text{ тис. грн.}$$

Водночас реалізація заходів із удосконалення технології виплавки та розливання сталі, а також застосування подвійної заливки чавуну сприятиме зниженню собівартості реалізованої продукції на 53 586,2 тис. грн, що

частково компенсує зростання витрат, пов'язаних із нарощуванням обсягів виробництва.

У таблиці 3.10 наведено порівняльну характеристику ключових фінансових показників діяльності ПАТ «Запоріжсталь» до та після впровадження запропонованих організаційно-технічних і інвестиційних заходів.

Таблиця 3.10 – Зміна фінансових результатів діяльності ПАТ «Запоріжсталь» до та після впровадження запропонованих заходів

Назва показника	2022 рік	плановий рік	Відхилення	
			абсолютне	відносне
1	2	3	4	5
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	1319 7911	1408 2711	+884 800	6,7
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	1219 1153	1283 5674	+644 521	+5,3
Валовий прибуток від основної діяльності, тис. грн.	1006 758	1247 037,2	+240 279	+23, 9
Чистий прибуток (збиток), тис. грн.	2411 66	4213 75	+180 209	+74, 7

У результаті реалізації запропонованих заходів очікується зростання чистого доходу від реалізації продукції ПАТ «Запоріжсталь» на 884 800 тис. грн, що відповідає приросту на 6,7%. Водночас собівартість реалізованої продукції також збільшується — на 644 521 тис. грн, або на 5,3%.

Зазначені зміни у співвідношенні доходів і витрат зумовлюють істотне підвищення валового прибутку підприємства, обсяг якого зростає на 240 279 тис. грн, або на 23,9%. Як наслідок, чистий прибуток ПАТ «Запоріжсталь» збільшується на 180 209 тис. грн, що становить 74,7% порівняно з базовим періодом.

Зростання обсягів доходів і трансформація структури витрат безпосередньо впливають на ключові техніко-економічні показники функціонування підприємства. Детальний аналіз змін зазначених показників наведено у таблиці 3.11.

Таблиця 3.11 – Аналіз зміни техніко-економічних показників діяльності ПАТ «Запоріжсталь» до та після впровадження запропонованих заходів

Назва показника	2022 рік	плановий рік	Відхилення	
			абсолютне	відносне
Фондовіддача, грн./грн.	2,55	2,7	0,15	5,9
Середньорічний виробіток одного працівника, тис.грн./чол.	749,02	798,38	49,36	6,6
Витрати на 1 гривню реалізованої продукції, грн./грн.	0,92	0,91	-0,01	-1,1
Рентабельність продажу, %	7,63	8,85	1,22	-
Рентабельність продукції, %	8,26	9,71	1,45	-

Після реалізації запропонованих організаційно-технічних заходів ефективність використання основних виробничих фондів ПАТ «Запоріжсталь» суттєво підвищується. Зокрема, показник фондовіддачі зростає на 0,15 грн/грн, що відповідає приросту на 5,9% у порівнянні з рівнем 2022 року. Одночасно спостерігається позитивна динаміка продуктивності праці: її приріст становить 49,36 тис. грн на одного працівника, або 6,6%.

Витрати на одну гривню реалізованої продукції у плановому періоді скорочуються на 0,01 грн/грн (1,1%), що свідчить про зниження витратомісткості виробництва. Позитивні зміни зафіксовані й за показниками рентабельності: рентабельність продажу підвищується на 1,22 відсоткового пункту, а рентабельність продукції зростає на 1,45% відносно базового року.

Отже, впровадження запропонованих заходів чинить комплексний позитивний вплив на фінансові результати та техніко-економічні параметри діяльності ПАТ «Запоріжсталь», що в цілому сприяє зростанню ефективності господарювання. Це дозволяє зробити висновок про економічну доцільність і практичну обґрунтованість реалізації зазначених рішень.

Висновки до третього розділу

У ході дослідження економічної результативності впровадження сучасних технологічних рішень у виробничу діяльність ПАТ «Запоріжсталь» було підтверджено ефективність модернізації сталеплавильного виробництва. Ключовою метою запровадження сифонного способу виплавки та розливання низьколегованих марок сталі стало підвищення якісних характеристик готової продукції, скорочення виробничих витрат і посилення конкурентоспроможності підприємства на ринку металопродукції.

Розрахунки показали, що реалізація модернізаційного заходу забезпечує річний економічний ефект у розмірі понад 9 млн грн. Отриманий результат досягнуто за рахунок зменшення рівня браку на першому переділі, скорочення витрат металу, оптимізації використання витратних матеріалів (зокрема кюмпельних прокладок), а також завдяки зростанню виходу годного металу, що підвищило загальну ресурсну віддачу виробництва.

За прогнозного обсягу випуску низьколегованих сталей понад 70 тис. тонн на рік економія у розрахунку на одну тонну продукції перевищує 127 грн. Для великого металургійного підприємства такий показник має суттєве значення, оскільки навіть незначне скорочення витрат на одиницю продукції формує відчутний сумарний фінансовий ефект при значних масштабах виробництва.

Окремої уваги заслуговує оцінка інвестиційної ефективності впровадженого заходу. За умови загального обсягу капіталовкладень близько 7 млн грн строк їх окупності не перевищує 9,5 місяців, що є надзвичайно сприятливим показником для інженерно-технічних проєктів промислового характеру. Це свідчить про високу інвестиційну привабливість проєкту та мінімальний рівень фінансових ризиків.

Розраховане значення коефіцієнта економічної ефективності на рівні 1,29 підтверджує прибутковість реалізованих заходів: кожна вкладена гривня забезпечує економічну віддачу майже у 1,3 грн. Такий рівень ефективності

перевищує середньогалузеві орієнтири й характеризує обґрунтованість техніко-економічних рішень, раціональне використання ресурсів та якісну організацію виробничого процесу.

Крім безпосереднього фінансового результату, модернізація сприяла підвищенню технологічного рівня виробництва, що проявилось у зростанні якості продукції, скороченні тривалості виробничих операцій та зменшенні частки бракованої продукції. Також було оптимізовано структуру випуску за рахунок збільшення частки годного прокату та більш ефективного використання виробничого обладнання.

Вирішальну роль у досягненні зазначених результатів відіграли внутрішньовиробничі чинники, зокрема: удосконалення технології виробництва, підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів, запровадження сучасних підходів до організації праці й технічного обслуговування. Досвід ПАТ «Запоріжсталь» підтверджує, що мобілізація внутрішніх резервів підприємства може забезпечити істотне зниження собівартості без необхідності масштабних структурних змін або залучення значних зовнішніх фінансових ресурсів.

Важливо підкреслити, що отриманий економічний ефект має стійкий характер у середньостроковій перспективі, оскільки реалізовані заходи не лише зменшують поточні витрати, а й формують основу для подальшого вдосконалення технологічних процесів, нарощування обсягів виробництва та підвищення гнучкості виробничої системи.

Таким чином, запропоновані заходи є економічно обґрунтованими, технологічно доцільними та стратегічно значущими. Їх реалізація сприяє досягненню ключової мети функціонування промислового підприємства — зростанню прибутковості за умов раціонального використання ресурсів і дотримання високих стандартів якості продукції.

ВИСНОВКИ

У широкому науковому розумінні аналіз розглядається як метод пізнання економічних явищ і процесів, що ґрунтується на розчленуванні цілісного об'єкта на окремі елементи з подальшим дослідженням їх взаємозв'язків, залежностей та закономірностей розвитку. Основним призначенням виробничо-господарського аналізу є перевірка реалістичності планових показників, сформованих на основі договірних зобов'язань, оцінка рівня їх виконання за окремими напрямками діяльності, зіставлення отриманих результатів із понесеними витратами, а також виявлення причин відхилень фактичних показників від запланованих. Важливим завданням аналізу є формування практичних рекомендацій щодо усунення виявлених недоліків і мобілізації внутрішніх резервів з метою нарощування обсягів виробництва та підвищення якості продукції.

Результати економічного аналізу слугують основою для розроблення та обґрунтування управлінських рішень. Саме економічний аналіз передусє управлінським діям, забезпечуючи їх наукову обґрунтованість, об'єктивність та ефективність у процесі управління виробництвом.

Об'єктом дослідження в роботі є металургійний комбінат ПАТ «Запоріжсталь», який належить до провідних підприємств галузі та є одним із ключових виробників плоского металопрокату, гнутих профілів і жерсті для внутрішнього ринку та експорту. За обсягами виробництва комбінат стабільно входить до четвірки найбільших металургійних підприємств України, а за випуском тонколистового, зокрема холоднокатаного прокату, утримує лідерські позиції.

Проведений аналіз випуску основних видів продукції ПАТ «Запоріжсталь» засвідчив, що у 2025 році через перебої в постачанні сировини, нерівномірність її надходження та зниження якості було допущено втрати виробництва чавуну в обсязі 61,5 тис. т, сталі — 154,9 тис. т, прокату — 129,0

тис. т. У структурі експорту комбінату у 2025 році переважали передільний чавун (7% загального обсягу експорту), гарячекатані рулони (36,6%), гарячекатаний лист (16,4%), холоднокатані рулони (8,4%) та холоднокатаний лист (20,0%). Водночас обсяг реалізованої продукції у 2025 році порівняно з попереднім періодом зріс на 4 234 802 тис. грн, або на 47,2%, що було зумовлено насамперед зростанням виробництва та збільшенням залишків нереалізованої продукції на кінець звітного періоду.

Дослідження наявності та руху основних засобів показало істотні зміни у динаміці основних фондів підприємства. У 2022 році їх загальна вартість зросла на 195 758 тис. грн (3,9%), тоді як у 2025 році зафіксовано скорочення на 36 522 тис. грн (0,7%). Аналогічна тенденція спостерігається і щодо виробничих основних засобів: у 2022 році приріст становив 4,0%, тоді як у 2025 році їх обсяг зменшився на 0,7%. Активна частина основних виробничих фондів у 2022 році зросла на 3,5%, проте у 2025 році скоротилася на 0,3%. При цьому домінуючу частку в структурі основних засобів комбінату становлять фонди виробничого призначення. Загальний технічний стан основних фондів характеризується зростанням рівня зносу протягом аналізованого періоду.

Водночас ефективність використання основних фондів демонструє позитивну динаміку: у 2022 році фондівіддача зросла на 0,79 грн (44,9%), а фондоємність зменшилася на 0,18 грн (31,5%). Показник фондоозброєності зріс на 5,3%, а рентабельність основних фондів підвищилася на 10,5%, що свідчить про зростання результативності використання капіталу.

Аналіз трудових ресурсів показав, що середньооблікова чисельність штатних працівників у 2025 році скоротилася на 732 особи (3,5%), зокрема чисельність промислово-виробничого персоналу зменшилася на 649 осіб (3,55%). При цьому коефіцієнт обороту з прийому кадрів зріс на 0,1%, а коефіцієнт обороту зі звільнення зменшився на 0,1%. Рівень плинності персоналу у 2025 році склав 2,6%, що на 0,1% перевищує показник 2022 року. Поряд із цим продуктивність праці одного працівника промислово-

виробничого персоналу зросла на 52,8% і досягла 259,0 тис. грн на одного працівника.

Аналіз собівартості продукції засвідчив високий рівень матеріаломісткості виробництва: у 2025 році частка матеріальних витрат становила 83,3% загальної суми витрат і зросла на 4,7% порівняно з попереднім періодом. Водночас витрати на 1 грн реалізованої продукції знизилися на 2 копійки, оскільки темпи зростання обсягу реалізації випереджали темпи зростання собівартості, що свідчить про позитивні зрушення в діяльності підприємства.

У результаті проведеного аналізу було визначено ключові проблеми, які негативно впливали на діяльність ПАТ «Запоріжсталь» у 2025 році, зокрема: наслідки фінансово-економічної кризи, обмеження вільної торгівлі, перебої в постачанні сировини, зростання цін на матеріальні та паливно-енергетичні ресурси, дефіцит власних оборотних коштів, а також необхідність оновлення фізично та морально застарілого обладнання.

У третьому розділі дипломної роботи обґрунтовано комплекс заходів щодо зниження собівартості продукції комбінату. Зокрема, удосконалення технології виплавки та розливання сталі дозволяє досягти економії витрат у розмірі 9 452,9 тис. грн, а впровадження подвійної заливки чавуну забезпечує додаткову економію на рівні 92 324,8 тис. грн.

У результаті реалізації запропонованих заходів собівартість 1 т прокату зменшується на 13,55 грн, а при випуску 70 743 т низьколегованої сталі підприємство отримує додатковий валовий прибуток у сумі 660,5 тис. грн.

Крім того, в роботі виконано економічне обґрунтування проєкту модернізації аглодоменного виробництва, що передбачає встановлення нових агломераційних машин і будівництво установки вдування пиловугільного палива в доменні печі. Використання агломерату підвищеної якості дозволить збільшити виплавку чавуну на 27,0 тис. т на рік, скоротити витрати сирого вапняку на 20,6 тис. т та зменшити споживання металургійного коксу на 25,0

тис. т. Загальна вартість реалізації проєкту становить 113,7 млн грн, при цьому чистий приведений дохід очікується на рівні 103,13 млн грн, а строк окупності інвестицій — близько 2,6 року.

Отже, впровадження запропонованих заходів є економічно доцільним і забезпечує зростання обсягів реалізації продукції, зниження виробничих витрат та прискорення процесу модернізації виробничого обладнання ПАТ «Запоріжсталь».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лагун М.І. Методологічні основи концепції комплексного аналізу економічного потенціалу суб'єкта господарювання / М.І. Лагун // Моделювання регіональної економіки. – 2018. - №2. – С. 138-149.
2. Новікова Н.Н. Економічний аналіз : конспект лекцій / Н.Н. Новікова. – Донецьк : ДНТУ, 2012. – 56 с.
3. Стеців Р.І. Предмет економічного аналізу / Р.І. Стеців // Лісове господарство, лісова, паперова і деревообробна промисловість. – 2014.- №2. – С. 191-194.
4. Череп А.В. Економічний аналіз / А.В. Череп. – К. : Кондор, 2009. – 160 с.
5. Попадюк Т.М. Економічний аналіз як основний елемент ефективності діяльності підприємства : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/10_DN_2012/Economics/10_106204.doc.htm.
6. Галенко С.М. Теоретичні основи аналізу господарської діяльності комунальних підприємств / С.М. Галенко // Фінанси, облік і аудит. – 2010. - №16. – С. 214-220.
7. Івахненко В.М. Курс економічного аналізу / В.М. Івахненко. – К. : Знання, 2012. – 261 с.
8. Прокопенко І.Ф. Методика і методологія економічного аналізу / І.Ф. Прокопенко, В.І. Ганін. – К. : ЦУЛ, 2008. – 430 с.
9. Андреева Г.І. Організація і методика економічного аналізу : Навчальний посібник / Г.І. Андреева, В.А. Андреева. – Суми : УАБС НБУ, 2009. – 353 с.
10. Косова Т.Д. Організація і методика економічного аналізу / Т.Д. Косова, П.М. Сухарев, Л.О. Ващенко. – К. : ЦУЛ, 2012. – 528 с.
11. Бельтюков Є.А. Управління витратами на основі функціонально-вартісного аналізу / Є.А. Бельтюков, Н.О. Безнощенко // Науковий вісник ХНУ. – 2011. - №2. – С. 7-10.

12. Загородній А.В. Економічний аналіз : Конспект лекцій / А.В. Загородній, З.О. Коваль. – Львів : Львівська політехніка, 2009. – 96 с.
13. Грабовецький Б.Є. Економічний аналіз : Навч. посібник / Б.Є. Грабовецький. – К. : ЦУЛ, 2009. – 256 с.
14. Чумаченко М.Г. Економічний аналіз: Навч. Посібник / [Болух М.А., Бурчевський В.З., Горбатюк М.І. та ін.; за ред. М.Г. Чумаченка]. – Вид. 2-ге перероб. і доп. – К. : КНЕУ, 2003. - 556 с.
15. Герасимчук В.Г. Економіка та організація виробництва / В.Г. Герасимчук, А.Е. Розенплентер. – К. : Знання, 2017. – 678 с.
16. Мочаліна З.М. Економічний аналіз / З.М. Мочаліна, В.Т. Плакіда, А.Є. Ачкасов. – Харків : ХНАМГ, 2007. – 408 с.
17. Бутинець Ф.Ф. Економічний аналіз / Ф.Ф. Бутинець. – Житомир : Рута, 2012. – 680 с.
18. Воронкова А.Е. Діагностика стану підприємства: теорія і практика : Монографія / А.Е. Воронкова. – Харків : ІНЖЕК, 2009. – 448 с.
19. Костенко Т.Д. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства : Навч. посібник / [Т.Д. Костенко, Є.О. Підгорна, В.С. Рижиков, В.А. Панкова]. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 400с.
20. Бібліотека економіста : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://library.if.ua>.
21. Горбачук І. А. Економічна діагностика / І.А. Горбачук, Н.Б. Кушнір. – Рівне : Зірка, 2014. – 145 с.
22. Євдокимова Н.М. Економічна діагностика / Н.М. Євдокимова, А.В. Кірієнко. – К. : КНЕУ, 2009. – 110 с.
23. Електронная библиотека Князева : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ebk.net.ua/Book/BookEkAnaliz/part6.2.htm>.
24. Доля В.Т. Экономический анализ: теория и практические методики / В.Т. Доля. – К. : Кондор, 2009. – 208 с.

25. Іващенко В.І. Економічний аналіз господарської діяльності / В.І.Іващенко, М.А. Болюх. – К. : Нічлава, 2011. – 204.
26. Серединська В.М. Економічний аналіз / В.М. Серединська, О.М.Загородна, Р.В. Федорович. – Тернопіль : Астон, 2010. – 536 с.
27. Державна установа "Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України" : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.smida.gov.ua.
28. Офіційний сайт ПАТ «Запоріжсталь» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zaporizhstal.com.
29. Економіко-правовая бібліотека» : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vuzlib.net/ea_1/6.htm.
30. Бойчик І.М. Економіка підприємства / І.М. Бойчик. – К. : Атіка, 2014. – 480 с.
31. Швиданенко Г.О. Економіка підприємства: підручник / Г.О.Швиданенко, В.Г.Васильков, Н.П. Гончарова. – К. : КНЕУ, 2009. – 598 с.
32. Шваб Л.І. Економіка підприємства / Л.І. Шваб. – К. : Каравела, 2009. – 568 с.
33. Герасимчук В.Г. Економіка та організація виробництва / В.Г.Герасимчук, А.Е. Розенплентер. – К. : Знання, 2007. – 678 с.
34. Черниш С.С. Економічний аналіз / С.С. Черниш. – К. : ЦУЛ, 2015. – 312 с.
35. Іващенко В.І. Економічний аналіз господарської діяльності / В.І.Іващенко, М.А. Болюх. – К. : Нічлава, 2011. – 204.
36. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 3 "Звіт про фінансові результати" затв. наказом Міністерства фінансів України від 31 березня 1999 р. N 87.
37. Шиян Д.В. Фінансовий аналіз / Д.В. Шиян, Н.І. Строченко. – К. : А.С.К., 2009. – 240 с.

- 38.Кожанова Є.П. Економічний аналіз / Є.П. Кожанова, І.П. Отенко. – Х. : ІНЖЕК, 2009. – 523 с.
- 39.Щукін Б.М. Інвестування : Курс лекцій / Б.М. Щукін. – К. : МАУП, 2014. – 216 с.
- 40.Осовська Г.В., Осовський О.А. Основи менеджменту: О98 Підручник. Видання 3-є, перероблене і доповнене. – К. : «Кондор», 2009. – 664 с.
- 41.Щукін Б.М. Інвестування : курс лекцій / Б.М. Щукін. – К. : МАУП, 2004. – 216 с.